

Hrvatski

glasnik

GLASILO HRVATA CRNE GORE

ISSN 1800-5179

GODINA III * BROJ 16 * SRPANJ-KOLOVOZ 2005.

16th World Corporate Games

Zagreb 2005

30. rujna – 2. listopada

**Svjetske korporacijske igre
su sportsko natjecanje sportaša rekreativaca**

Grad Zagreb
grad domaćin

Turistička zajednica grada Zagreba
organizator igara i vlasnik licencnih prava

PARTNERI U ORGANIZACIJI

**Hrvatska gospodarska
komora**

**Hrvatski olimpijski
odbor**

**Zagrebački športski
savez**

„HRVATSKI GLASNIK“ K o t o r

Časopis izlazi svaka
dva mjeseca.

„Hrvatski glasnik“ je upisan u
evidenciju javnih glasila kod
Republičkog sekretarijata za
informacije RCG pod red. br.
04/01-1828 od 31.12.2002. g.

Časopisu je dodijeljen
međunarodni standardni broj
za serijske publikacije ISSN
1800-5179, koji je otisnut u
gornjem desnom uglu korica.

Adresa:

Stari grad, Pjaca od kina
85330 Kotor

Telefon:

+381 (0)82 304 232

Fax:

+381 (0)82 304 233

E-mail:

hgd-kotor@cg.yu

Web:

<http://www.hgdcg-kotor.org>

Žiroračun:

510-4741-76

Osnivač:

HRVATSKO GRAĐANSKO
DRUŠTVO CRNE GORE
K o t o r

Predsjednik dr. Ivan Ilić

VD glavni urednik:

Tripo Schubert

Tehnički urednik:

Dario Musić

Lektor:

Ivo Herenčić

Fotografije:

Radoje Milić
Stevan Kordić
Foto Parteli

Kompjuterski dizajn:

„TRICEN“, Kotor

Tisak:

„Biro Konto“, Igalo

Naklada:

800 primjeraka

Cijena:

1,00 €

NEMA ALTERNATIVE MIRU I SURADNJI

Krajem kolovoza 2003. god. predsjednik Republike Hrvatske Stjepan Mesić doputovao je po prvi put u Crnu Goru i to u neslužbeni posjet preko graničnog prijelaza Konfin. Tada je još uvijek bila aktualna Prevlaka, za koju je rečeno kako u budućnosti mora postati „turistički raj“.

Kotor je bio grad koji je povezo čelnike dviju Država. „Veliko mi je zadovoljstvo da se ova posjeta ostvaruje u Kotoru, gradu, po kojem je Crna Gora prepoznata u svjetskoj kulturnoj baštini. To je grad u kojem stoljećima skladno žive Crnogorci, Hrvati, Srbi i drugi narodi i ovo je dobro svjedočanstvo kvalitetnog suživota, a i jamstvo za dobar razvitak crnogorsko-hrvatskih odnosa u budućnosti“, istakao je Mesić.

Tom prigodom, upriličen je i nezaboravan susret predstavnika Hrvata Boke s predsjednikom Mesićem na otoku Gospa od Škrpjela.

Do danas, dvije godine nakon te posjete, zabilježeno je više međudržavnih susreta na različitim razinama, a ove godine je ratificiran bilateralni sporazum o zaštiti hrvatske manjine u Crnoj Gori i crnogorske i srpske manjine u Hrvatskoj.

Dolazak predsjednika Republike Hrvatske Stjepana Mesića u Tivat

Prije ponovnog dolaska u službeni posjet Državnoj zajednici Srbije i Crne Gore 8. srpnja 2005. god., Mesić je poručio: „Dolazim u funkciji ostvarivanja i promicanja politike koja će nas odvesti korak dalje na našem putu u Europu, koja će nas predstaviti i potvrditi kao istinske Europljane. Dolazim, ne da bih rekao kako prošlost ne postoji, nego da bih zatražio da zajednički iz prošlosti izvučemo pouke, kako se ne bi nikada više ponovilo ono kroz što smo prolazili, a što nas u obliku mentalnih barijera povremeno i danas još sustiže. Ukratko, dolazim kao glasnik i zagovornik dijaloga i suradnje, kao promotor mira i stabilnosti, duboko uvjeren da je suradnja jedina alternativa konfrontiranju, a da u budućnost ne možemo kroz konfrontaciju. Volio bih da ljudi dobre volje i ovdje i tamo prepoznaju tu poruku.“

Ovim posjetima i susretima trasiran je put sve bolje suradnje dviju država – Crne Gore i Hrvatske.

Potpis memoranduma od strane ministra poljoprivrede Crne Gore Milutina Simovića i ministra poljoprivrede Republike Hrvatske Petra Čobanovića uz prisutnost predsjednika Mesića i Vujanovića, o nadoknadi dijela ratne štete Konavlima predstavlja „korak koji će ostati upamćen u povijesti dviju država“. Taj gest crnogorske diplomacije primljen je kao čin dobre volje, ali i kao javno priznanje sudjelovanja Crne Gore na dubrovačkom ratištu i pričinjene štete. To je dokaz uzajamnog razumijevanja i dobrih odnosa Crne Gore i Hrvatske.

VD glavni urednik

*Prednja strana korica: Pavo Kamenarović, grb obitelji Kamenarović i jedrenjak Javor
Zadnja strana korica: Posjet predsjednika RH Stjepana Mesića Boki kotorskoj*

Hrvatsko-crnogorska suradnja

NA MARGINAMA SASTANKA NA VRHU U CAVTATU

„Agrokor“ otvara u rujnu megamarket u Podgorici. Dogovori o konkurentnim budućim projektima biti će precizirani na sljedećem sastanku u organizaciji HCMS-a, no neki planovi poput „Agrokorova“ ulaska na crnogorsko tržište već su najavljeni u Cavtatu.

Na marginama sastanka u Cavtatu u srpnju 2005. najvećih dužnosnika Hrvatske i Crne Gore predvođenih predsjednicima **Stjepanom Mesićem** i **Filipom Vujanovićem**, te potpisivanjem prvog sporazuma kojim crnogorska strana iznosom od 375 tisuća eura nadoknađuje dio štete konavoskom kraju iz razdoblja Domovinskog rata, ostao je niz aktivnosti Hrvatsko-crnogorskog međudržavnog savjeta (HCMS) u čijoj je organizaciji i upriličen susret delegacija dviju država.

Na čelu Savjeta utemeljenog lanjskog proljeća, što, kako se navodi u izvješću o njegovom proteklom radu „ima za cilj olakšati iznalaženje najboljih rješenja u postizanju bliskosti dviju susjednih država“ redatelj je **Veljko Bulajić**, koji napominje da je „artikuliranje suradnje, ne samo na političkom već i na gospodarstvenim, te kulturnim i svim ostalim područjima“ temelj dosadašnjeg i smjernica budućeg rada ovog tijela.

Dogovori oko konkretnih budućih projekata, kako je najavljeno, bit će precizirani u rujnu u Podgorici na sljedećem sastanku u organizaciji HCMS-a, a neki već izvjesniji planovi najavljeni su na sastanku u Cavtatu. Tiču se aktivnosti najvećeg hrvatskog trgovinsko-poljoprivrednog koncerna „Agrokor“ vlasnika **Ivice Todorića**, koji posao namjerava proširiti u glavnom crnogorskom gradu.

Na jesen „Agrokor“ otvara megamarket u Podgorici,

a zainteresiran je i za kupnju 44 tisuća četvornih metara prostora „Radoja Dakića“, gdje bi mogao biti izgrađen sajam i veliki broj stanova – najavio je poslovne planove hrvatske tvrtke podgorički gradonačelnik **Miomir Mugoša**, koji je nakon službenog dijela sastanka u Cavtatu (gdje je sa svojim zagrebačkim kolegom **Milanom Bandićem** potpisao ugovor o suradnji dvaju

I dok političari potpisuju sporazume o suradnji i isplati dijela ratne odštete – koji stanovnici krajnjega hrvatskog juga uglavnom ne žele komentarisati, ili ih pak definiraju „slabim nadomjestkom nakon svega što se dogodilo“, a crnogorska prosrpska opozicija ocjenjuje „prodajom obraza i dostojanstva u režiji vladajuće koalicije, te tragikomičnom predstavom u

Ivica Todorić, predsjednik koncerna „Agrokor“

niz realnosti upućuje na trajno susjedsko partnerstvo, koje proističe iz zemljopisnih, političkih, gospodarskih i kulturnih razloga. Crna Gora u Hrvatskoj prepoznaje ključna vrata Zapada, a Hrvatska u Crnoj Gori susjeda koji trajno stabilizira njezin jug. Danas možemo reći da su ove dvije države primjer svestrane suradnje poučan za cijelu regiju“, reći će Velj-

Cavtat

glavnih gradova) o budućim planovima razgovarao s još desetak predstavnika hrvatskih kompanija.

Precizirana je, podsjetimo, i namjera Podgorice da u sklopu programa zajednice gradova jugoistočne Europe, Zagrebu donira izgradnju dječjeg vrtića, koji će biti „preusmjeren“ Konavlima, a zašto je već izrađena projektna dokumentacija te osigurano 100 tisuća eura.

kojoj glavnu ulogu igraju krave iz Konavala“, protekle aktivnosti u organizaciji Hrvatsko-crnogorskog međudržavnog savjeta, čelni čovjek ovoga tijela sažima u sljedećem:

„Okuplja nas zajednička želja da unaprijedimo odnose Hrvatske i Crne Gore, te kultiviramo i umnožimo više oblika suradnje tijekom zajedničkog kretanja prema europskoj budućnosti. To su dvije države koje

ko Bulajić, istakavši na koncu da danas više nema „one“ Crne Gore koja se pod pritiskom velikosrpskog nacionalizma i Miloševićeva režima borila za goli opstanak, te da se iz Konavala „već vidi susjedna samostalna, neovisna, mediteranska Crna Gora u uzajamnom svjetranom prožimanju s Hrvatskom, kao što je to nekada bilo“.

(Preuzeto iz „Slobodne Dalmacije“)

Hrvatski predsjednik Stjepan Mesić u službenom posjetu Srbiji i Crnoj Gori

JAČATI SURADNJU MEĐU SUSJEDIMA

„Otvorena pitanja se moraju riješiti kako bi se što prije knjiga posljednjeg rata zatvorila“, rekao je Mesić. „Naši odnosi imaju težinu posljedica koje nam je rat ostavio, ali smo spremni probleme rješavati i brže i efikasnije“, rekao je Marović. Prvi put u povijesti predsjednik Hrvatske u posjetu hrvatskoj zajednici u Vojvodini. Hrvatska će ustrajati na svim odredbama Sporazuma o manjinama. Manjine – most i za Europu. Priznat ćemo nezavisnu Crnu Goru i prije velikih sila – izjavio je Mesić.

Predsjednik Republike Hrvatske **Stjepan Mesić** je od 6. do 8. srpnja 2005. god. boravio u službenom posjetu Srbiji i Crnoj Gori. „Kada u srijedu krenem u službeni posjet državnoj zajednici SiCG, znam da ću razočarati one koji su se nedavno, kada sam poslije četnikovanja na Ravnoj Gori suspendirao pripreme za taj posjet, poveselili da se vraća vrijeme trajnih napetosti u odnosima između dviju zemalja“, izjavio je Mesić.

U Beogradu se sastao s predsjednikom Državne zajednice Srbije i Crne Gore **Svetozarom Marovićem**, predsjednikom Srbije **Borisom Tadićem** i premijerom **Vojislavom Koštunicom**. Prigodom dočeka, u njegovu čast, orkestar Garde Vojske SiCG odsvirao je hrvatsku himnu „Lijepa naša“.

U razgovorima je konstatirano kako postoji nekoliko otvorenih pitanja, među kojima je problem nestalih osoba tijekom posljednjeg rata, zatim imovinska pitanja pravnih i fizičkih osoba, povratak izbjeglica. Mesić je pozvao Marovića, Tadića i Košunicu u uzvratni posjet Zagrebu.

Nakon Beograda, Mesić je u društvu Tadića posjetio hrvatsku zajednicu u Subotici. Tom prigodom **Josip Z. Pekanović**, predsjednik HNV Vojvodine, kazao je kako posjet Mesića i Tadića ulijeva veliku nadu u bolja vremena pred hrvatskom zajednicom u SiCG. Predsjednik Izvršnog odbora HNV-a **Lazo Vojnić Hajduk** rekao je kako hrvatska zajednica u SiCG želi biti politički subjekt i čimbenik, a pri tome očeko-

kujemo pomoć i podršku i Srbije i Hrvatske.

Razgovorima su bili nazočni, pored Pekanovića i Vojnića, veleposlanik Republike Hrvatske u Beogradu **Tonći Staničić**, savjetnici predsjednika Hrvatske **Budimir Lončar** i **Siniša Ta-**

Nebojša Krstić, predsjednik Izvršnog vijeća Vojvodine **Bojan Pajtić**. Izaslanstvo Katoličke crkve predvodio je subotički biskup **Ivan Penzeš**. Nazočni su bili i predsjednik Općine Subotica **Eza Kuscera** i predsjednik Skupštine općine

„narodne zajednice“, istaknuo je Mesić.

Nakon posjeta Prištini Mesić je doputovao u Podgoricu, gdje je razgovarao s predsjednikom Republike Crne Gore **Filipom Vujanovićem**, premijerom **Milom Đukanovićem** i ministrom vanjskih poslova **Miodragom Vlahovićem**.

„Razgovor s Mesićem će dati novi doprinos učvršćivanju kvalitetnih veza između Crne Gore i Hrvatske koje su prijateljske i s jasnom perspektivom daljeg razvoja“, izjavio je Vujanović u povodu posjete Mesića.

„Jačanje suradnje među susjedima cilj je ne samo radi vlastitog razvoja, već i radi lakšeg ulaska u euroatlantske integracije, a kontinuirano prijateljski susreti na najvišem nivou bili su i jesu snažan doprinos tom cilju“, izjavio je Mesić.

Uz mnoga pitanja, bilo je riječi i o obeštećenju Hrvatske za ratnu štetu pričinjenu u Konavlima. Što se tiče hrvatske nacionalne manjine, Mesić je istaknuo kako je zadovoljan položajem sunarodnjaka u Crnoj Gori, uz želju da Hrvati u Crnoj Gori sačuvaju svoju tradiciju, kulturni i nacionalni identitet, ali isto tako da budu lojalni građani Crne Gore.

Đukanović je pozdravio napore i rezultate Hrvatske u priključenju europskim i transatlantskim organizacijama i istako nastojanje Crne Gore za obnavljanjem pune državnosti.

Mesić je najavio kako će Hrvatska priznati nezavisnost Crne Gore, ako to bude rezultat referenduma, ne čekajući da to prvo učine velike sile.

Predsjednici Mesić i Vujanović

talović, šef ureda predsjednika **Davor Božinović**, zamjenik veleposlanika **Branimir Lončar** i generalni konzul Republike Hrvatske u Subotici **Davor Vidiš**. Sa srbijanske strane, u pratnji predsjednika Tadića bili su: veleposlanik Republike Srbije u Zagrebu **Milan Simurdić**, savjetnik predsjednika **Branko Radujko** i

ne Subotica **Saša Vučinić**.

Nakon Subotice Mesić je posjetio Prištinu i razgovarao sa prvim zamjenikom administratora **Laurencom Rossinom**. Bilo je riječi o statusu Kosova. „O tome trebaju odlučiti građani Kosova i kosovske institucije, a riješenje treba tražiti u pregovorima Prištine i Beograda, uz pomoć među-

Hrvatsko građansko društvo Crne Gore – Kotor proslavilo četvrti rođendan

23. LIPANJ – DAN NAŠE UDRUGE

Prije četiri godine na taj dan ustrojeno je Hrvatsko građansko društvo Crne Gore sa sjedištem u Kotoru. Ono je osnovano kao iskaz elementarne potrebe kako bi se pitanje hrvatske nacionalne manjine u Crnoj Gori solidno i konačno riješilo – kako bi društveno biće Hrvata u Crnoj Gori, kao autohtoni dio populacije, u skladu sa normativima razvijenih demokracija, dobilo pravo na organizirani oblik života i suživota.

Četiri godine je za mnoge mali vremenski razdoblje, ali za Hrvate Crne Gore to je povijest, koja je utemeljila jedan novi tretman hrvatske populacije na ovim prostorima. Ono što je ne tako davno bilo nezamislivo, danas je stvarnost, kao što je slobodno se iskazivati kao Hrvat, tiskati svoj časopis na hrvatskom jeziku, pohađati dopunsku nastavu na hrvatskom jeziku u učionicama osnovnih škola u Kotoru i Tivtu, participirati u lokalnoj vlasti preko hrvatskih političkih stranaka itd.

Hrvatsko građansko društvo Crne Gore je stvarnost koja ima kontinuitet. Četvrti rođendan HGDCG-a je proslavljen radno u prostorijama Društva. Održana je zajednička svečana sjednica Upravnog odbora s

Predsjednik dr. Ivan Ilić podnosi izvještaj na svečanoj sjednici

članovima Predsjedništva i Nadzornog odbora. To je

bila prilika napraviti retrospektivu događanja za pro-

tekle četiri godine, uputiti riječi zahvalnosti onima koji su ugradili dio svog života i znanja u uspjehe i aktivnosti Društva.

Međutim, bila je to i prilika za podsjetiti se na nemila događanja za vrijeme i nakon održavanja četvrte godišnje (Izborne) skupštine Društva i uputiti prijekor onoj grupi aktivista Društva koji su na neprimjeren način pokušali minimizirati sve ono što je stvoreno i urađeno za protekle četiri godine i nasilno preuzeti vlast i promijeniti ustrojstvo Društva. Na dobrobit svih članova oni su ostali u manjini, a Društvo je, i pored pretrpljenog velike štete, iz svega toga izašlo još jače sa jasnom porukom kako se tako nešto više ne smije ponoviti.

Dr. Ivan Ilić

ČESTITKE ZA 4. OBLJETNICU DRUŠTVA

Predsjedništvu i članovima HGDCG-a,

I ove godine želim svim članovima našega HGDCG-a čestitati godišnjicu osnutka i rada našeg Društva. Želim vam i dalje uspješan rad u promociji naše bokeljske (hrvatske) baštine.

Neka bude što manje unutarnjih sukoba, jer ujedinjeni možemo bolje i kvalitetnije raditi na dobrobit naše zajednice.

Puno pozdrava svima, Vaši Bokelji!

**Terezina Rusković, Vesna, Tripo i Andrija Janović
Mali Lošinj – Hrvatska**

Predsjedništvu HGDCG-a – Kotor,

U povodu četvrte obljetnice formiranja HGD-a za Crnu Goru u Kotoru i nakon toga povjerenstva i podružnica diljem Crne Gore, upućujemo srdačne čestitke.

Rukovodstvo i članstvo Podružnice HGDCG-a – Bar

HGDCG-u – Kotor,

Upućujemo Vam najiskrenije čestitke povodom četvrte obljetnice postojanja i vrlo uspješnog rada. Osobito mi je čast biti Vaš suvremenik, a veliko nadahnuće praćenje Vašeg djelovanja u miloj Boki. Želim Vam još puno obljetnica, sa još većom učinkovitošću.

Vaš simpatizer i bezrezervni podržavalac,

Mr. sc. med. M. Radosavljević

Ovogodišnji 25. srpanj u Gornjoj Lastvi bit će posebno upamćen

PROSLAVLJEN DAN DRŽAVNOSTI REPUBLIKE HRVATSKE

Kulturno-zavičajna udruuga „Napredak“ – Gornja Lastva postoji tri desetljeća i kroz svo to vrijeme nastoji Gornju Lastvu otrgnuti od zaborava i destrukcije, te istodobno pronaći motiv i pravi put obnove sela. U tom cilju realizirani su mnogi kulturni, arhitektonski i ekološki projekti, a mnoge ugledne osobe kulturnog i javnog života bile su sudionici ili publika u različitim programima.

Ipak, ove godine srpanj će ostati upamćen po tome što je 27. srpnja u Gornjoj Lastvi obilježen Dan državnosti Republike Hrvatske. U povodu ovog svečanog događaja generalni konzul **Ivan Škarić** upri-

ličio je prijam u Gornjoj Lastvi.

Cijeli mjesec selo se pripremalo za proslavu: košeno je prerasio žbunje, popravljena javna rasvjeta, popločan prilazni put i dozidane urušene međe, cijela zgrada Doma kulture posebno je uređena... U pripremi ovog događaja, udruzi iz Gornje Lastve pomagali su članovi svih udruuga i stranaka koje okupljaju Hrvate u Crnoj Gori. U domu kulture postavljena je izložba dokumenata i fotografija „Gornja Lastva – pogled u prošlost“ autora **Anđelka Stjepčevića**, a tijekom primanja klapa „Jadran“ iz Tivta svojim je nastupom dala događaju poseban ugođaj. Prijamu su

Konzul Ivan Škarić sa suprugom u Gornjoj Lastvi

nazočili i mnogi uglednici iz političkog i javnog života Crne Gore, članovi diplomatskog zbora, pred-

stavnici Općine Tivat, te hrvatskih udruuga i političkih stranaka Tivta i Kotora. **Marija Nikolić**

U Kotoru svečano obilježen 26. lipanj – Dan Bokeljske mornarice

PROSLAVA U ZNAKU BRATIMLJENJA KOTORA I VENECIJE

Dan izglasavanja prvog Statuta, 26. lipanj 1463. godine, uzet je kao Dan Bokeljske mornarice. Ove godine, uz tradicionalne svetkovine koje su organizirane na taj dan, održana je svečana akademija posvećena bratimljenju Kotora i Venecije

Pozdravne riječi prisutnima je uputio predsjednik **Niko Kondanari**. Viceadmiral **Ilija Radović** je govorio o tijeku boravka Bokeljske mornarice u Veneciji i svim događanjima u svezi s time.

Potpredsjednik Općine Kotor **Željko Avramović** u svojem izlaganju osvrnuo se na gospodarske veze Kotora i Venecije i na sam čin bratimljenja. O povijesnim događanjima iz 1797. godine koji su se dogodili u Veneciji s osvrtom na sačuvanu arhivsku do-

Admiral Bokeljske mornarice prima ključ grada Kotora

kumentaciju, govorio je dr. **Miloš Milošević** admiral Bokeljske mornarice. On je obratio pozornost na dva pristupa tim događanjima. Važno je istaći kako je prvi i osnovni pristup glavnih protagonista bio obraćanje budućnosti približavanja gradova, regija i država i stvaranja udružene Europe.

Tako su govorili gradonačelnik Venecije, gradonačelnica Kotora i admiral Bokeljske mornarice prilikom jednog izvođenja kola na „Slavenskom trgu“. Ali uz to su bila okupljena i razna tzv. „nacionalna društva Dalmacije“, među čijim članovima se još, više ili manje, naziru tragovi

pretjerivanja u tumačenju prirode tadašnje odanosti Dalmacije i Boke kotorske Serenissimi, kao i elementi poznatih ideja XIX. stoljeća uglednog Šibenčanina Nikole Tomazea o „dalmatinskoj naciji“.

Na sam Dan mornarice ispred zgrade Skupštine Općine Kotor 26. lipnja 2005. godine potpredsjednik Općine **Željko Avramović** predao je stijeg barjaktaru Bokeljske mornarice. Nakon obilaska glavnog odreda Bokeljske mornarice ulicama grada Kotora, ispred glavnih gradskih vrata podnesen je prijavak Admiralu i obavljen čin predaje ključeva grada od strane izaslanika gradonačelnice Kotora. Zatim je odigrano Kolo Bokeljske mornarice na glavnom gradskom trgu.

Stefko Boroe

Svečano proslavljen 13. srpnja – Dan državnosti Crne Gore

CRNA GORA JE VJEČNA I NEPOBJEDIVA

13. srpnja 1878. god. na Berlinskom kongresu priznat je crnogorski državni identitet. 13. srpnja 1941. god. u Crnoj Gori je podignut ustanak protiv fašističke okupacije. 13. srpnja 2006. god. proslavit će se obnova državnosti Crne Gore i podignuti zastava ispred zgrade Ujedinjenih naroda na East Riveru.

U širokoj lepezi svjetskih crnogorskih datuma 13. srpanj se izdvaja kao sinonim crnogorske postojanosti i simbol slobode.

„Ovaj dan za pamćenje i ponos Crnogoraca obvezuje nas da se podsjetimo temelja na kojima je sazdana moderna crnogorska država i svih koji su ugradili sebe i svoje živote u njezine temelje“, kazao je crnogorski premijer **Milo Đukanović** na svečanoj akademiji u Podgorici. Naglasio je kako "zahvaljujući njima i jednako onima koji su 13. srpnja 1941. god. masovno ustali protiv fašističke okupacije, učinivši ovaj prostor jedinim domom slobode u porobljenoj Europi i našim precima koji su se u glasovitim bitkama borili za slobodu i priznanje crnogorskog državnog identiteta, što se ostvarilo 13. srpnja 1878. god. na Berlinskom kongresu i mi danas u ovom uzvišenom i svečanom raspoloženju obilježavamo Dan državnosti moderne Crne Gore. Što je drugo borba za slobodu, nego borba za slobodan izbor vlastite budućnosti. Istom tom cilju Crna Gora i danas teži i takva poruka je upućena i Beogradu i svim važnim i svjetskim adresama.“

„Kroz vjekove se iz Crne Gore“, naglasio je Đukanović, „gdje su na ponosnom Cetinju stolovali najslavniji srednjovjekovni vladari Ivan Crnojević i sedam znamenitih Petrovića, koji bijahu i državnici i duhovnici i vojskovođe i diplomati, i čijih će se postignuća Crna Gora sa zahvalnošću sjećati, dok se njezino ime bude spominjalo – kretalo u velike

pobjede kojima se divila napredna Europa.

U predreferendumskoj godini s posebnom obavezom se prisjećamo njihovih mudrih sudbina, često rizičnih i teških državnih odluka, bez kojih ne bi bilo državne slobode i nezavisnosti crnogorske. I nama danas pripada da Crnu Goru – poslije teških povijesnih razdoblja, u kojima je bila žrtva nekad svoje naivnosti, nekad nesretnih

na demokratski organiziranom referendumu potvrdimo odanost i lojanost svojoj državi Crnoj Gori, iskazujući tako prije svega civilizacijski odnos prema svojim precima, ali i prema sebi samima i svojim potomcima. Svakako, prije ili kasnije, Crna Gora će biti dio Europske unije. Čak nezavisno od državnog statusa. Ali je ključno pitanje hoće li ući u nju kao samostalna i perspektivna dr-

nije pitanje dobre volje, nego nesavladivih konstrukcijskih problema te zajednice. Zato, punu odgovornost za te procese u Crnoj Gori moraju preuzeti crnogorske institucije. Baš kao i srpske u Srbiji.

Na građanima Crne Gore je da se na temelju svoje slobodarske prošlosti i sukladno europskim demokratskim standardima, slobodno opredijele za svoju budućnost.

Predsjednik vlade RCG Milo Đukanović na središnjoj proslavi Dana državnosti Crne Gore, u Crnogorskom narodnom pozorištu u Podgorici

povijesnih okolnosti, nekad nezahvalnosti onih za koje se najviše žrtvovala – vratimo samoj sebi, da joj vratimo državno dostojanstvo, da više nikad ne bude objekt za izmirivanje tuđih računa, nego sigurna i bogata kuća svih njezinih građana i uvaženi subjekt međunarodne zajednice.

Ovoga puta ostvarenje velikog cilja nećemo morati, kao što su to činili naši prethodnici, plaćati najskupljom cijenom – ljudskih životima. Bit će dovoljno da

žava, sa svojim imenom i svojom adresom, ili kao dio druge države. Opstali bi, možda, Crnogorci i u tom kontekstu. Međutim – što je čovjek bez svoga doma? Što je narod bez države?

Jednako važno je kojom ćemo brzinom dosegnuti svoje europske ciljeve. A to presudno zavisi o kvalitetu upravljanja procesom europske integracije Crne Gore. Institucije dvočlane, vrlo atipične državne zajednice pokazale su ozbiljne slabosti u tom poslu. To

Crna Gora je danas sve ozbiljniji partner zemljama u regiji i međunarodnoj zajednici, između ostalog i zbog toga što dinamično provodi sveobuhvatne reforme, ali i što je učvrstila skladan multietnički život. Jedna od najvažnijih tekovina posljednjeg desetljeća je i to što su manjinski narodi iskazali izuzetnu privrženost svojoj državi Crnoj Gori. Takav odnos u ovim bremenitim vremenima je za poseban respekt i ujedno posebna obveza da

jačamo građansku državu u kojoj će svaki njezin stanovnik bez obzira na ime, naciju i konfesiju, imati iste šanse i biti jednako poštovan. To će biti važan jamac stabilnosti buduće nezavisne Crne Gore.

Isto kao što je Berlinski kongres potvrdio stvarnu nezavisnost Crne Gore na današnji dan 1878. godine, tako i danas očekujemo da svjetske države, nakon demokratski organiziranog izjašnjenja građana o državnom statusu, verificiraju našu samostalnost.

državotvorne ideje. Što je 13. srpanj nego ogledalo višestoljetnog slobodarskog trajanja Crne Gore.

I današnje generacije u Crnoj Gori u velikoj većini razumiju kako je državnost Crne Gore uvjet crnogorske slobode. Kao politički i državno odgovorno rukovodstvo mi nemamo pravo i nećemo uskratiti velike europske nade suvremene Crne Gore. Stoga ćete se vi, građani Crne Gore, koji ste svoju i sudbinu svojih obitelji vezali za ovu zemlju, u najskorije vrijeme

rekao je predsjednik Vlade Milo Đukanović, čestitajući građanima Crne Gore 13. srpanj – Dan državnosti.

U čast Dana državnosti Crne Gore, predana su na upotrebu tri značajna objekta:

– Otvoren je novoizgrađeni granični prijelaz Debeli Brijeg, u nazočnosti predsjednika Skupštine Crne Gore **Ranka Krivokapića** i šefa Ureda EU u Podgorici **Rainera Frojnda**. Krivokapić je tom prilikom, između ostalog poručio: „Ovo je granica

Crne Gore. Poziva nas da prevladamo razlike, shvatimo da se moramo povezivati i da smo najuspješniji kada smo zajedno...“

– Kroz tunel „Sozina“ prošle su prve kolone vozila. To je najvrijedniji infrastrukturni projekt u Crnoj Gori ostvaren posljednjih nekoliko desetljeća. Izgradnjom Sozine polovina Crne Gore je dobila status primorskog područja. Otvarajući tunel, premijer Đukanović je naglasio: „Nema mjesta dilemi je li Crna Gora ekonomski održiva. Jedino pitanje je kojom dinamikom ćemo realizirati ogroman potencijal i kojim tempom postati jedna od najrazvijenijih zemalja ovog dijela Europe.“

Od dopisnika **Rada Noveljića** doznajemo kako su Crnogorci u Splitu uz zvuke crnogorske i hrvatske himne, prvi put obilježili svoj nacionalni praznik 13. srpanj.

Proslavi su bili nazočni uzvanici iz Crne Gore i predstavnici Matice Crnogoraca.

Na prigodnoj izložbi „Europska veleposlanstva u Crnoj Gori“ s kraja 19. i početka 20. stoljeća za vladavine VII dinastija iz kuće Petrovića, kralja Nikole, govorio je istaknuti crnogorsko-hrvatski umjetnik, scenograf **Mijo Adžić**. Govoreći o priznatoj državnosti Crne Gore na Berlinskom kongresu i prijestolnici Crne Gore, naglasio je između ostalog: „Cetinje je tada bila mala europska metropola sa svekolikim kulturnim, ekonomskim i političkim procvatom“. Delegaciju iz Crne Gore primili su gradonačelnik Splita **Zvonimir Puljić** i predsjednik Gradskog vijeća **Zeljko Jerkov**.

Sa zadovoljstvom je konstatirano kako nacionalna manjina Hrvata u Crnoj Gori i nacionalna manjina Crnogoraca u Hrvatskoj uživaju sva demokratska prava po europskim standardima, te kako će se tim trendom nastaviti i još više obogaćivati osobito na kulturnom planu.

Dario Musić

Otvaranje graničnog prijelaza Debeli Brijeg

Otvaranje tunela Sozina

Most „Milenijum“ u Podgorici

Uvjeravam Vas, poštovani građani, kako će brzo doći dan kada će naši susjedi, isto kao i velike svjetske sile i druge članice Ujedinjenih naroda, rječnikom moderne politike, reći ono što je nakon Sanstefanskog ugovora verificirano i na Berlinskom kongresu: „Velika Porta definitivno priznaje nezavisnost Crne Gore!“ Što je 13. srpanj nego svijetli simbol crnogorskog slobodarstva. Što je 13. srpanj nego najrječitiji primjer naše bogate

slobodno izjasniti o svojoj budućnosti.

Ovaj 13. srpanj obilježava i našu konačnu odlučnost da obnovimo crnogorsku državnu nezavisnost, a povijesne snove pretvorimo u stvarnost. Iduće 2006. godine, imat ćemo dodatni razlog slavodobitno proslaviti Dan državnosti, jer će se crnogorska zastava, osim na Cetinju, u Podgorici i drugim crnogorskim gradovima, trajno vioriti ispred zgrade Ujedinjenih naroda na East Riveru,

posebne pouke za Crnu Goru – da ona mora paziti dokle je njezino, te da ne smije više nikada krenuti da uzima ono što njezino nije, niti pak dozvoliti da netko drugi odlučuje u njezino ime...“

– Pušten je u promet novi most na rijeci Morači u Podgorici „Milenium“. Crnogorski predsjednik **Filip Vujanović**, prekidajući vrpču na mostu, rekao je: „Milenium ne spaja samo dvije obale, već se uzdiže, ukazujući na stremljenja

Mladi iz cijelog svijeta susreli se s papom Benediktom XVI. u Kölnu

SUSRET U KÖLNÜ – SUSRET NADE

Papa Benedikt XVI. osvojio srca mladih. Ne samo što je bio opušten i nasmijan, on je iskazao poniznost i izvjesno ustručavanje koji su, s obzirom da dolaze od jednog 78-godišnjaka, osvojili mnoge mlade među milijun ljudi okupljenih na poljima kod Kolna, kako bi s papom proslavili Svjetski dan mladih Katoličke crkve. Hodočasnici iz Kotorske biskupije i Barske nadbiskupiji nazočili susretu mladih.

Za katolike se dogodio jedan od najvažnijih susreta u ovoj godini. Bio je to svjetski susret mladih u Kölnu (Njemačka) s Papom Benediktom XVI. Susret je sazvao još veliki Papa, Ivan Pavao II, osobiti apostol i prijatelj mladih.

U Kölnu se prema predaji čuvaju relikvije triju Mudraca koji su prema Matejevu evanđelju bili pozvani, posebnim svjetlom vođeni, poći na susret s Isusom Kristom i pokloniti Mu se. Stoga je i moto ovoga međunarodnog susreta „Dodite, poklonimo Mu se“.

Vlč. dr. **Andrija Kopilović** u listu „Hrvatska riječ“, konstatira:

„Previše je razočaranja u suvremenom svijetu i pun je svijet prijevara i idola. Mladi jesu zavodljivi, i to je vlastitost mladih, ali se osjećaju vrlo neugodno kada su zavedeni na krive putove i kada se zanose umjesto idealima, krivim idolima. Stoga je ovaj susret u srcu ujedinjene Europe dobro smišljen, a na poseban način sadržajno dobro osmišljen, gdje Crkva, poslanjem svoga Utemeljitelja, stoji pred jednim novim izazovom hoće odgovoriti ovom vremenu, kada se događa smjena kulture.

Naime, Europa je na umoru. Mislim na njen duhovni umor i to baš onaj koji je tisućljeće nadahnjivao ne samo vlastiti kontinent, nego i sve kontinente naše planete. Europa se umorila, samu sebe obezvrijedila, pa pomalo i izdala jer je prestala disati svojom dušom. Nije to moja konstatacija, to je jedno od najjačih socioloških zapažanja konca prošloga stoljeća, jer kon-

Svjetski susret mladih s Papom u Kölnu

Učesnici hodočašća iz Crne Gore u Kölnu

Naši predstavnici u narodnim nošnjama

tinent koji gubi identitet njuje se na prolaznim materijalnim dobrima, a ujedi-

sebi jednaku sudbinu materijalnih dobara. Druga i jedina zdrava mogućnost je ovaj izazov koji se sad događa u Kölnu, a to je: Hoće li Europa kao u vrijeme Grgura Velikoga osjetiti poziv, pristupiti toj umornoj populaciji Europe i „udahnuti novi duh“ Onoga koji je došao spasiti čovjeka i dati mu smisao ne samo preko pravednoga vrednovanja ovozemaljskih vrijednosti nego najviše u vraćanju dostojanstva čovjeku kao biću i to čovjeku koji je pozvan biti ponajprije čovjek, a to znači da je njegova bit duhovna, dimenzija razuma i duše i ljubavi. Svjetski ratovi i krvavo dvadeseto stoljeće ostavilo je takve tragove te je svima jasno da je u Europi davno prestao čovjek čovjeku biti čovjek. Mladi su pošli u susret Kristu, da u tom djetetu, posebnim svjetlom otkriju čovjeka“.

Svjetski susret mladeži u Njemačkoj događa se u dva dijela. „Dan susreta“ od 11. do 15. kolovoza mladi su se proveli po biskupijama te na „Dan socijalnog angažmana“ 12. kolovoza zajedno s domaćinima ostvarili milijun sati socijalnog rada – posjećivali domove za umirovljenike, obnavljali igrališta, dijelili hranu u javnim kuhinjama. Nakana je organizatora bila izraziti društveno-političku dimenziju njemačkog katoličanstva.

U drugom dijelu susreta od 16. do 21. kolovoza svi se okupljaju na središnjim događanjima u Kölnu. U utorak 16. kolovoza slavila se misa otvorenja, a 18. kolovoza izazila se dobrodošlica papi Benediktu XVI. Taj su se tjedan u jutranjim satima mladi s oko

600 biskupa i 3000 svećenika iz cijeloga svijeta na 250 mjesta okupljali na katehezama na različitim jezicima. U poslijepodnevnom satima u tisuću događanja s 3000 umjetnika „Festival mladih“ udi šaoliki splet plesa, kazališta, glazbe, igre, sporta i izložbi na 80 pozornica u Kolnu, Bonnu i Düsseldorfu.

Kakve je papa sebi zadatke dao povratkom u zemlju svog rođenja, londonski „The Times“ piše:

„Nikada neće biti lako pratiti stope pape Ivana Pavla II. Ekstrovertna ličnost, s malom dozom teatralnosti, bio je karizma koja je osvojila srca ogromnih masa koje su ga pozdravljale na brojnim putovanjima. Nasuprot njemu, papa Benedikt XVI. je jedan stidljiv, učeni čovjek, mekog rječnika i zatvoren u sebe, koji je prije ustoličenja bio poznat kao Vatikanski nepopustljivi čuvar doktrinalne vjere. Međutim papin četvorodnevni posjet Njemačkoj, prva strana turneje njegovog papinstva, ispostavio se kao trijumf koji je daleko premašio očekivanja čak i zemljaka i prijatelja bivšeg Münchenskog nadbiskupa.

Dopustio je sebi pokazati nježniju stranu nego je to činio u protekle 23 godine među zidinama Vatikana. Kao i njegov prethodnik, masi se obratio na nekoliko jezika.

Iza simboličke radosti zbog povratka u zemlju svog rođenja, papa je ipak, sebi postavio tri teška i značajna zadatka. Prvi je produbljivanje odnosa Vatikana sa Židovstvom. S obzirom da je Nijemac, i da je kao svi njemački dječaci tog vremena pripadao Hitlerovoj mladeži, nitko ne shvaća bolje od ovog pape značaj potpunog pomirenja Kršćana i Židova. Njegova posjeta sinagogi (druga u povijesti papinstva) trebala je pokazati, od početka poštovanje koje namjerava pokazati prema Židovstvu i zaljubljenost koje on, kao i svi kršćani, osjećaju prema „nezamislivoj zločinu“ Ho-

lokausta.

Druga tema, primamljiva koliko i osjetljiva, jest odnos između Kršćanstva i Islama. Papa je ukazao na krvlju natopljenu povijest zvjerstava počinjenih u ime vjere. Međutim, to ga nije spriječilo nedvosmisleno govoriti o potrebi borbe muslimana s „okrutnim fanatizmom“ terorizma koji je zatrovao odnose između njihovih vjera. On je muslimanskim vjerskim vođa-

vajati „a la carte“. Obraćajući se naročito europskoj publici, papa je rekao kako religija nije potrošački proizvod, čija se teška pravila mogu zanemariti po slobodnoj volji. Papa je također kritizirao materijalistički mentalitet po kojemu je „nezgodno“ redovito nazočiti nedjeljnoj misi.

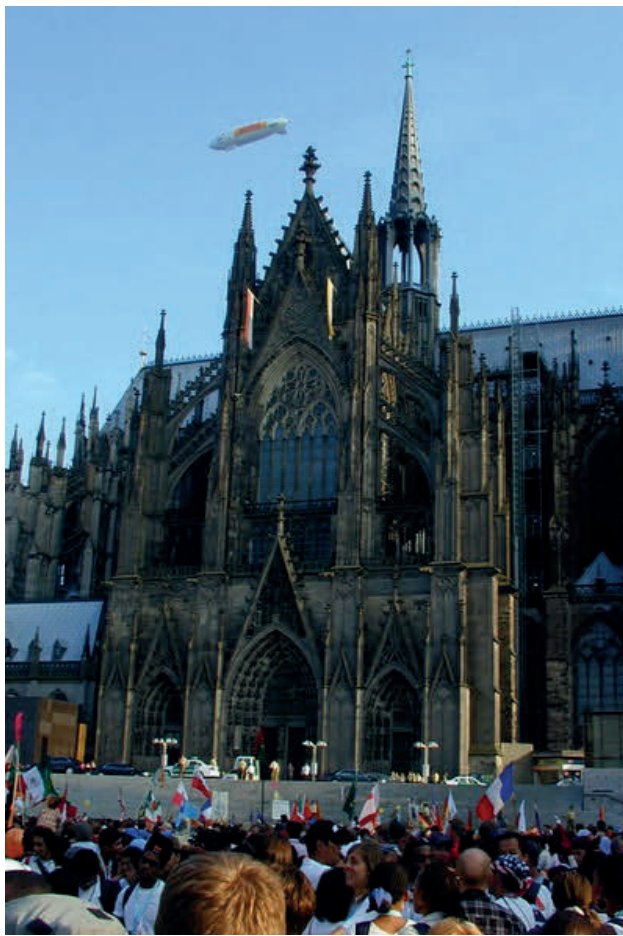
Poruka je bila beskompromisna kao i svaka koju je izrekao njegov prethodnik. To je ona poruka

biskupije i Barske nadbiskupije 50 mladih hodočasnika iz Kotora, Tivta, Herceg-Novog, Bara i Podgorice, predvođeni Kotorskim biskupom mons. **Ilijom Janjićem**, župnikom iz Podgorice, don **Janezom Mirtekom** i tri časne sestre, krenuli su autobusom u Bavariku 10. kolovoza 2005. godine. Prenoćili smo u Zagrebu u samostanu časnih sestara. Dolaskom u Bavariku, hodočasnici barske nadbiskupije smješteni smo kod obitelji u selu Puttenhart, a iz Kotorske biskupije u Kunnbergu, mjestu gdje je rođen papa Benedikt XVI, gdje smo se zadržali četiri dana. Za to vrijeme posjetili smo Salzburg i München, gdje smo nazočili misnom slavlju koje je predvodio kardinal **Wetter**. Izlet na jezeru Königsu završen uz koncert poznate hrvatske grupe „Fides“ na otoku Fraueninsell. Nadalje, 16. kolovoza 2005. stigli smo u Leeverkuzen, i tu ostali do 20. kolovoza, gdje smo svakog dana imali katekeze, zajedno sa sakramentom pomirenja, a zatim mise. Tom prilikom posjetili smo katedralu u Kolnu koja se smatra kao jedna od najljepših u svijetu.

Na Marienfeld smo stigli pješačeći šest kilometara. Tamo nam je dobrodošlicu priredio papa Benedikt XVI. Tog dana noć smo proveli na otvorenom, da bi u nedjelju, 21. kolovoza nazočili završnom misnom slavlju, kojega je predvodio Papa.

Na kraju obraćanja milijunskom auditoriju na otvorenom prostoru, posebno uređenome za tu priliku, Papa je sve okupljene iz cijelog svijeta pozvao na idući susret koji će se održati 2008. u Sidneyju. Nakon 12 dana provedenih u Njemačkoj, vratili smo se svojim kućama, puni dojmova, lijepih uspomena i nezaboravnih druženja. Stekli smo mnogo novih prijatelja sa svih kontinenata s kojima ćemo se nastaviti družiti putem elektronskih medija“, završavaju dnevnik Andrea i Marina.

Priredio: **T. Schubert**

Katedrala u Kölnu

ma rekao kako nema mjesta apatiji i povlačenju, a čak i manje pristrasnosti i sektarstvu. Ipak, on je svoju oštru poruku balansirao inzistiranjem neka se Kršćani ne prepuste predrasudama i negativnom pritisku. Sve religije moraju tretirati jedna drugu s uzajamnim štovanjem.

U svakom slučaju, glavna tema, kako se čini, bila je ona koja predstavlja kontinuitet s preokupacijama njegovog prethodnika. Bila je to ocjena da Kršćanstvo nije vjera koja se može us-

va koju on vjeruje kako mora biti njegova tema, koja se mora jasno postaviti od početka. Međutim, ona je prenesena bez bilo kakvog podizanja prsta ili mahanja rukom koje su tako lako mogle otuđiti njegovu publiku. Papa sebe ne doživljava kao zabavljača, i upravo je njegova poniznost osvojila srca u njegovoj prvoj važnoj turneji.

Dvije sudionice hodočasnica iz Tivta, **Marina Gverović** i **Andrea Marić**, u svoj dnevnik su zapisale:

„U organizaciji Kotorske

Poduke i pouke iz pera vlč. dr. Andrije Kopilovića

OBNAVLJATI IDENTITET

Povjerenje otvara dušu, učvršćuje srce i daje snagu za zajednički život. Pitanje povjerenja je danas do te mjere narušeno da je uistinu postala opasnost nepovjerenja kao rak rane na tkivu jednoga naroda. Izgubiti međusobno povjerenje znači izgubiti mogućnost života međusobno, a pogotovo života „za druge“.

Čuvanje korijena: Kao jedno od temeljnih oznaka čuvanja vlasitog identiteta jest prihvaćanje sebe i svojih korijena. Nismo birali ni vrijeme ni narod u kojem ćemo se roditi. Sve nam je to netko darovao i jedini on, darovatelj, zna zašto nas je „posijao“ u ovom vremenu i u ovom narodu. Očito je teška nastrojnost ne prihvatiti svoje korijene i ne prihvatiti sebe kao kariku u lancu koji ima svoje ime, koji ima svoj

izvan njega samo zato da bi ostavili sebi „slobodni prostor“ da mogu biti trajni „kritizeri“ i suci. Onaj tko prihvaća, taj se ugrađuje u organizam nacionalnoga tkiva i zajedno se raduje i zajedno pati i zajedno gradi. I stoga slijedi načelo povjerenja. Povjerenje je bitna oznaka zrelosti i dobrohotnosti. Tko nema dobru namjeru i čisti pogled, ne može imati ni povjerenje. Povjerenje otvara dušu, učvršćuje srce i daje

menom društvu trajna opasnost bježanja od odgovornosti, ali ne radi nesposobnosti nego radi toga da se izbjegne napor i ostavi „slobodni prostor“ za kritiku i kritizerstvo, a to je negativno.

Stara je poslovice da se na kap meda skupi više muha nego na bure octa. Odgovornost je dakle ta kap s kojom se nešto može učiniti. Ima ljudi koji su vrlo glasni suci i kritizeri, a da nisu ništa učinili. I to je

vrijeme me je pregazilo. Živjeti sada znači ugraditi svijest, odgovornost i rad. Tako sam koristan i samo toliko koliko sada mogu pomoći.

Vrlo je zanimljivo kada je kardinal govorio o principu prihvaćanja vlastitih granica. Suvremenom čovjeku je teško prihvatiti da je biće granica. Da ne može sve što želi i da nije pozvan na sve što misli. Ne posjedujemo sebe u sebi ni jednu četvrtinu. Drugu četvrtinu

Korijeni – naši preci, 1898. g., Škaljari

Bokeljska mornarica – otac i sin 1909. g.

povijest, koji ima svoje poslanje. Ni Isus se nije stidio cijeloga života biti označen imenom Nazarećanin.

Jedno je ne znati, ne prihvatiti i ne voljeti svoje korijene, a smrtno je ne biti označen svojim imenom pripadnosti. Iz ove logike slijedi prihvaćanje svoga naroda baš kao svoga. Narod se ili zajednica ne prihvaća kao nešto tuđe, nego kao dio vlasititoga tijela. Najopasnije je biti „u narodu“ a ne biti „za narod“. Nažalost, mnogi prihvaćaju svoj narod ali se postavljaju iznad njega ili

snagu za zajednički život. Pitanje povjerenja je danas do te mjere narušeno da je uistinu postala opasnost nepovjerenja kao rak rana na tkivu jednoga naroda. Izgubiti međusobno povjerenje znači izgubiti mogućnost života međusobno, a pogotovo života „za druge“.

Odgovornost: Tamo gdje postoji povjerenje i svijest o pripadnosti zajedničkom tkivu istoga tijela, rađa se princip odgovornosti. Odgovornost je jednako tako znak zrelosti. Izbjeći odgovornosti neprihvaćanjem je zao čin. Postoji u suvremenoj

zao čin. Ne raditi, ne biti odgovoran, a govoriti i „biti pozvan“ stalno ukazivati na tuđe pogreške je rastakanje zajedništva.

U ovu kategoriju odgovornosti spada i prihvaćanje svoga vremena. Mi nismo birali kada ćemo živjeti i ne možemo živjeti za prošlost, pa čak ni od prošlosti. Budućnost je tek pred nama i ona nam nije nikada potpuno poznata. Velik je onaj tko shvaća da živi SADA. Sadašnje vrijeme je jedino naše vrijeme i nikakvo drugo ne postoji. Ako svoje „sada“ ne živim sada, onda sam nekoristan i

jedva da živimo sa drugima, a ostalo nam ostaje nepoznato i stoga moramo imati poniznosti i znati svoje granice. To je bitno povezano sa principom odgovornosti, jer je, ponovno ističem, opasnost prihvatiti odgovornost – a mora se – ako nemamo svijest o vlastitim granicama. Poznavati otkriti svoju odgovornost u svojim granicama za zajednicu je punina služenja toj zajednici. Dakle, sačuvati identitet, kako vlastiti, tako i identitet zajednice, znači biti odgovoran, svjestan svojih granica, živjeti svoje sada, ali znajući da

taj „sada“ ulazi nepovratno u lanac povijesti kao karika. Ako je ta karika slaba, postoji opasnost da baš na meni „pukne“ lanac i tu je najveći teret odgovornosti.

No, veće je zlo kada netko nasilno ukloni kariku iz lanca i tako prekine lanac. Tek to je neodgovornost. Zajednica, da bi sačuvala svoj identitet, mora se čuvati neodgovornih, onih koji su kritizeri, onih koji ne rade i onih koji „razbijaju karike“. Tako je to u osobnom životu, tako je to i u životu zajednice. Kardinal je još nabrojio barem desetak osobina koje ulaze u izgrađivanje identiteta. Još mi se osobito svidjela osobina prihvatiti drugoga kakav jest.

Naime, stalno smo u opasnosti mijenjati drugoga, a ne sebe. Zaboravljamo da se odraslu osobu ne može mijenjati i da bi to „mijenjanje“ značilo možda i uništenje njegova identiteta. No, da bi mogli graditi isto tkivo, moramo imati snage drugoga prihvaćati takvim kakav jeste, uz nadzemaljski napor trajnoga praštanja, prihvaćanja i ljubavi onoga što je u drugome dobro. Ovaj puta bih htio spomenuti primjer velikog pape Ivana Pavla II., koji je obišao doslovno cijeli svijet i u svakom narodu i u svakoj kulturi i u svakom pojedincu našao ono što je u njemu dobro i to je volio i cijenio, bilo u pojedincu, bilo u zajednici, a to ga je učinilo tako velikim da je u svojoj smrti oko sebe okupio cijelo čovječanstvo. Ta „pozitivna energija“ koja zrači samo iz onih ljudi koji su sposobni prihvatiti drugoga onakvim kakav jest i s njime živjeti u poštovanju, praštanju i prihvaćanju, je jedina „metodologija“ izgradnje identiteta jedne male zajednice kao što je naša. I konačno, sviđa mi se princip budi u miru sa sobom, pa ćeš biti u miru i sa nebom i sa zemljom.

(Preuzeto iz „Hrvatske riječi“ od 17. lipnja 2005.)

U Sesevskom Kraljevcu organizirana međunarodna smotra folklor

V. PRIGORSKI DANI

Tradicionalna manifestacija je dobila međunarodni karakter. Hrvatsko Građansko društvo Crne Gore – Kotor predstavljala je ženska klapa „Bisernice Boke“. Pokrovitelj manifestacije bio je gradonačelnik grada Zagreba Milan Bandić.

„V. Prigorski dani“, međunarodna smotra folklor, održana je tradicionalno i ove godine od 17. do 19. lipnja. Domaćin i organizator je Kulturno-umjetnička udruga „Prigorec“ iz Sesevskog Kraljevca, dijela grada Zagreba na najistočnijem kraju. Predsjednik Siniša Škvorc pozdravio je sudionike i goste u „Gradu mladih“ (bivši „Pionirski

ska klapa „Bisernice Boke“ iz Kotora, iz Mađarske zbor „Ladislav Matušek“ iz Kulinja, a iz Austrije Folklorno društvo Gradišćanskih Hrvata „Graničari“ iz Füleža. Uz domaćine iz Hrvatske nastupila su i kulturno-umjetnička društva iz Stupnika, Petrinje i Varaždina.

U taverni „Kraljevec“, dvorani s eksponatima kao

gradu došla nazad pred Katedralu, gdje su sudionici bili na svetoj misi koju je služio kardinal Josip Bozanić.

Središnja manifestacija „Prigorski dani“ održana je na ljetnoj bini u parku Osnovne škole Sesevski Kraljevec. Neprocjenjivo folklorno blago i narodne nošnje, što se kriju u starim škrinjama i ormarima, lje-

Ženska klapa „Bisernice Boke“ na smotri folklor

grad“) u Dubravi, koji je promijenio ime, ali zadržao namjenu. „Drago mi je vidjeti vas u ovolikom broju u našem Prigorju, kraju Lijepa naše od Vrhovca sa Zagrebom do Karlovca.“

Od ove godine „V. Prigorski dani“ su međunarodna smotra folklor. Iz inozemstva, iz Srbije i Crne Gore sudjelovali su HKC „Srijem“ iz Sremske Mitrovice, HKUD „Vladimir Nazor“ iz Sombora i žen-

pravom muzeju Prigorja, održan je prigodni domjenak za sve sudionike uz koncert tamburaških sastava. Sutradan, u suncem obasjanom Zagrebu, prošla je povorka u narodnim nošnjama uz izvedbu kratkog folklornog programa, što je privuklo pozornost i simpatije brojnih građana Zagreba. Povorka je od Katedrale preko Trga bana Josipa Jelačića, Uspinjače i Markova trga na Gornjem

pota različitosti, ali i bliskosti običaja i tradicijske kulture, smjenjivali su se kroz izvedbe pjevača, tamburaša i plesača. Pred gledateljima su izvođene pjesme i plesovi iz Boke kotorske, Turopolja, Baranje, plesovi gradišćanskih Hrvata, Srijema, Banovine, s otoka Krka... „Bisernice Boke“ su se predstavile izvođenjem dobrotorskog kola i pjesmama Boke kotorske.

Vlasta Mandić

Naš intervju: dr. Miloš Milošević (2)

BOGATA IZDAVAČKA DJELATNOST

U ovom broju Glasnika objavljujemo nastavak intervjua iz prošlog broja, koji smo vodili s našim znamenitim znanstvenikom, dr. Milošem Miloševićem, u povodu njegovog 85-tog rođendana.

H. G.: Od povijesnih radova koje ste obrađivali na temelju kotorskih arhiva, koje bi teme posebno istaknuli?

M. M.: U svakom slučaju pomorsku povijest. To je, valjda, pitanje gena. Moji su se preci, kao brodovlasnici, stoljećima bavili pomorskom trgovinom, a djed je Ivan, kada je odlučio ostati na kopnu, opet bio profesor matematike na Nautičkoj školi u Kotoru. Otac je bio veterinar, a stric apotekar, ali ja sam se zato iz arhiva opet „bacio na more“. Zanimao me posebno proces dramatičnog prijelaza na more, tih zemljoradnika na posjedima crkava i kotorskih feudalaca. Uz to, tu su mučne stranice borbe protiv organizirane mediteranske piraterije, dileme ekonomske politike Mletačke Republike prema Boki, osvajanje gradova, izuzetne ličnosti, organiziranje srednjovjekovne bratovštine pomoraca u Kotoru i mnogo čega drugog. A kako je najviše građe iz razdoblja duge mletačke vladavine, to je vrijeme najviše zastupljeno.

Povjesničar prof. Stjepan Antoljak, radeći u našem arhivu, često je iz blizine pratio moj rad i čitao moje rukopise, pa mi je predložio da sve to „zaokružim“ i sistematiziram, pa prijavim disertaciju i branim je kod njega u Zadru. U početku nisam odmah prihvatio tu ideju, smatrajući kako mi za arhivski rad ne treba titula, a neku karijeru i ne želim. Ipak sam na kraju sredio rukopis teze „Boka Kotorska za vrijeme mletačke vladavine (1420.–1797)“ i obranio je na Filozofskom fakultetu u Zadru 1974. godine.

H. G.: Nedavno je objavljena Vaša nova knjiga stu-

dija o Boki kotorskoj „Pomorski trgovci, ratnici i mecene“. Kako je došlo do nje?

M. M.: Moram priznati kako sam i do sada imao sreće s objavljivanjem mojih tematski sabranih radova, što je, zaista, nužnost na-

izdane „Muzičke teme i portreti“ sa sabranim člancima iz povijesti glazbe i muzikologije, dok su 1987. god u izdanju „Pobjede“ objavljene „Studije iz književnosti i kulture prošlosti“ sa sabranim člancima te vrste. A 2003. god privatni

bi trebalo tematski povezati i objelodaniti. On je na svoju inicijativu i po svom izboru priredio i izdao 27 studija o Boki od XV. do XIX. st. Na više od 600 stranica. Prihvatio je moju sugestiju da se knjiga zove „Pomorski trgovci,

Dr. Miloš Milošević

kon duljeg niza članaka iste vrste rasutih raznih godina po raznovrsnim časopisima. Tako su 1983. god. u posebnim izdanjima CANU

izdavač „Equilibrium“ iz Beograda, gosp. Vlastimir Đokić, koji je pratio moj rad, ocijenio je kako je ostalo još dosta radova koje

ratnici i mecene“, jer mi se učinilo kako ta tri pojma, koja nešto proširuju lapidarnu posvetu na prčanj-skoj Bogorodičnoj crkvi

(„Mercatores et nautae“), najsažetije obuhvaćaju povijesnu sudbinu Boke u cjelini. Obuhvaćeni su radovi iz pomorske prošlosti, zatim neki bitni oblici života u Kotoru i Boki, nekoliko ključnih tema iz povijesti umjetnosti („Stilovi i stvaraoči“) i problemi arhivistike i bibliotekarstva („Knjige i dokumenti“). Knjiga je objavljena uz suradnju uglednog podgoričkog izdavača CID. Veoma sam zahvalan izdavačima, posebno gosp. Dokiću, koji je vlastitim ogromnim trudom pridonio da moj rad bude još potpunije prisutan na znanstvenoj sceni.

H.G.: *Surađujete li, možda i sada, kada ste u podmaklim godinama, u nekim projektima?*

M. M.: Privodi se kraju jedna inicijativa Državnog arhiva Crne Gore o izdanju integralnoga prijevoda Statuta grada Kotora s latinskog jezika, tiskanog u Veneciji 1616. godine. Redakcija je sastavljena od akademika **Sima Ćirkovića**, prof. dr. **Jelene Danilović**, mene i tajnice **Jelene Antović**, zadužene i za kompjutorsku obradu složenog rada. Već se poslovi privode kraju. Naravno, osim korektnog prijevoda tu je neophodan i cjelokupni znanstveni aparat objašnjenja za veliki broj termina i pojmova, počevši od 1301. god. od kada datira prva glava, pa do dana izdavanja 1616. godine. Uz prijevod namjeravam dati i fototipsko izdanje originala. Time bi se popunila jedna bitna praznina u znanosti, jer je Statut temelj uglavnom uspješnog stoljetnog djelovanja srednjovjekovne kotorske komune i ključ razumijevanja života toga vremena. Uz to, zbog moje uloge u Bokeljskoj mornarici, osjećam, kao posebnu moralnu obvezu, i potrebu fototipskoga izdanja i prijevod Statuta Kotorske mornarice, tada zvane Bratovština sv. Nikole mornara iz Kotora, iz 1468. godine. To bi bio prijevod s talijanskog jezika, također s znan-

stvenim aparatom.

Na koncu, s kritičkim osmjehom mogu dodati, kako bi pravi završetak mog opusa bio izdanje doktorske disertacije „Boka kotorska za vrijeme mletačke vladavine“. Ali kako je ona obranjena prije više od 30 godina (1973.), mnogo toga novog o Boki je napisano, pa bih apsolutno morao validne znanstvene rezultate unijeti u definitivni tekst. Kako je „Ars lunga vita brevis“ spomenuo sam uz ovo i „kritički osmjeh“. Jer i jedna od značajnih „planiranih“ životnih aktivnosti u starosti mora biti i brižljiv smireni plan o neizbježnom susretu sa sestrom smrti. Kada će ona stići to zna samo Bog.

H. G.: *Odakle Vaše zanimanje za povijest umjetnosti?*

M. M.: Pa znate, povijest umjetnosti u Boki, naročito u doba baroka, toliko je isprepletena sa povijesti pomorstva da se obje teme jednostavno zajedno nameću. Pomorci podižu grandiozne crkve i daruju skupoćjene umjetničke predmete, oni diktiraju barokni urbanizam i u njemu grade svoje stilske palače. A pogotovo ako pred spomenicima kulture doživljavate trajne estetske emocije, ne možete proći ni pored dokumenata o njima, a da ne zagledate dublje u njih. Zato sam se rado veoma aktivno uklapao u razne proslave, kao 300 godina rođenja Tripa Kokolje, 800 godina katedrale sv. Tripuna, 800 godina crkve sv. Luke i sl. i pripremao zbirke, ili pisao radove o tome. Posebno me zanimalo kipar Francesco Cabianca, koji je sa svojim suradnicima radio 4 godine u Kotoru i izgradio veoma dobre oltarske cjeline, tako da su njegovi radovi u Kotoru, možda, bolji od onih u Veneciji. Svakako poslije objavljivanja arhivskih dokumenata iz Kotorskog i Biskupskog arhiva, dobio sam poziv da tu iznimnu talijansku umjetničku osobu obradim za Enciklopediju „Trecani“ u

Rimu.

Još je na jednom planu povijest umjetnosti u Boki najuže povezana sa arhivskim dokumentom, pa sam zato na kongresu arhivista, održanom 1964. u Kotoru, obradio temu „Specifični arhivi Boke na srebru, platnu i kamenu“. Radi se naime o brojnim platnima, ili srebrnim pločicama koji su se, poslije dramatičnih životnih događaja i sretnog konačnog ishoda (teške oluje, piratski napadi, bolesti i druge nesreće) votivno, poklanjali crkvama. Na tim umjetničkim predmetima obično ima i teksta, u vezi s događajem, njegovim datiranjem i darodavcem. Temeljem tog teksta, koji je ponekad star i više stoljeća, a daje dragocjene povijesne podatke, arhivisti imaju pravo i takav umjetnički predmet smatrati „arhivskim dokumentom“.

Još su me privukli i manje poznati slikari pomorci (Petar Kosović, Marko Radoničić), pa problem najstarije srebrne pale u katedrali sv. Tripuna, a posebno primjer konfesionalnih sukcesija na istim građevinama, kao što je to slučaj sa crkvom sv. Petra u Bogdašićima.

H. G.: *Takvih interkonfesionalnih susreta na spomenicima kulture u Boki ima više?*

M. M.: Da, i to treba isticati, posebno kada su pridonosili dobrim i zdravim odnosima. I veoma mi je žao kada primijetim kako se ti razni predmeti prešućuju i ne prihvaćaju kao realitet povijesti i sve pozitivno ne prenosi i u naše vrijeme. Tu, na primjer, mislim na Prevlaku kao na stari benediktinski centar, a kasnije zetsku episkopiju, zatim na sv. Petra u Bogdašićima, gdje je sačuvan isto kameni zapis o prisustvu benediktinaca, a zatim ćirilski natpis kasnijeg pravoslavnog hrama, ili na Sv. Luku koji je dugo bio katolička, pa pravoslavna bogomolja, a neko vrijeme imao dva oltara. I sada je o osamstogodišnjici trebalo na pri-

kladan način upriličiti oba bogoslužjenja, jer ti primjeri iz prošlosti ne pripadaju samo povijesnim zanimljivostima, nego su i živa poruka suvremenosti o nužnosti suradnje i bliskosti.

H. G.: *To Vaše bavljenje spomenicima kulture pokazalo se veoma korisnim poslije potresa 1979. godine?*

M. M.: Da, tada sam se lako i brzo uklopio u brojne komisije koje su rješavale teška tekuća pitanja, bio sam na čelu Komisije za sanaciju katedrale sv. Tripuna. Veliki je napor bio oko izrade dokumentacije za upis Kotora i njegovog područja u listu svjetske baštine UNESCO-a, što se dogodilo 1980. godine. U to doba mi se obratila redakcija talijanskog časopisa „Arte veneta“ iz Venecije da joj pošaljem izvještaj o brojnim oštećenjima nastalim poslije katastrofalnog potresa i to je objavljeno još 1979. godine. Ali od toga je daleko važnije što smo tada počeli sakupljati arhivsku građu o potresima u Kotoru kroz povijest. Pa kada sam 1982. god. dobio poziv za znanstveni skup CANU „Kulturna baština Balkana i seizmički problemi“, mogao sam prijaviti prilog „Arhivska građa o potresima u Kotoru i okolini“, što je objavljeno 1983. godine.

H. G.: *U vašoj bibliografiji srećemo i jedno petnaestak radova iz povijesti umjetnosti?*

M. M.: Glazba je moja rana ljubav i još u Splitu od desetak godina otpočeo sam učiti violinu. Koristio sam sve prigode za sudjelovanjem u raznim orkestrima, posebno uživajući u praćenju kompozicijske strukture i zvučne ljepote djela, ne iz publike nego iz samog izvođačkog tijela. Predavajući neko kratko vrijeme na Nižoj i Srednjoj glazbenoj školi u Kotoru, upoznao sam iz blizine osobe koje su tada nosile glazbeni život grada (Antun Homen, Vida Matjan, Tripo Tomas) i institucije u kojima su oni radili (Muzička škola,

Gradski puhački orkestar), pa sam smatrao svojom dužnošću da pribilježim to što se vrijedno oko mene događalo. Ali kako mi je i arhivska građa pružala prilično novog i neobrađenog materijala, obrađivao sam neke ključne teme (orgulje iz XV. st. u katorskoj katedrali, bugarštica u Perastu, iznimnu osobu Krsta Ivanovića iz druge polovice XVII. st. Dionisije de Sarno San Giorgio, Konrad Eberst) i slično. Većina od tih tema ušla je u zbirku radova „Muzičke teme i portreti“ koju je CANU objavila 1987. godine. I tu moram izraziti žaljenje, jer kada sam neke signature važne za dalja arhivska istraživanja predao mladima, koji su pokazivali interes, najčešće nažalost nije dolazilo do obrade. Imali su želju, ali nijesu bili spremni uložiti neizbježan trud i odreći se ponekad i sna, zabave i zadovoljstava, radi dovršavanja svog priloga.

H. G.: *I povijesti književnosti pružili ste svoje ozbiljne priloge?*

M. M.: I tu ima jedno petnaestak radova, koje sam objavljivao između 1952. i 1992. godine. Imao sam veliko zadovoljstvo što mi je ta tematska oblast najvećim dijelom, kasnije objavljena u obliku posebne knjige („Studije iz književne i kulturne prošlosti“, NIO „Pobjeda“ 1987). Uz to, danas mi je posebno drago što sam koristio prijateljstvo i ljubavnost sada već pokojnog don Gracije Brajkovića i što smo zajedno prišli izradi dvije antologije „Poezije baroka“ (Luča, 1976) i „Proze baroka“ (1978), uglavnom na osnovu bogatog materijala iz arhiva Nadžupnog ureda u Perastu. Ta mi je suradnja sa divnim znalцем Peraškog arhiva i još divnijim čovjekom, ostala duboko urezana u mom životnom iskustvu. Nijedan od nas nije mogao sam obaviti tu sintezu tako obilnog izvornog materijala. Ali zajedničkim intenzivnim radom,

u klimi uzajamnog poštovanja, svi su se problemi rješavali i to je bilo uspješno dovršeno. Doduše, tu je ušlo i ponešto što mi nismo predvidjeli, željeli, pa ni obradili, ali neki su kompromisi shvaćanjima određenog vremena, bili, valjda, neizbježni.

H. G.: *U ovu tematsku grupu rada svakako spada ju i dvije zbirke Vaše poezije „Sam na palubi“ (1987) i „Ex voto“ (1995)?*

rim čovjekom? Znam kako će mi mnogi reći da je infantilno tako govoriti na kraju pakla XX. stoljeća. Mene, međutim, primjeri užasnog zla nimalo ne začuđuju. Nosim ga i ja sam, ali se zato čitavog života zdušno trudim sistematski ga suzbijati u sebi, pružati ruku i biti prijatelj ljudi koje srećem. Pošto sam taj specifičan trud oko izgradnje sebe samoga uvijek doživljavao kao golemi napor

načina života i shvaćanja.

H. G.: *Zar vjerujete kako bi takve misli i krhke poetske riječi mogle pridonijeti nekim promjenama u društvu?*

M. M.: Ima nekog pesimizma u tom pitanju. Uostalom, odavno je uočeno da antropološki racionalizam vodi pesimizmu. Optimizmu vodi poezija, kao dijete metafizičkog i eshatološkog pristupa životu. Ali nemojmo o tome.

Sigurno je, ipak, da pjesnik nije ni sociolog, ni političar pa da se prioritetno bavi pitanjima društvenog utjecaja i promjena. On piše jer osjeća potrebu da, u zbrci dnevnih banalnosti i ljepota, u svojoj posebnoj pjesničkoj „škrinji zavjetnoj“ bilježi i čuva svoje emotivne i filozofske kristalizacije. Da ih ne izgubi, zaboravi u neizbježnim danima tuge i sumnji.

A meni se poezija nametnula još iz jednog razloga. Dulja istraživačka i znanstvena koncentracija nad nekom temom, nužno s vremenom zaiskri i poezijom. Stekne se neki osjećaj kako obilje dokumentacije, svojom horizontalom, ne dopire uvijek do jezgre, do suštine problema. Onda se ponekad nametne vertikalna u nekoliko grozdova stiha. To se mora zabilježiti.

H. G.: *U tom smislu, bilo bi dobro naš razgovor završiti ozbiljnom porukom iz vaše pjesme „Istorija“.*

M. M.: Da, često i duboko me revoltiralo što povjesničari, ne rijetko, biraju samo lijepe strane lika ili događaja kojeg žele istaći, prešućujući neizbježne sjenke. Tako je opća slika nepotpuna, retuširana, idolatizirana, lažna. Ne rijetko sam na takvom fonu, bez ljudske relativizacije lika ili problema, uočavao pravu krivicu tih „crno-bijelih povjesničara“ i u našim suvremenim krvavim dramama. Uvjeran sam kako je velika krivica povjesničara koji ne iznose i lice i naliježje likova i problema.

Razgovaro: T. Schubert

ISTORIJA

*Satkana si od bijede i veličine
i niko ne može zaustiti zanos
a da se ne ogorči sjenom stida,
ali niko ne može prokleti naliježje,
da ga ne preplavi ljepota lica.*

*Škrto svjetluca fosfor
u mutnim koritima.*

*Užurbane pletilje
ispredaju tijela
risa ili mačke,
goluba ili lješinara,
oko suhih rebara činjenica.*

*Zato malo šta smrtno
mijenja svoj lik
tako često kao ti;
jedino konačna i dovršena!*

*Previše je bunara na stazama tvojim
zatrovano mukom zanosa.
Po sušnim ledinama
izlivaju se jezera
u kojima se napajaju
legije Narcisa.*

Miloš Miošević

M. M.: Što se poezije tiče, tu bih se usudio parafrazirati onu, inače tako poznatu Juvenalovu misao o neophodnosti pisanja satira, pa bih rekao „Difficile est poesiam non scribere“! Jer kako ne pisati poeziju kada u našoj prirodi nosimo tako uzbudljive svjetlove emocija, a još pritom okruženi smo ovako divnom prirodom, umjetnošću, glazbom, a ponekad čak i dob-

koćenja, suzbijanja, odricanja, šutnje, praštanja, savršeno mi je jasno zašto to mnogi ne rade, pa čak i ne znaju da to treba raditi i kako. Zato su oni bez osobnih etičkih korijenja i lako ih, kao suho lišće, nose vjetrovi nasilja, gnjeva i zločina, tako česti među nama.

Prema tome, nimalo me ne čudi količina zla u suvremenom svijetu. Ja ga očekujem, jer proizilazi iz

U organizaciji grada Zagreba i Turističke zajednice grada Zagreba djeca Hrvata iz Crne Gore i ove godine provela dio ljetnog odmora u Hrvatskoj

NEZABORAVNO LJETOVANJE U ZAGREBU

Već treći put zaredom grad Zagreb pruža našoj djeci ljetovanje koje će se dugo pamtili. Djeca drugih nacionalnosti ove godine pridružila se svojim vršnjacima na ljetovanju u Hrvatskoj.

Tog jutra u petak 29. toplog srpanjskog dana, autobus hrvatskog autoprijevoznika „Autoturist“ iz Samobora, parkirani je u Škaljarima u Kotoru čekajući djecu kako bi ih odvezao na nezaboravno

punske nastave **Majom Širolom**, zajednički proveli desetodnevno ljetovanje u Zagrebu.

Ovo je treća godina uzastopice kako grad Zagreb i Turistička zajednica grada Zagreba omogućavaju na-

vatskoj granici. Neki od njih su već jednom bili na ljetovanju u Zagrebu a mnogima je to prvi put. Formalnosti na granici su brzo završene i djeca su uz pjesmu i dječiju radoznalost nastavila svoje uzbud-

su svoj put nastavila kroz Dalmaciju. Zaustavljanje u Neumu za obvezni kratki odmor i kratku kupovinu, dobro su im došli.

Od Makarske autobus s djecom nastavlja kroz dalmatinsku zagoru. Cista Pro-

Prva grupa djece pred polazak iz Kotora

Maja Širola, Ana Troha (ravnateljica), dr. Ivan Ilić i Olga Radoničić

Prva grupa u obilasku Zagreba

ljetovanje u Zagreb. Prva grupa djece iz Kotora predvođena voditeljima **Ivanom Ilićem**, **Olgom Radoničić** i **Slavicom Ilić**, uz ispraćaj roditelja točno u 9 sati krenula je za Tivat kako bi sa svojim vršnjacima iz Tivta i učiteljicom hrvatske do-

šoj djeci provesti dio ljetnog odmora u Hrvatskoj. Ovog puta osim naše djece išlo je i deset mališana ne-Hrvata. Ispraćeni u Tivtu od svojih roditelja, autobus pun djece njih 46, uzrasta od 10–18 godina s 4 voditelja krenuo je prema hr-

ljivo putovanje.

Susret s prelijepim Dubrovnikom i mostom „Dr. Franja Tuđmana“ koji premošćuje dvije obale dubrovačke rijeke Omble za mnoge od njih bio desio se prvi put. Otvorenih očiju uz pjesmu i mnogo upita djeca

va, Cista Velika, Trilj, Sinj, Perućko jezero, Kijev, Vrlika, Knin, Gračac, Udbina, Korenica, mjesta su kroz koja su prošli. Noću prolaze Plitvička Jezera da bi preko Slunja i Karlovca kasno uvečer stigli na svoje odredište u Zagreb u Grad

mladih „Vladimir Nazor“ – Granešina. Srdačno dočekani od djelatnika odmarališta, djeca su bila smje-

nešini bilo je vrlo uzbudljivo. Dječija radoznalost požurivala je organizatore i animatore Marinu i Ivana,

tilo loše vrijeme.

U nekoliko navrata posjetili su središte grada, posebno je atraktivan bio cje-

Trakošćan. Jedne od večeri bili su gosti na predstavi u sklopu Histrionskog ljeta i odgledali predstavu „Fritz i

U Plavom salonu NK „Dinama“

Posjet ZOO vrtu – tko se boji medvjeda još?

Izlet u dvorac Trakošćan

Razgledanje Splita

Polazak druge grupe djece iz Kotora

08.08.2005

štena po paviljonima – malim kućicama, smještanim u prekrasnom parku. Umorni od puta ubrzo su utonuli u svoj prvi san zagrebačke noći.

Jutro drugog dana u Gra-

da što prije krenu na predviđene obilaskе Zagreba i Hrvatskog zagorja. U svom desetodnevnom boravku djeca su imala organizirane svakodnevnе izlete. Bogati program, malo je poreme-

lodnevni izlet na Sljeme i putovanje žičarom, cjelodnevni izlet u Hrvatsko Zagorje i posjet Gospinom svetištu u Mariji Bistrici, posjet muzeju pračovjeka u Krapini, te posjet dvorcu

pjevačica“. Starija djeca i voditelj nazočili su večernjem koncertu „Parnog valjka“ na Jarunu. Vrlo zanimljiv i atraktivan bio je posjet NK „Dinamu“. Boravak na stadionu Dinama i

prijam u Plavom salonu – salon dinamičnih trofeja, od strane uprave Dinama, za mnoge male dinamovce biti će nezaboravan događaj.

Neizostavan posjet ZOO vrtu i parku šume Maksimir, uveseljavao je djecu, koja su velikom radoznalošću a ponekad i s vidnim strahom, razgledala stanovnike ZOO vrta, divlje i pitome životinje, ribe, gmizavce... a igre foka osobito

neiscrpnu energiju pred spavanje trošili na svojim igrama – pjevanju, plesu, borba jastucima, raznim nestašlucima, tako da su voditelji morali svaku večer svoje posljednje atome snage upotrebiti na spremanje djece na spavanje.

Dani su brzo prolazili, a sve što je lijepo brzo se završi, pa tako i ljetovanje prve grupe djece iz Boke. U nedjelju 7. kolovoza is-

nastavio prema hrvatsko-crnogorskoj granici. U kasnim večernjim satima prelazimo u Crnu Goru na putu svojim kućama. Po dolasku u Tivat uz pjesmu i veselje djeca su pohrlila svojim roditeljima koji su ih čekali i oprostila se od svojih prijatelja koji su postavili put za Kotor, gdje su ih čekali njihovi najmiliji.

U međuvremenu tim HGDCG-a na čelu s Lju-

Kotora, Tivta, Bara, Sutomora, Budve, Gradišnice, Bogišića, Krašića, Stoliva, Perasta, Risna i Kamenara. Među njima su i njihovi vršnjaci drugih nacionalnosti. Grupa djece iz Bara, Sutomora i Budve zajedno s djecom iz Kotora, s njihovim voditeljima **Božom Šaltićem** i **Marijom Spičanović** iz Bara točno u 9 sati uz ispraćaj roditelja i organizatora kreće za Tivat

Sretan vam put, djeco!

Izlet u Varaždin

Na Trgu bana Jelačića

Zaslужeni odmor nakon izleta

su ih uveseljavale. Išlo se i u kino, na predstavu u Cinenstar centar. Jednodnevni izlet na „Zagrebačko more“ Jarun, upotpunio je spektakl njihovih doživljaja. Bilo je tu još mnogo aktivnosti koje im je pripremila uprava odmarališta i njihovi djelatnici. Posebno moramo istaći dobru kuhinju i drage i uslužne tete koje su nas opsluživale za vrijeme našeg boravak u blagovaonici. Noći su bile veoma uzbudljive, djeca su svoju

praćeni od strane domaćina, krenuli su na put svojim kućama

Moderna i prelijepa autocesta primila je autobus s našim mališanima nakon napuštanja Zagreba i učinila im putovanje veoma ugodnim i zanimljivim, dovodeći ih do Splita. Kratko zadržavanje u Splitu ispunilo je njihova očekivanja i želje da vide ovaj prelijepi dalmatinski grad.

Nakon nekoliko sati zadržavanja u Splitu, put se

binkom Biskupovićem, pripremao je drugu grupu djece koja je trebala drugi dan po dolasku prve da krene za Zagreb.

Osvanuo je lijepi i sunčan dan 8. kolovoza 2005. godine. U Škaljarima, predgrađu Kotora, vozač „Autoturista“, nakon prespavane noći, priprema svoj autobus za prihvatanje druge grupe djece da im put učini lijepim i ugodnim.

Ovog puta na put kreće 47 djevojčica i dječaka iz

gdje im se pridružuju ostala djeca s voditeljem **Mirom Franovićem**. Iskusni pedagog i profesor Miro Franović već treću godinu vodi djecu na ovo tradicionalno ljetovanje. Obljubljen među djecom dobio je i svoje ime „Gargamel“.

Već ustaljena putna ruta vodila je drugu grupu djece prema svojem odredištu Zagrebu. Prošli su Dubrovnik, kratko se zadržali na mostu „Dr. Franja Tuđmana“, te dalje magistralom

nastavili prema Makarskoj. Uobičajena postaja za odmor – Neum, dala je malo predaha djeci da se okrijepe a voditelji da popiju kavicu. U Makarskoj su posjetili svetište Majke Božje u Vepriću.

Nakon Makarske put se usmjera kroz Liku. Prolaze se mjesta, Sinj, Knin, Gračac. U Korenici je sljedeće zaustavljanje radi kratkog odmora. Cijelim putem djeci se daju kraće obavjesti o povijesnim mjestima, događanjima i područjima kojima se prolazi. Noć je već pala kada se proslazilo preko Plitvičkih jezera.

Preko Slunja i Karlovca u ranim jutarnjim satima 9. kolovoza stižemo na naše odredište, u Grad mladih, nama već dobro poznatu Granešinu. Tu nas je dočekala domaćica **Marija** koja nam je zaželjela dobrodošlicu, okrijepila nas i smjestila u tri paviljona – kućice u prekrasnom parku Granešine, gdje je boravila naša prva grupa. Istog dana nakon ustajanja i doručka dobrodošlicu nam je zaželjela ravnateljica odmarališta **Ana Troha** i upoznala nas sa svojim djelatnicima i našim animatorima **Iri- nom** i **Ivanom**, koji će narednih dana biti s nama, organizirati posjete i obilaskе i brinuti se o večernjim zabavama.

Ljetovanje je teklo prema ustaljenom i dogovorenom programu. Prvo smo upoznali okolicu Grada mladih da bi drugi dan otišli u Zagreb, gdje su djeca provela dan upoznavajući se sa centrom grada. Trg Bana Jelaića ih je posebno impresionirao, tu su dobili prve informacije o Trgu, Manduševcu, nastanku grada. Posjetili su Kaptol, katedralu Marijina uznesenja, tržnicu Dolac, Gornji grad, znamenita Kamena vrata. Trg Sv. Marka i Katarinim trg te crkva sv. Katarine, bili su također sastavni dio obilaska grada. Kula Lotrišćak i pucanj iz topa koji objavljuje Gradu da je točno podne oduševili su djecu.

Cjelodnevni izlet organiziran je u dva navrata. U petak, 12. kolovoza, otišli smo u obilazak prekrasnih predjela Zagorja. Preko Lepoglave, Ivaneca, planine Ivanšćice i varaždinsko-topličkog gorja dolazimo u baroknu prijetolnicu Hrvatske – drevni Varaždin. Prekrasni grad nam pruža ruku dobrodošlice. Obilazimo staru varaždinsku utvrdu i staru jezgru grada, Trg kralja Tomislava, palače, gradsku vijećnicu, katedralu, te neizostavno čuveno nada- leko poznato Varaždinsko groblje. Iz Varaždina naš obilazak ljepota Zagorja nastavljamo posjetom poznatom dvorcu Trakošćan, zatim odlazimo u Krapinu gdje se djeca upoznaju sa starim nalazištem pračovjeka – „Krapinskim čovjekom“. Starom cestom preko Pregrade dolazimo do prekrasne katedrale, najveće u Krapinskoj županiji, a dalje preko Desnića do dvorca Veliki Tabor. Diveći se ljepotama Hrvatskog zagorja, pored rijeke Sutle, dolazimo do Kumrovcu, gdje posjećujemo etno-selo i rodnu kuću Josipa Broza Tita, a potom odlazimo na Trgovišće i obilazimo rodnu kuću dr. Franja Tuđmana. Na ovom izletu obišli smo i spomenik Lijepoj našoj – Antuna Mihanovića. Preko Zaprešića vratili smo se u Granešinu gdje se nakon večere zabava nastavila uz glazbu i ples.

Obilazak Zagreba nastavlja se posjetom tehničkom muzeju, Planetariju, zatim Botaničkom vrtu, Trgu kralja Tomislava. Djeci se dalo slobodno vrijeme da sami prošetaju centrom grada i da u tržnom centru obave neodložnu kupovinu. Večer u odmaralištu protječe uz pjesmu i veselje.

Slijedećih dana išlo se na Sljeme, uspinjačom, što je mnogima od njih bio izuzetan doživljaj. Na Sljemeni su, između ostalog, posjetili „Kapelicu Majke Božje Kraljice Hrvata“. Kapelica je poznata po to-

me što se na njenom stropu nalaze hrvatski povijesni grbovi izrađeni u slavonskoj hrastovini, a među njima i grb grada Kotora iz XIV. stoljeća.

Nedjelje, 14. kolovoza, započela je s nedjeljnom misom u crkvi u Granešini, a nakon ručka slijedio je obilazak ZOO vrta i Maksimira. Tjedan je započeo sa još jednim prelijepim izletom u Zagorje. Dan smo proveli u Mariji Bistrici na hodočašću i misi a zatim posjetili Donju Stubicu i spomenik Matije Gubca, vođe seljačkih buna, te muzej u dvorcu Oršić. Zadnji dan boravka u Granešini djeca su obilazila središte grada Zagreba a naveče je bio oproštaj s osobljem odmarališta kojom prilikom su im bili uručeni pokloni za uspomenu na naš boravak. Zabava je nastavljena do kasno u noć. Moramo napomenuti da je Miro Franović „Gargamel“ bio veoma omiljen kod djece jer je zajedno s njima sudjelovao i organizirao noćne „upade“ u druge paviljone i činio razne „diverzije“ (mazanje kalodontom ili pjesmom za brijanje spavače, i druge „specijalnosti“) koje su uveseljavale svu djecu.

Došao je i taj posljednji dan boravka 16. kolovoza, kada se moralo krenuti prema Boki, svojim kućama. Udoban autobus „Autoturista“, sa veoma dobrim i uslužnim vozačem, krenuo je iz Granešine u 7 ujutro. Osoblje Grada Mladih ispratilo je našu djecu, snabdjeli su ih lunch paketima i pićem za put i zaželjeli im sretan put uz želju da se opet vide iduće godine.

I ovog puta naši donatori Grad Zagreb, upriličio je djeci povratak novom autocestom iz Zagreba do Splita. U nekoliko sati stiglo se prekrasnim predjelima Gorskog kotara i Dalmacije auto cestom do Splita. U kratkom zadržavanju u Splitu, djeca su obišla nadasve čuvenu Dioklecijanovu palaču, katedralu Sv. Duja, uže gradsko

središte te splitsku rivu. Na putu kući zaustavljanje je bilo u Omišu i Neumu kako bi se djeca okrijepila. Uz pjesmu i veselje prešla se u kasnim večernjim satima hrvatsko-crnogorska granica, a u 22:30 trajektom na Lepetansku stranu, gdje su se uz poljupce i suze, razmejenom telefonskih brojeva, i obećanjima, odvojila djeca koja su putovala za Budvu i Bar. Nastavili smo putovanje prema Tivtu i Kotoru našem krajnjem odredištu. Dočekani od roditelja i organizatora ljetovanja, razdragana djeca su s velikim oduševljenjem već na izlasku iz autobusa počela priču o svojim doživljajima na ljetovanju. Upitali smo ih bi li i slijedeće godini ponovo otišli, svi su u jednom glasu odgovorili DA!

Naše Društvo (HGDCG), djeca, voditelji puta i roditelji, ovim putem žele zahvaliti svima onima iz gradske uprave Grada Zagreba i Turističke zajednice Grada Zagreba, posebno gradonačelniku Milanu Bandiću i predsjedniku Turističke zajednice Grada Zagreba Vladimiru Velniću koji su omogućili našoj djeci tako krasno ljetovanje i tako lijepe trenutke koji će im ostati u dugom sjećanju Posebno se zahvaljujemo divnom osoblju Grada Mladih u Granešini, ravnateljici Ani Troha, animatorima Irini, Ivanu i Marini, te našim vozačima **Danijelu** i **Davoru**.

Kao organizatori zahvaljujemo voditeljima grupa koji su imali veliku odgovornost i obvezu i koji su to savjesno i dobro uradili, roditeljima koji su podržali ovaj naš projekat i sudionicima ljetovanja našoj djeci koja su bila dobra, uz obećanje da ćemo iduće godine uz pomoć naših donatora iz Zagreba, ponovo organizirati već tradicionalno ljetovanje u Zagrebu i uz želje za još puno ovakvih lijepih trenutaka.

Olga Radoničić
Miro Franović

Kotorsko kulturno ljeto 2005.

BESKRAJAN NIZ MANIFESTACIJA

Brojne kulturne manifestacije smjenjivale su se tijekom lipnja, srpnja i kolovoza u Kotoru i okolnim mjestima: premijerno gostovanje filharmonijskog orkestra „Leopolda“ iz Firenze, prvi koncert klape „Bocche di Cattaro“, 4. mediteranski festival podvodnog filma „Sub aqua fest“, izložba „Gradovi Vojvodine okom starih fotografa“, 2. internacionalni festival Ars et Musica Antiqua – Perast 2005, 13. festival kazališta za djecu, 8. internacionalna smotra mode – Kotor 2005, susret klapa, koncert Gradske glazbe, 2. sajam knjiga, KotorArt '05, 4. internacionalni ljetni kotorski karneval, 7. izlazak iz tiska „Čakulone“, prezentacija knjige „Kotorski oriđinali“...

Kotor je jedinstven grad na našem primorju u kojemu se tijekom čitave godine smjenjuju razne manifestacije, bilo u okviru kulturnih asocijacija, ili pak Kotorske biskupije. Kulturne manifestacije imaju pojačan intenzitet u razdoblju od siječnja do ožujka i od lipnja do kolovoza.

Većina manifestacija je postala tradicionalna. Kulturne manifestacije znatno dopunjuju bogatu turističku ponudu grada Kotora.

KONCERT ORKESTRA „LEOPOLDA“

U katedrali Sv. Tripuna, 4. lipnja održan je koncert filharmonijskog orkestra „Leopolda“ iz Firenze, koji je osnovan 1985. povodom 150. godišnjice otvaranja prve željezničke linije u Italiji. Na programu su bila djela Verdija, Čajkovskog i drugih autora. To je bilo prvo gostovanje ovog orkestra na istočnoj obali Jadrana.

KONCERT KLAPJE „BOCCHJE DI CATTARO“

Novoformirana mješovita klapa „Bocche di Cattaro“ bila je gost na Uskršnom koncertu klapi „Kamen“ iz Splita, a u organizaciji Hrvatskog građanskog društva Crne Gore. Na svom prvom samostalnom koncertu u koncertnoj dvorani crkve sv. Duha klapa se predstavila pjesmama primorskog i dalmatinskog žanra, koje su plod uspješne suradnje s klapama otoka Korčule i njihovim voditeljem **Janesom Vlašićem**. Program je počeo izvođenjem pjesme „April 1979“, za koju je tekst,

Orkestar „Leopolda“ u katedrali sv. Tripuna

glazbu i aranžman napisao stalni suradnik te klape, **Slobo Kovačević**. Riječi pjesme su posvećene travanjskom potresu.

„SUB AQUA FEST“

Na Pjaci od kina u starom gradu 17. lipnja održan je tradicionalni 4. mediteranski festival podvodnog filma, „Sub aqua fest“. Na programu se našlo 15 filmova iz 10 zemalja: Danske, V. Britanije, Slovenije, Nizozemske, Turske, Hrvatske, Mađarske, Italije te Srbije i Crne Gore.

Tri najbolja ostvarenja, „Senta“ iz Mađarske, „Karneval životinja“ iz Italije i „Spasimo livade Posejdonije“ iz Hrvatske, bit će prezentirana na svjetskom festivalu u francuskom gradu Antibu.

Slijedeći, peti festival, održati će se 2006. godine u Kotoru, u sklopu Sajma

Klapa „Bocche di Cattaro“ u koncertnoj dvorani Muzičke škole (crkva sv. Duha)

Na „Sub aqua festu“ nije bilo slobodnih stolica

nautike i izložbe ronilačke opreme.

IZLOŽBA „GRADOVI VOJVODINE OKOM STARIH FOTOGRAFA“

U suradnji Pomorskog muzeja Crne Gore – Kotor i Muzeja Vojvodine – Novi Sad, u prostorijama palače Grgurina 20. lipnja otvorena je izložba „Gradovi Vojvodine okom starih fotografa“ (1850.–1914.), autora **Milkice Popović**.

Muzej Vojvodine ima dugu prošlost i kontinuiran povijesni razvitak. Misao o

posjeduje bogati muzejski fond, koji broji oko 400 hiljada predmeta i bibliotečni fond s više od 50 hiljada publikacija.

Fotografije i razglednice koje su marljivo i znalački prikupljene za ovu izložbu ne ilustriraju samo povijesnu dimenziju urbanog razvoja Vojvodine, već nameću pitanje: starimo li brže mi, ili svijet oko nas? Jesu li naši preci možda živjeli bolje, jednostavnije ili spokojnije nego mi? Bilo kako bilo, urbana fotografija je ogledalo jednog od-

djelatnošću stvoreni, oplemenjeni životni prostori, tada je eksterijerna fotografija ‘zarobljavanje’, ‘zamrzavanje’ djelića povijesti našeg neposrednog okruženja“, kazao je **Ferenc Nemet**, poznati povjesničar fotografije, u predgovoru kataloga izložbe „Gradovi Vojvodine“.

Na izložbi su prikazane fotografije Novog Sada, Vršca, Sombora, Subotice, Sremske Mitrovice, Rume, Zemuna, Bele Crkve i Kikinde.

kako bismo glazbu vratili u njezin prirodni arhitektonski okvir, revitalizirajući značenja i jednog i drugog“, kazao je **Egon Mihajlović**, direktor festivala.

Na ovogodišnjem II. Internacionalnom festivalu stare glazbe i umjetnosti – Perast 2005., održano su 23 koncerta. „Artisti koji interpretiraju djela stare umjetnosti figuriraju kao toposi globalnog formata, svatko u svom dijelu“ dodao je Egon, koji smatra kako Crna Gora, a posebno

Sa izložbe „Gradovi Vojvodine“ u Pomorskom muzeju

Izložbu je otvorila direktorica Pomorskog muzeja mr. **Mileva Vujošević**.

ARS ET MUSICA ANTIQUA

Od 30. lipnja do 16. kolovoza, u autentičnom ambijentu Perasta i Kotora, i s originalnim instrumentima nastupili su mnogi renomirani izvođači srednjevjekovne glazbe.

„Osnovna ideja festivala *Ars et Musica Antiqua* je

Boka kotorska, zahvaljujući resursima kulturne baštine, arhitektonskog nasljeđa, zavrjeđuje jedan ovakav vrhunski festival i ovo što se u Perastu i Kotoru već drugu godinu događa, projekt je bez presedana i za širu regiju. Poštovatelji glazbe mogli su na pravom mjestu slušati glazbu nastalu u XII. pa do XVI. stoljeća.

Festival je počeo orguljskim koncertom talijanskog

Mileva Vujošević otvara izložbu

njemu javila se u listopadu 1847. godine u Pešti, kada je Matica srpska odlučila osnovati srpsku narodnu zbirku ili muzej „gde će se čuvati sve starine i znamenitosti“

Godine 1992. Vojvodanski muzej se sjedinio s Povijesnim muzejom Vojvodine u ustanovu nazvanu Muzej Vojvodine. Danas

redenog vremena, vrijedan dokument koji, sagledan u povijesnoj perspektivi vojvodanskih gradova daje vizualni pregled razvoja pojedinih gradova, koji nam se, unatoč protoku vremena, ipak čine lijepim i prepoznatljivim, a samim tim i emotivno bliskim.

„Ako su gradovi, ulice, trgovi ili zgrade ljudskom

Iz opere „Agrimina“

umjetnika **Luca Scandalia**, u katedrali Sv. Tripuna. Na festivalu je nastupio i jedan od najboljih europskih orguljaša **Stephane Bechy**, čembalistkinja **M. L. Baldasari**, berlinska diva **Anka Sommer** i najveća zvijezda Njemačke, solistkinja **Maria Jonas**. Nastupio je i najstariji ansambl iz bivše Jugoslavije za ranu glazbu pod umjetničkim vodstvom **Vere Zloković**, Musica Antiqua. Festival je zatvoren premijernim izvođenjem

Otvarajući festival na vanjskoj pozornici na Trgu od oružja, gradonačelnica Kotora **Marija Čatović** je tradicionalnim ceremonijalom predala djeci ključeve grada Kotora. Pokrovitelj ove velike dječje fešte bio je **Filip Vujanović**, predsjednik Crne Gore.

Na festivalu su sudjelovale kazališne skupine iz Podgorice, Pančeva, Subotice, Ljubljane, Zrenjanina, Lazarevca, Kragujevca, Zemuna, Skoplja, Sofije, Be-

ljena Dječjem kazalištu iz Subotice za predstave „Siromašni čizmar“ i „Kralj

javio: „Ova internacionalna smotra mode je inspirativan spoj elegancije i

Muzički ugođaj u crkvenom ambijentu

Hendlove opere „Agripina“ režisera **Tomasa M. Zipfa**, pod umjetničkim vodstvom **Anke Sommer** i **Egona Mihajlovića** u Kulturnom centru u Kotoru. Opera „Agripina“ je premijerno izvedena u Veneciji, 1709. godine.

KOTORSKI FESTIVAL KAZALIŠTA ZA DJECU

Od 2. do 10. srpnja u Kotoru je održan 13 festival kazališta za djecu.

ograda, Novog Sada, Budve, Prokuplja, Smedereva, Nikšića, Čačka, Vrbasa i Berana.

Za vrijeme festivala održani su brojni okrugli stolovi, promocije knjiga, izložbe, nastupi plesnih grupa iz Kotora i Tivta, turnira u šahu idr.

Najboljom predstavom proglašena je „Makedonska priča“, Teatra za djecu i omladinu iz Skoplja. Specijalna nagrada je dodije-

Sa otvaranja Festivala kazališta za djecu

Scena sa jedne od predstava

vjetra“. Posebni ocjenjivački sud grada Kotora proglasio je najboljom predstavom „Sam u kući“ kazališta iz Sofije, a dječji žiri je za najbolju odabrao predstavu „Petar Pan“, Gradskog kazališta iz Podgorice.

Predsjednik stručnog žirija **Blagota Eraković** ocijenio je kako su sve predstave imale visoku razinu, pa kotorski festival ima sjajnu perspektivu.

SMOTRA MODE – KOTOR 2005.

8. Internacionalna smotra mode održala se na naj-

ljepšemu gradskom trgu, ispred katedrale sv. Tripuna od 22. do 24. srpnja. Održano je 6 revija, po 2 svake večeri. Predstavljene su poznate svjetske modne kuće, kao što su Piedras, Hana Touma Couture, Trash Couture, Paola Marzotto „Max Mara fashion group“ i kreatori **Robert o'Henrichsen**, **Ann Wiberg**, **Raphael Lopez**.

Direktor „Prominenta“ **Vuk Brajović** je iz-

erotike. Bogatstvo modnih detalja i izražajnih materijala ženu situira u ambijent visoke sofisticiranosti. Nova dimenzija zavodljivosti ženu čini savršenom“

Marija Buccellati, predsjednica festivala, inače prošle godine proglašena jednom od pet najljepših žena svijeta, izjavila je: – „Predstaviti modele u jednom ovakvom ambijentu kao što je Kotor, u jednom gradskom srednjovjekovnom jezgru, to je poseban doživljaj i inspiracija. Ovo je najveličanstveniji ambijent.“

Manekenke na pisti ispred katedrale sv. Tripuna

SUSRET KLAPA

Na Pjaci od kina 21. srpnja nastupile su klape „Alkima“, „Bisernice Boke“, „Karampana“ i „Bokeljski Mornari“ iz Kotora,

pović – Jadranski valovi, Hrvoje Hegeđušić – Bokeljska noć.

Kao gost orkestra nastupila je sopranistica **Marina Cuca**, koja je uz pratnju

mala“, „Tarantela“ i „Kolo sv. Tripuna“, u narodu poznatog kao Kolo Bokeljske mornarice.

Program je vodio odvjetnik **Boško Grgurević**, koji

stvoriti ime i ugled koji danas omogućuje organizatorima pozivanje i najeminentnijih imena glazbene produkcije Europe i svijeta, konstatirao je počasni pred-

Klape na Pjaci od kina

„Harmonija“ iz Budve i „Asa Voce“ iz Podgorice, koje su svojim pjevanjem oduševili brojnu publiku.

KONCERT GRADSKJE GLAZBE

Na Pjaci Sv. Tripuna u Starom gradu održan je 15. srpnja tradicionalni godišnji koncert orkestra Gradske limene glazbe Kotor. Glazbenici pod dirigentskom palicom **Vladimira – Vlada Begovića** izveli su: Lex Abel – Hot line, Đelo

orkestra otpjevala ariju Violete iz Traviate – Daleko je moj Split i Bokeljsku noć, uz oduševljenje publike. Interesantno je što je aranžman za ove pjesme napisao dirigent **Vladimir Begović** i time nastavio uspješno glazbeno eksperimentiranje, prezentirajući glazbenu klasiku na jedan nov način. Spontane aplauze publike tijekom koncertiranja izazvao je i solist na trubi **Adam Cuca**, sa starim Kaloderinim hitom

Koncert Gradske glazbe u Perastu

se tako oprostio od aktivnog muziciranja u orkestru nakon 34 godine. Orkestar gradske glazbe održao je koncerte sa istim repertoarom u Perastu 13. srpnja i u Tivtu, 16. srpnja 2005. godine.

KOTOR ART '05

KotorArt – Music Seminars – Concert Season 2005 odvijao se u srednjovjekovnim prostorima grada Kotora i baroknog Perasta od 1. do 15. kolovoza.

sjednik don **Branko Sbutega**.

Ove godine su u Kotoru boravili umjetnici iz skoro svih zemalja Balkana, Engleske, SAD, Francuske, Italije, Njemačke i Rusije.

KotorArt je imao 2 „poluvremena“. „Poznato je kako svaki glazbeni festival ima svoju dinamiku odvijanja, te da kao i svako drugo višednevno umjetničko događanje zahtijeva pažljivu ‘politiku’ organizacije, kako bi publika imala dovolj-

Koncert Gradske glazbe ispred katedrale sv. Tripuna

Jusić – Jedan dan, Walter Tuschia – Verdiana, Đuzeppe Verdi – Traviata (Aria Vuilete iz III čina), Ron Sebregts – Abba Gold, Nikica Kalodera – Jabuke i trešnje, Ivan Tijardović – Mala florami (Daleko je moj Split), Marko Pokle-

„Jabuke i trešnje“.

Kao gosti nastupili su **Nikol i Tripun Grgurević**, koji su na talijanskom i našem jeziku recitali početak romana Aleksandra Manconia „Vjerenici“. Na „bis“ orkestar je odsvirao uspješnice „Ta tvoja barka

Sa otvaranja „KotorArt“-a na otoku Gospe od Škrpjela

KotorArt je počeo prije 4 godine vrlo skromno, a na ovogodišnjem festivalu su održana 23 koncerta, s više od 180 umjetnika iz 13 zemalja, 2 koncerta polaznika, 4 majstorska seminarra i 4 orkestra. KotorArt je u proteklih pet godina uspio

no prostora bez opterećenja i s jednakom budnošću pratiti svaki predviđeni glazbeni sadržaj“, kazao je **Ratomir Martinić**, umjetnički direktor KotorArt-a, inače najperspektivniji crnogorski pijanist iz Kotora.

Zbog toga je koncipiran prvi dio festivalskog okupljanja kao homage klaviru, instrumentu koji je zasigurno imao najviše poklonika među publikom, tim prije što su izvođači bili najpoznatija imena starog kontinenta: **Mikhail Voskresenski, Naoki Sekino, Jean Müller, Aleksandar Madžar, Kemal Gekić, Bojan Martinović, Vedrana Ko-**

certne dvorane u crkvi sv. Duha.

Publici su predstavljene različite sastavi – Duo violina i klavira, klarineta i klavira, violončela i klavira, gudački kvartet, gudački orkestar, a dugo će se pamtili nastupi **Ksenije Akeynikove i Tamare Gorane, Božidara Vukotića, Olge Dudnik, Johna Mirsa, Aleksandra Tasića,**

Koncert u katedrali sv. Tripuna

vač, **Francesco Libeta i Miloš Popović.**

Kotor je na trenutak, može se to slobodno kazati, bio svjetsko pijanističko središte. To je bilo uistinu jedno vrhunsko pijanističko nadmetanje u izvođenju najboljih djela različitih epoha: Shopena, Lizsta, Bethovena, Bacha, Libeta, Leopolda Godovskog, Mozarta, Čajkovskog, Rahmanjinova...

Kada je komorna glazba tijekom XVIII. stoljeća bila u svom pivoju, namijenjena odabranoj, često aristokratskoj publici, i kada je tijekom XIX. stoljeća dobila drugačiju, intimniju notu „house music“, vjerojatno mnogi njezini kompozitori nisu ni sanjali kako će ona vremenom sve više osvajati pozornice i dvorane širom svijeta.

Vrlo intenzivno je ovih dana komorna glazba osvojila i Kotor. Tako je drugo „poluvrijeme“ KotorArt-a bilo posvećeno gotovo isključivo komornoj glazbi.

Kraljica glazbenog žanra se svake večeri širila unutar crkve sv. Tripuna i kon-

Biljane Gorunović, Nacuko Inaue, Srdjana Palačkovića i Ivana Marjanovića u izvođenju djela baroknih majstora Bacha, Vivaldija, Haydna, Bethovena, kao i djela romantista – Paganinija, Mendelsoona, Shuberta, Schumana, Schopena, Brammsa, Straussa, impresionista – Debisia i Ravela, a također i kompozitora XX. stoljeća – Suka, Šostakovića, Bartola, Pulenka, Pjacole, Kocela, Živkovića.

Festival KotorArt je otvoren 1. kolovoza glazbenim spektaklom europskog formata „Na kamenom brodu koji plovi kroz vrijeme“ – na otoku Gospe od Škrpjela ispred baroknog Perasta. Pod dirigentskom palicom maestra Berislava Skenderovića zajedno su nastupili splitski komorni orkestar, vojvođanski simfoničari i komorni orkestar KotorArt-a. Na repertoaru su bile suite Georga Fridricha Hendla „Glazba na vodi“ i „Glazba za vatromet“, a na kraju je u prekrasnom ambijentu nasred mora priređen prekrasni vatromet.

„Zajednički nastup tri orkestra iz tri države, kao jedan ansambl i odabir programa i mjesto održavanja nije slučajan, i ima višeslojnu simboliku, tako da cijeli ovaj projekt prelazi okvire umjetničke glazbe i šalje poruku kakvu Kotor art već od početka kani poslati. To je poruka potrebe za razumijevanjem, pomirenjem i praštanjem. Žudimo za punom regionalnom suradnjom, na koju možda političari često apeliraju, a vjerujem kako je jedino umjetnici i sportaši mogu prije svih ostvariti“, kazao je umjetnički direktor Ratimir Martinović.

Ovaj nesvakidašnji spektakl su prenosile tri državne televizije – TVCG, HTV i RTS.

Glazbeni događaj sezone u Kotoru, KotorArt, zatvoren je 14. kolovoza nastupom komornog orkestra KotorArt-a i zbora „Cantat“ festivala pod dirigentskom palicom Kotoranke **Darinke Matić-Marović** u katedrali Sv. Tripuna. Na programu su bile dvije barokne kompozicije: „Nula in mundo“ Antonia Vivaldija,

tila je svoj bibliotečni fond za 167 naslova i 300 knjiga. Cilj ovog sajma je uspostaviti vezu između svih onih koji vole knjigu i književnost, bilo kao stvaraoci, čitatelji ili pak kao obrazovani ljudi za koje je knjiga predmet izučavanja.

„Nije slučajno što je namjera organizatora da se sajam i književne večeri održe u Kotoru, jer u svom povijesnom trajanju Kotor, knjiga je uvijek tu bila „domaće čeljade“. Siguran sam kako ovaj sajam ima budućnost uz više ideja, bolju organizaciju i koncepciju, više novca, istinsku ljubav i poštovanje prema našem gradu. Uostalom, i na Trojanovom forumu iznad biblioteke je stajalo napisano kako je „knjiga bolnica za dušu“, kazao je umjetnički direktor Centra za kulturu **Dragan Starović.**

TJEDAN LJETNIH KARNEVALSKIH FEŠTA

Tradicionalno, četvrti put Kotor je bio epicentar turističko-zabavnog događaja, ljetnih karnevalskih fešta u organizaciji udruženja

Za svačiji ukus – posjetitelji na kotorskom sajmu knjiga

i čuveni „Stabat mater“, Giovaniya Baptista Pergolezzija.

KOTORSKI SAJAM KNJIGA

U razdoblju od 30. srpnja do 14. kolovoza održan je II. sajam knjiga na Pjaci od kina, na kojem su sudjelovali izdavači iz Srbije i Crne Gore. Gradska biblioteka u Kotoru oboga-

„Fešta“.

Drevni grad Kotor smješten u jednom od najljepših zaljeva svijeta, Bokokotorskom zaljevu, već stoljećima živi s karnevalom, u iščekivanju išempijanih, maškaranih ura kotorskih „kad srce jednom mora planut, za sav život, za sve dane“. Zato što se ove fešte moraju doživjeti, na njima

Karnevalska grupa iz Malesije

Feštađuni iz Putignano (Italija)

Gosti iz Slovenije u „šarenom“ defileu

Grupa „Feral“ iz Dobrote

Karnevalska fešta na Trgu od oružja

najveći ljetni karneval u okruženju.

Karnevalske fešte su počele 1. kolovoza smotrom mažuretki na Trgu od oružja i ribarskom feštom na rivi maloga ribarskog mjesta Muo.

Prije početka programa upriličena je prezentacija knjige „Kotorski oridinali“ autora **Tomislava Grgurevića**.

„Oridinali su bili ljudi drukčiji od ostalih građana Kotora. Bili su ljudi dobra srca, plemenite duše koji su na sve izazove, dobre i loše, odgovarali na originalan, uvijek duhovit način. Bez oridinala prošlost Kotora bila bi siromašnija, ali je evidentno da su se oni mogli roditi i opstati samo u kotorskom ambijentu. Većinu oridinala iz ove knjige osobno sam poznao. Oni najpoznatiji preselili su se u kotorsku povijest“, navodi u predgo-

je svima otvoren ulaz, uz poznatu poruku „dodite na fešte“.

Iako zimski karneval ima mnogo dulju tradiciju, više od stotinu godina, a svoje

korijene vuče još iz doba renesanse, parada maštovitih, originalnih maski, vatromet, i svojevrsna zabava pod maskama do zore, na trgovima i pjacetama starog

grada, uz sudjelovanje maskiranih grupa iz više europskih zemalja, ljetnji karneval čini jedinstvenim. Nazoči mu više od 30 tisuća posjetitelja, pa je to

voru autor knjige Tomo Grgurević.

O knjizi je govorio kapo karnevala mr. **Jovan Martinović**. Svakoga sljedećeg dana smjenjivale su se fešta za feštom: dječji maskenbal u starom gradu, fešta od mušulja na prčanjskoj rivi, kulinarska fešta na gradskoj rivi, abrum brodom Bokokotorskim zalivom „Maskirana Boko“, muzički hepening „Najmaškaraniji grade“, uz predstavljanje karnevalskih skupina.

Karnevalske fešte su završene 6. kolovoza organiziranjem veličanstvenog IV. internacionalnog ljetnog kotorskog karnevala.

Velika karnevalska povorka s 30-tak maskiranih skupina prodefilirala je glavnom gradskom ulicom, od otvorenog bazena u Dobroti, do južnih gradskih vrata na Gurdiću. Kotor je te noći bio potpuno blokirano tisućama vozila, i prisustvom više od 30 tisuća posjetitelja koji su uživali u „čarobnom svijetu kotorskih maškarara“.

Osim pojedinačnih maski i više karnevalskih grupa iz Kotora, skupina iz Budve, Tivta, Perasta, Prčanja, najbrojnije grupe sa 120 članova iz Tuzi kraj Podgorice, u karnevalskoj povorci bile su i skupine iz Pančeva, slovenskoga grada Dobova, dvije skupine s 40 sudionika iz talijanskog grada Putignano i tri skupine iz Rijeke.

Na završetku predstavljanja maskirane skupine su ušle u gradske zidine, nastavljajući zabavljati mnoštvo posjetitelja na svim trgovima, pjacama i pjacetama sve do zore, uz pratnju poznatog karnevalskog glazbenog sastava „Tri kvarta“.

Ova godina ostati će zapamćena i po tome što su na ovoj manifestaciji, pored predsjednika FECC-a **Henri van der Krona**, bila i čak 4 člana borda FECC-a. Njihovom nazočnošću podržana je kandidatura Kotora i Crne Gore za organizaciju konvencije FECC-a 2009. godine. Te „magič-

ne“ 2009. godine, Brazil će biti u Kotoru.

Karnevalsku feštu uljepšao je i školski jedrenjak „Jadran“ privezan uz kotorsku rivu, na kojem je bio priređen koktel za visoke uzvanike. Tom prigodom je promovirano imenovanje ministra turizma Crne Gore **Predraga Nenezića** za počasnog tajnika FECC-a.

„ČAKULONA“ OPET MEĐU NAMA

I ove godine na početku karnevalske fešte po sedmi

trealu, održavanja IV. KotorArt festivala i IV. ljetnog internacionalnog karnevala u Kotoru.

Marijeta i Loreta su odmah na početku ovako tratala:

„Ja sam ti vazda bila i ostala za elitni turizam, kaže Loreta.

„Blago ti suludnoj, gdje si vidjela elitni turizam bez krštenoga puta i marine?“ odvrati joj Marijeta.

„Od onoga zimskoga foja malo je toga na bolje pošlo, i nijanci se skoro ništa nije

Redale su se novitadi iz „maloga Zagreba“, iz šuranjskih škafetina, špiljarskih čakuleta, Prčanja i Tabačine i dr.

Pod naslovom „Što Boka više radi, to se Podgorica više gradi“, Čakulona spjegava kurioznome i deboto poštenom puku komunitadi kotorske, freške novitadi iz tribunala:

„Tribunal je finalmente presudio za onu zapetljaniju oko prodane zemlje u Grblju, poslije velike barufe, štrajkova i demonstra-

Ove dvije neću da mencujem srele su se na pjacu Škaljarsku

LORETA MARIJETI: pa su se ovako tratala: MARIJETA LORETI:

Ja sam ti vazda bila i ostala za elitni turizam

Blago ti suludnoj, gdje si vidjela elitni turizam bez krštenoga puta i marine

DOBROTA 6 AUGUSTA 2005. CIJENA 1 EURO (OLITI 86 DINARA, 8 KUNA, 0,81 USA \$) NUMERO 7 SETTE (SEDMAM)

OSNOVALI MULJANI 1886.G. POVODOM OSNUTKA PRVOG DRUŠTVA KARNEVALA NA MUO OBNOVITELJ: VUJOŠEVIĆ J. FILIP ZVANI FIČO (1912 - 1996. G.)

ČAKULONA

put izašao je iz tiska „Čakulona“, humoristični list, koji uređuje Boško Andrijin Grgurević, odvjetnik, bastadur, muzikant, luštradur, čučadur, špicoskandalo i oriđinal kotorski.

„Čakulona“ poručuje odmah na početku: „Ja povampirena dobrojska čakulona sam uvijek dežurni buntovnik svega što neodgovorni zloupotrijebe“.

„Čakulona“ nije poštjedjela nikoga, iznijela je sve šporkece na vidjelo, objavila mnoge novitadi iz komunitadi kotorske. Kao i uvijek, neke nije mencovala, ali smo ih ipak prepoznali, mnogi su se i ofendili.

„Ovaj foj je tiskan prigodom osvajanja zlatne medalje na svjetskom prvenstvu u vaterpolu u Mon-

kambijalo, iako smo se mnogo narabotali, ako ćemo lagat, pa nije bilo teško Čakuloni da sve to u ovom foju spjega.“

Izbor gradonačelnice i lokalnog parlamenta bili su povod „Čakuloni“ da se obrati građanima:

„Od kako nas je destragao onaj čuveni teremoto 1979., nikako da se refamo. Ni da su nas uštrigale i vile gorske i vile morske, ne bi grđe pasavali. Kada zimus dobismo podeštaticu s podužim kotorskim, iliti dobrotskim rodoslovom, pona-dasmo se da će se grad brže rekuiperati. Ma i njoj se ne posereči. Punih po godine je duralo sastavljane lokalnog parlamenta, bez kojeg se nije moglo početi sa rabotom. Napredovali smo ka rak u pontu“.

cijuna i zapatavanja u pržun, proradila je sanitarna deponija, pa možemo mirno điravati gradom i okolicom bez štipavica na nos zbog ape di merde, kako je krenulo, ubrzo neće ni biti fetivih Kotorana, perke se toliko prodaju kuće i magazini, da će nas bez metka okupirati Rusi i Englezi, itd. itd.“

Čakulona svršava ultimom vijesti:

„Pripreme za crnogorsku Skupštinu FCCK-a počeli smo prije Malte. Koliko mi se para ako se neki i dalje budu pitali, skupština se neće održati ni do idućega stoljeća.“

BOKELJSKA NOĆ

Kotorsko kulturno ljetno se po pravilu uvijek završava spektaklom na moru. Bo-

keljska noć je tradicionalna kotorska manifestacija. Tako nešto ne postoji u širem

na plovila mještana i jedrenjak „Jadran“, koji je za ovu prigodu posebno ukra-

dijelom, a tijekom trajanja programa izvedena je iluminacija duž serpentina do

Ksenija Prohaska, prva-kinja HNK – Split, pjevujući pjesme Edit Piaf i Franka Sinatre.

Taj nezaboravni spektakl na moru, tu magičnu noć, „začinio“ je veliki vatromet, pozicioniran na više mjesta u zaljevu.

Stručni ocjenjivački sud je imao težak zadatak jer je bilo više iznimno kvalitetnih eksponata koji su zasluživali nagrade.

Treća nagrada je pripala „Starinskom gramofonu“, a druga jednoj sakralnoj kompoziciji, montažno-de-montažnih crkava svih konfesija. Za prvu nagradu se nije trebalo puno razmišljati, jer je ona odskakala od svih ostalih. To je „Venecijanska noć“ – Duždeva palača s crkvom sv. Marka i venecijanskim trgom. Autori ovog iznimnog eksponata su bili **Filip Janović** i **Drago Radimir**, kojega je „Hrvatski glasnik“ predstavio kao umjetnika u broju 14.

Po završetku priredbe na moru, većina publike preselila se na pjace i pjacete starog grada, na kojima se nastavila fešta do zore uz glazbu sastava „Tri kvarta“, „Montenegro singersa“, te Ksenije Prohaske.

Priredio: T. Schubert

Bokeljska noć – vatromet nad tvrđavom Sveti Ivan

okruženju. To je noć koja svim posjetiteljima ostaje dugo u sjećanju, bilo po maštovito opremljenim barkama, bilo po vatrometu, brojnim glazbenim sadržajima na trgovima, pjacama i pjacetama u starom gradu, pa nekima i po nevidenij gužvi i, tradicionalno, problemima sa parkiranjem.

Upravo je tako bilo i ove godine...

Povorka okićenih i osvijetljenih barki se očekivala oko 21 sat, a već u 19 sati kolone automobila i pridošlica iz svih pravaca kretale su se prema kotorskoj rivi, središnjem mjestu za promatranje kolone.

Računa se kako je bilo više od 30 tisuća promatrača.

Te noći, 20 kolovoza, sve je išlo na ruku organizatorima – Općini i Centru za kulturu – Kotor. Vrijeme je bilo idealno, bez one poznate sparine u kolovozu.

U povorci je sudjelovalo više od 25 okićenih barki, pa uz jedrilice, brodiće, turističke brodove, jahte, raz-

šen i usidren nasred mora, akvatorij od Luže do Puča i Gurdića izgledao je kao iz bajke.

Tvrđava Sveti Ivan koja se izdiže iznad starog grada bila je osvijetljena većim

vriha tvrđave.

Reflektori su presijecali nebo i osvjetljavali bastione kod Gurdića, Markata i Škurde. S male montažne tribine na rivi, svojim čarobnim glasom briljirala je

Prvonagrađena barka „Venecijanska noć“

Kultura Hrvata Crne Gore – vodič u europske integracije

PREKO BOKE U EUROPU

Hrvatska populacija u Crnoj Gori je po brojnosti jedna od najmanjih, ali po svom kulturnom, civilizacijskom i religiozno-duhovnom nasljeđu, iznimno bogata. Danas, u manje-više ipak definiranim pozicijama, crnogorski Hrvati traže svoje mjesto pod europskim suncem, svjesni kako im ga nitko neće osigurati bez osobnog truda, ali i ne manje svjesni kako bi im trud bio uzaludan bez potpore sredine u kojoj žive i potpore suverene Republike Hrvatske, kao i matičnog prostora svoje nacionalne manjine.

Crna Gora je višenacionalna zajednica u kojoj narodi imaju svoje specifičnosti po kojima se prepoznaju i razlikuju, kao što su kultura, jezik i vjera. Te razlike se povijesno mogu dobro objasniti i shvatiti, pa ne bi smjele biti razlog bilo

jednosti, a potezivanje ili čak preziranje svega drugoga i drugačijeg. Tužni smo svjedoci do kakvih su sve monstruoznih tragedija mogla dovesti takva pogrešna gledanja.

Biti Hrvat u Crnoj Gori znači, bez sumnje, biti član jedne nacionalne manjine,

što je najvažnije, to svjedoče i spomenici kulture i arhivi i biblioteke, to jest bogata materijalna baština.

Autohtoni Hrvati žive u Boki kotorskoj, a manji dio oko Budve i Bara, na prostoru koji je kroz stoljeća promijenio 15-tak vladavi-

priznata UNESCO-vo zaštitom.

Svo to kulturno bogatstvo je stečeno zahvaljujući ogromnim naporima i žrtvama pomoraca i, relativno, jako razvijenom pomorstvu koje je dalo pečat načinu mišljenja i življenja. Pomorci su uvijek bili spremni plo-

Katedrala sv. Tripuna u Kotoru

kakvih nerazumijevanja, a još manje sukobljavanja. Iako se može naći vrlo mali broj ljudi koji bi teorijski osporavali kako su različitosti u stvari bogatstvo svake sredine, u praksi se ponekad nailazi na netrpeljivosti i blokade. Najčešći razlog tomu je neopravdano uznošenje samo svojih vri-

ali specifične manjine koja ima svoje vrlo daleko i duboko povijesno trajanje, koje je čini autohtonom i neporecivo legitimnom. Svi-jest o pripadnosti tom entitetu se ne temelji samo na dokumentima prošlosti, već na ogromnom kulturnom, duhovnom, lingvističkom i povijesno-pravnom naslje-

na, a najduže bio pod mletačkom upravom, posebno u doba razvoja baroka. To je prostor Mediterana koji je u kamenu oblikovao ono što se danas i na svjetskoj razini prepoznaje kao civilizacijski biser čovječanstva, ne samo u smislu prirodnih ljepota, nego kao svjetska baština, službeno

viti što više i što dalje kako bi bolje i unosnije trgovali. Ta realistična ekonomska baza, istovremeno je širila i njihove opće vidike. Jedno od najdragocjenijih saznanja je što je za sve ekonomske i druge ljudske kontakte nužno, prije svega, cijeniti ljude koje sreću, te poštovati njihove spe-

cifičnosti i prava. Zato je hrvatskom življu davno bilo jasno koliko je značajno zajedništvo kulturnih različitosti i kako je elementarno važna tolerancija.

A što je u stvari kultura jednog naroda? Pod kulturom se podrazumijeva način življenja, ophođenje, običaji, govor, glazbeno, likovno, literarno i ostalo obrazovanje... Po tome se narodi razlikuju i svaki ima svoju posebnost.

Spomenuo bih, bez pretenzija na cjelovitost, tek

čnosti se uočavaju naročito sa življem u Dalmaciji, što je i logično, s obzirom na dugu pomorsko-trgovačku i kulturnu povezanost i život pod istim stranim vladavinama. Kultura drugih regija u Hrvatskoj, kao što su na primjer Posavina, Međimurje i Zagorje, nema mnogo zajedničkog sa bokotorskim prostorom. Naročito kada se prelistaju dvije objelodanjene antologije baroka („Luča“ 1976. i 1978. godine), a posebno 20 tomova „Književnosti

nja, igranje „balota“, „briškule i trešete“, naročito njegovanih u dalmatinskoj regiji.

Sve ono što karakterizira hrvatski živalj, i ne samo hrvatski, na području Boke Kotorske, ne sreće se u drugim regijama Crne Gore. Tu postoji izvjesna jasna linija između priobalnog i brdskog prostora. Doseljavanja u Boku kotorsku iz unutrašnjosti nisu radikalno remetila način života i običaje, već su unošene određene različitosti i to je opet

knjiga u drugim sredinama, u kontinuitetu je pokušao utjecati na brisanje saznanja o svojoj naciji iz kolektivne memorije. Činjenica je kako više od 20-tak ugašenih hrvatskih kulturnih društava 1945. godine nisu bili znak izgubljene nacionalne ili civilizacijske svijesti, već nevoljna žrtva na oltaru neuspješnoga poslijeratnoga jugoslavenskog integralizma i internacionalizma. Zatim, u mutnim 90-im godinama prošloga stoljeća deformirana stvarnost je nastojala mijenjati i prošlost, pokušavajući je preoblikovati u svrhu pravdanja postavljenih političkih ciljeva.

Malobrojnost Hrvata u Crnoj Gori čini nas ranjivim etničkim kolektivitetom što u mnogome određuje našu povijesnu svijest i potrebu za zaštitom. Uvjereni smo kako će Crna Gora u najskorije vrijeme postati potpisnicom međunarodnih pravnih dokumenata o zaštiti manjinskih naroda, što bi je obvezivalo na institucionalnu i zakonodavnu zaštitu manjina. Danas, u manje-više ipak definiranim pozicijama, crnogorski Hrvati traže svoje mjesto pod europskim suncem, svjesni kako im ga nitko neće osigurati bez osobnog truda, ali isto tako, i ne manje svjesni kako bi im trud bio uzaludan bez potpore sredine u kojoj žive i potpore suverene Republike Hrvatske, kao i matičnog prostora svoje nacionalne manjine.

U tome je nemjerljiva uloga Hrvatskoga građanskog društva Crne Gore, koje svim svojim aktivnostima nastoji prezentirati, ne samo naslijeđenu bogatu kulturnu baštinu, već i sadašnjost, koja obiluje raznovrsnim kulturnim događanjima, bilo da se radi o izdavačkoj djelatnosti, glazbenim ostvarenjima i dr. Tiskanjem vlastitog časopisa na hrvatskom jeziku, organiziranjem nastave na hrvatskom jeziku, izvan institucija sustava, iz povijesti, zemljopisa, glazbenog

Bokeljska mornarica iz minulih vremena

samo nekoliko imena iz povijesti 20. stoljeća, kao što su pjesnici Frano Alfirević, Viktor Vida, pravnik Vladislav Brajković, povjesničari Pavao Butorac, Niko Luković, Ivo Stjepčević ili kompozitori Tripo Tomas, Ivo Brkanović i Anton Homen, duhovnik sveti Leopold Bogdan Mandić... Uz mnogobrojna druga, ne manje značajna imena, to potvrđuje golemi udio Boke u hrvatskoj ukupnoj kulturnoj baštini. Hrvati u Crnoj Gori su dio svoga matičnog naroda koji živi u Hrvatskoj. Međutim, ne može se tvrditi kako oni imaju istu kulturu s njezinim cijelim područjem. Sli-

čeno Crne Gore od XII do XIX vijeka“ u kojima su obrađene vrlo značajne osobe književnog svijeta, baroka, romantizma Boke Kotorske i spoznaja kako su njihova djela obrađivana i od strane stručnjaka u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori, dovoljno govori o njihovoj vrijednosti i o značaju područja Boke koje je veoma slično Dubrovniku i drugim kulturnim središtima Dalmacije. A na društvenom polju tradicionalne fešte, poput maskenbalova, karnevala, ili Bokeljskih noći, specifične su za ovo podneblje, a imaju utemeljenje u mediteranskoj kulturi i običajima. Tu su i klapska pjeva-

stvaralo nove specifičnosti domicilnog stanovništva. Možemo konstatirati i pozitivan odnos prema naslijeđenim kulturnim vrednotama naše regije, gdje doseljenici ne uspijevaju nametnuti svoj govor, običaje, kulturu, već se postupno prilagođavaju ustaljenom načinu življenja na ovim prostorima.

Međutim, to je po mišljenju mnogih samo privid, jer se tijekom „Kraljevine Jugoslavije“, kao i posljednjih 60 godina nastojalo pod vidom „jugoslavenstva“ izbrisati nacionalna opredjeljenja i pripadajuća im kultura. Sustav obrazovanja, a posebno tiskanja

i likovnog obrazovanja, predstavlja samo početak hrvatske edukacije na način koji do sada nije bio primjenjivan. S druge strane, Hrvatsko građansko društvo sve više postaje most suradnje između države Crne Gore i Hrvatske, a posebno regije Boke s Dalmacijom i gradom Zagrebom, u cilju protoka informacija, razmjene kulturnih dobara i slično. Dovoljno se podsjetiti niza izvanrednih akcija, gostovanja i koncerata,

trgovačkog karavanskog puta prema unutrašnjosti Balkana.

Svakako, Crna Gora mora sve više postajati svjesna kako se posebno preko Boke najlakše ide u Europu, s obzirom da na tom području posjeduje oko 60 posto nepokretne i 40 posto pokretne kulturne baštine Crne Gore.

Povijest i nasljeđe nisu samo prošlost. Oni su naše „sada“. Oni moraju postati dio naše žive kulture. Za-

pravo to saznanje izaziva nezadovoljstvo kod hrvatskog življa koji ne uživa odgovarajući tretman od strane državnog aparata. Spomenuo bih samo neke nelogičnosti kao što je neadekvatna zastupljenost hrvatskog življa u institucijama sustava, a kao izrazit primjer je Ministarstvo kulture u kojemu se u poslijeratnom razdoblju nije mogao naći ni jedan predstavnik hrvatske populacije, bez obzira na prije-

valjda, i neizbježno. Ako bi se išlo arhivski, morale bi se uočavati promjene, koje su se često događale svakih nekoliko desetljeća. Kada se govori o budućnosti, stvari izgledaju mnogo jednostavnije i optimističnije. Jer, među postulatima o izgradnji ujedinjene Europe, svuda se posebno ističe poštovanje svake individualnosti i svake raznovrsnosti. A to znači kako bi sve trebalo zavisiti od sposobnosti nositelja posebnih na-

Gradski sat u Kotoru

naročito u Kotoru, Tivtu i Perastu. Kao vidni primjer posebno raduje restauracija porušene srednjovjekovne crkvice Sv. Dujma u Škaljarima, koja je obnovljena sredstvima Grada Splita, jer se radi o najjužnijoj točki do koje je stigao kult toga sveca, inače zaštitnika Splita. Tako bi i Kotorska biskupija, kada bi bilo sredstava, mogla obnoviti makar neke crkvice Sv. Tripuna, koje su podizali Kotorani za vrijeme vladavine Nemanjića, tijekom unosnog srednjovjekovnog

padna razmišljanja tumače kako kulturno nasljeđe može postati sjajan izvor financiranja, koji može generirati procese, donositi dosta sredstava i postati bitna podrška ekonomiji. Od novca koji se tako stvori mogu se formirati fondovi za očuvanje kulturne i prirodne baštine. To je potencijal koji otvara vrata svim željama aktualne vlasti za suradnju s međunarodnim asocijacijama, monetarnim institucijama, za privlačenje stranog kapitala i, na kraju, integracijama.

prikazane postotke o veličini kulturne baštine. Treba spomenuti i nebrigu države koja je dozvolila devastaciju mnogih kulturno-povijesnih lokaliteta, a posebno što je grad Kotor od regionalnog središta postao sub-regionalni.

Uvjereni smo kako će europska Crna Gora uočiti te činjenice i, u vlastitom interesu, otkloniti ih.

Kada se govori o prošlosti ovih problema, obično se prave široke generalizacije, što nikako nije dobro. To je u sažetim osvrtima,

cionalnosti da je stvaralački unapređuju. Naravno, nikada nije bilo savršenih rješenja, niti ih može biti, jer su njihovi nositelji obično s dosta mana, sujete i nesposobnosti za kompromise. Zato u svakoj naciji najveću pozornost treba posvećivati odgoju sposobnih i etično čvrsto uravnoteženih pojedinaca.

Tripo Schubert

(Tekst objavljen u časopisu za kulturu i društvena pitanja „Agora“ dnevnog lista „Pobjeda“, lipanj 2005)

ČETIRI GODINE RADNOG KONTINUITETA

17.06.2005.

Održana IV. sjednica Predsjedništva

Predsjedništvo Društva u novom sastavu održalo je svoju IV. sjednicu. Član Predsjedništva **Dario Musić** podnio je neopozivu ostavku na mjesto člana Predsjedništva. Iako Predsjedništvo nije htjelo prihvatiti ostavku, Musić je izjavio da je ta njegova odluka ipak konačna i zahvalio se na dosadašnjem radu u Predsjedništvu, ali je rekao da će i dalje ostati da radi u Uredništvu časopisa „Hrvatski glasnik“ i uređivati Internet stranicu Društva.

23.06.2005.

Obilježena 4. obljetnica Društva

Četvrti rođendan HGDCG-a je proslavljen „radno“. Održana je zajednička sjednica Upravnog odbora

Radna proslava četvrtog rođendana

sa članovima Predsjedništva i Nadzornog odbora. Sjednicom je presjedavao predsjednik Podružnice Bar **Drago Marstjepović**. S obzirom da je to bila prva sjednica Upravnog odbora nakon ovogodišnje Skupštine, predsjednik Predsjedništva dr. **Ivan Ilić** je upoznao okupljene s aktualnostima u Društvu od 17.4.

do 23.6.2005. god. Posebno se osvrnuo na djelovanje grupe bivših aktivista Društva, koji istupima u medijima, a u novije doba i preko Interneta nastavljaju da blate naše Društve i da vrijeđaju rukovodstvo.

Razmatran je financijski izvještaj zaključno s mjesecom svibnjem. Upravni odbor je obaviješten o ostavci člana Predsjedništva Darija Musića. Zbog njegovog predanog i nesebičnog četvorogodišnjeg rada ostavka se nije mogla prihvatiti, te je sugerirano Predsjedništvu da se još jednom razgovara s Musićem, te da ga se maksimalno oslobodi dosadašnjih obveza. Na sjednici se raspravljalo i po žalbi **Zlatka Vučinovića** na odluku Predsjedništva o isključenju iz članstva u HGDCG-u. Upravni odbor je jednoglasno potvrdio prvostepenu odluku, pripisujući mu još kao otežavajuću

27.06.2005.

Dan Državnosti R. Hrvatske

Generalni konzulat Republike Hrvatske u Kotoru

Dario Musić, Ivan Šišak i Tripo Schubert

organizirao je proslavu Dana državnosti Republike Hrvatske u etno-selu Gornja Lastva, na obroncima brda Vrmac iznad Tivta. Na poziv generalnog konzula proslavi je nazočilo i naše izaslanstvo.

30.06.2005.

Susret prijatelja

Na proputovanju kroz Crnu Goru, a na putu za Hrvatsku, Predsjednik Zajednice Hrvata u Makedonij **Ivan Šišak** sa suprugom zadržao se jedan dan u Kotoru i tom prilikom sastao se s potpredsjednikom Društva **Tripom Schubertom** i Darijom Musićem. Razgovaralo se o uzajamnoj suradnji i našem prijatelju iz Makedonije predočena sva događanja oko prošle Skupštine Društva.

06.07.2005.

Sastanak U.O. podružnice Bar

Održana je redovna proširena sjednica Upravnog odbora podružnice Bar. Zahvaljujući mjesnoj zajednici Podružnica je dobila na upotrebu njihove prostorije tako da je otklonjeno pitanje mjesta za njihovo okupljanje. Sastanku je prisustvovao i bivši član Predsjedništva i koordinator za podružnicu Bar **Dario Musić**. Kao dugogodišnji koordinator s podružnicom Bar, Musić se nakon ostavke u Predsjedništvu došao pozdraviti i zahvaliti na suradnji. Svi okupljeni članovi na toj sjednici odbili su prihvatiti ostavku svog koordinatora. **Dario Musić** je kazao da se suradnja ne prekida jer je

Sa sastanka Upravnog odbora podružnice Bar

zajedničkim radom svih ovih godina stekao mnoga poznanstva i prijateljstva a to se ne može prekinuti. Zahvalio se prisutnima na lijepim riječima i srdačnom dočeku i kazao da ipak ostaje kod svoje ostavke.

06.07.2005.

Čestitka gradonačelnici Bjelovara Đurđi Adlešić

Prilikom prošlogodišnje posjete Kotoru, susreli smo se s gradonačelnicom Bjelovara **Đurđom Adlešić** i u prijateljskom razgovoru upoznali je s ustrojstvom i radom i našeg Društva. Nakon ovogodišnjih lokalnih izbora u Hrvatskoj, Đurđa Adlešić je izabrana za gradonačelnicu grada Bjelovara, te smo joj tom prilikom poslali čestitku i izrazili želju za suradnju.

07.07.2005.

Stigle pelene za odrasle

Programom rada Društva za 2005. god. predviđeno je da se nastavi s nabavkom i distribucijom pelena za odrasle, starim i bolesnim članovima našeg Društva. Naše društvo već treću go-

distribucijom. Distribuciju pelena će se obavljati preko Podružnice HGDCG Kotor o čemu ćemo vas blagovremeno obavjestiti.

15.07.2005.

Pismo gradonačelnice Bjelovara Đurđe Adlešić

Primili smo pismo od gradonačelnice Bjelovara Đurđe Adlešić, u kome izražava zadovoljstvo započetom suradnjom s našim Društvom i podupire svaki poticaj u kulturnim, društvenim i gospodarskim razmjenama među građanima Bjelovara i HGDCG-a. U pismu se ističe: „*Želimo razvijati osjećaje obostranog poštovanja, solidarnosti i prijateljstva, te sjediniti naše napore da bismo zaštitili i očuvali u punoj mjeri naša dobra, mir i prijateljstvo*“.

19.07.2005.

Poziv na sastanak

HGDCG je poslalo čelnicima HKD-a „Napredak“ – Tivat, HGI-ja – Tivat i HGI-ja – Kotor pismo s pozivom na sastanak radi dogovora oko međusobne suradnje, a

pojednim gradovima sa kojima naše Društvo surađuje, ove godine nismo na vrijeme imali informaciju o mogućnosti ljetovanja naše djece u Zagrebu, a koje nam već treću godinu osigurava grad Zagreb i Turistička organizacija grada Zagreba. Kako bi smo našoj djeci ispunili dano obećanje uputili smo pismo predsjedniku Turističke zajed-

predsjednika HGDCG-a, Maje Širole učiteljice hrvatske dopunske nastave u Kotoru i Tivtu i **Olge Radoničić** iz Dobrote, člana Društva, krenula je iz Kotora preko Tivta na put za Zagreb na destodnevno ljetovanje. Smješteni u Grad mladih Granešina u Dubravi, prelijepom dijelu grada Zagreba, djeca su započela svoje nezaboravno ljetova-

Polazak prve grupe djece na ljetovanje u Zagreb

nice Grada Zagreba, inače našem dobrom prijatelju **Vladimiru Velniću** sa zamolbom o mogućem ovogodišnjem ljetovanju djece u Zagrebu.

nje i druženje. Ovog puta ispunili smo obećanje koje je dao Vladimir Velnić prilikom prošlogodišnjeg posjeta gradonačelnicima Kotora i Tivta da će se na ovo ljetovanje poslati i izvjestan broj djece ne-Hrvata. Kako je obećano polaznicima hrvatske dopunske nastave na početku školske godine, prednost je data njima, pa je u prvoj grupi otišao na ljetovanje 21 polaznik dopunske škole na hrvatskom jeziku, 10-toro djece druge nacionalnosti, a ostalo su činila djeca članova hrvatskih udruga. Ljetovanje je okončano 7.8.2005., a već idućeg dana otišla je nova grupa.

25.07.2005.

Otiskan Glasnik br. 15

Izašao je iz tiska „Hrvatski glasnik“ br. 15. U Glasniku je promovirana nova web adresa Društva: www.hgdcg-kotor.org.

26.07.2005.

Ljetovanje djece u Zagrebu

Ubrzo nakon poslanog pisma Vladimiru Velniću, predsjedniku Turističke zajednice grada Zagreba, dobili smo odgovor da grad Zagreb i ove godine ugošćuje djecu Hrvata iz Crne Gore i da se očekuje prva grupa 29.7.2005. Počinju hitne pripreme za odlazak prve grupe djece.

29.07.2005.

Odlazak djece na ljetovanje u Zagreb

Prva grupa djece iz Kotora i Tivta, njih 46, uz pratnju dr. Ivana Ilića,

03.08.2005.

Čestitke Veleposlanstvu i Konzulatu Republike Hrvatske u SICG

Povodom državnog blagdana Republike Hrvatske 5.8.2005. god. „Dana pobjede i domovinske zahvalnosti Republike Hrvatske“ poslale su čestitke Veleposlanstvu Republike Hrvatske u Beograd i Konzulatu Republike Hrvatske u Kotoru.

Ivica Usmijani ispred vozila kojim su dopremljene pelene

dinu uspješno surađuje sa Hrvatskim crvenim križom iz Zagreba, uz čiju pomoć uspijeva da realizuje taj humanitarni projekt. Djelatnik Hrvatskog crvenog križa **Ivica Usmijani** dopremio je iz Zagreba u Kotor potrebnu količinu pelena.

Danas je pristigla nova pošiljka pelena za odrasle i nakon obavljenih radnji sa carinarnicom početak će se s

posebno na projektima Dopunske škole hrvatskog jezika i opće kulture i časopisu „Hrvatski glasnik“ koje izdaje naše Društvo.

20.07.2005.

Pismo Turističkoj zajednici grada Zagreba

S obzirom na lokalne izbore u Hrvatskoj i promjenom vladajuće strukture u

07.08.2005.

Vratila se djeca s ljetovanja u Zagrebu

Prva grupa djece koja je 29.7.2005. god. otišla u Zagreb na ljetovanja vratila

Odmor na Sljemenu

se svojim kućama. Za vrijeme desetodnevnog boravka u Zagrebu u „Gradu mladih Vladimir Nazor“ u Granešini, djeca su sa svojim voditeljima obišla znamenitosti grada Zagreba, bili na „zagrebačkom moru“ Jarun, posjetili zoološki vrt u Maksimiru. Posjet Dinamovom nogometnom igralištu bio je za mnoge mlade Dinamove navijače poseban događaj. Šetnja Jelačićevim trgom, obilazak velikih trgovina, vožnja tramvajem, posjet Sljemenu ostat će u trajnoj uspomeni pogotovo onima kojima je to bio prvi susret s glavnim gradom Hrvatske i jednom svjetskom metropolom. Njihovi domaćini u Granešini upriličili su im jednodnevni izlet u Hrvat-

sko zagorje. Posjet Krapini, obilazak prekrasnog povijesnog dvorca Trakošćan, posjeta Marijinom svetištu u Mariji Bistrici ispunjavali su njihove duše novim saznanjima, znatiželjom i ra-

sko, o čemu su govorili i učili na svojim satovima hrvatske dopunske nastave. Sklopila su se nova poznanstva, razmijenile adrese i telefonski brojevi, bilo je tu i dječijih nestašluka koji će se dugo pričavati među njima.

Razdraganu djecu na povratku svojim kućama dočekali su roditelji. Pitali smo ih kakvi su im bili utisci. Svi su jednoglasno rekli, prekrasno, i da bi opet išli.

Za vrijeme boravka u Zagrebu Ivan Ilić, predsjednik Društva, posjetio je Ministarstvo vanjskih poslova, gdje je razgovarao s pomoćnikom ministra **Slavkom Lebanom**. Ilić je upoznao Lebanu s radom i programom našeg Društva te projektima koji su u tijeku. Leban je podržao i pohvalio rad i djelovanje našeg Društva i obećao podršku.

Slavko Leban i dr. Ivan Ilić

Neizostavan je bio posjet našim dragim prijateljima u Hrvatskoj matici iseljenika. Srdačno dočekan od zamjenika ravnatelja **Domagoja Petrića, Hrvoja Salopeka, Marije Hećimović**, osoba s kojima već dugo godina surađujemo, Ilić je proveo ugodno vrijeme u razgovoru o daljnjoj suradnji i budućim zajedničkim projektima. Pošto je naš dugogodišnji prijatelj Vladimir Velnić bio na godišnjem odmoru, Ilić je sa njime razgovarao telefonom. Djecu i voditelje u odmaralištu Granešina posjetio je predstavnik ambasade SiCG u Zagrebu, **Nikola Bukilica**, inače naš Kotoranin.

Dr. Ivan Ilić s Domagojem Petrićem

08.08.2005.

Odlazak druge grupe djece na ljetovanje u Zagreb

Za vrijeme boravka prve grupe djece u Zagrebu, tim HGDCG-a na čelu s **Ljubinkom Biskupovićem** pripremio je drugu grupu od 48 djece za put u Zagreb. Njihovi pratitelji, **Miroslav Franović** iz Tivta, **Marija Spičanović** i **Božo Šaltić** iz Bara, imali su odgovornu dužnost skrbiti o ovoj grupi djece na njihovom putu i boravku u Zagrebu. I ovog puta na ljetovanje je pošlo desetero djece ne-Hrvatske nacionalnosti. Bili su smješteni kao i predhodna grupa u „Gradu mladih Vladimir Nazor“ u Granešini – Zagreb. Na put je krenulo 10 djece iz Kotora, 14 iz Tivta, 2 iz Herceg Novog, 4 iz Budve i 18 iz Bara.

19.07.2005.

V. sjednica Predsjedništva

Na V. Sjednici Predsjedništva dogovoreno je sljedeće:

- Novu web stranicu na internetu, koja je postavljena umjesto stare, uređivat će Dario Musić

- Prigodom posjeta predsjednika Republike Hrvatske Hrvatima Boke, razgovorima će prisustvovati predsjednik Ivan Ilić, potpredsjednik Tripo Schubert i tajnica Marija Nikolić.

- Pristigle pelene za odrasle dijelit će se preko Podružnice Kotor. Kada se obave carinske i druge formalnosti, obavjestit će se svi povjerenici i podružnice o datumu i mjestu izdavanja obavjestit će se i već raniji korisnici te pomoći.

- U svezi ljetovanja djece u Zagrebu, potrebno je uputiti pismo Turističkoj zajednici grada Zagreba i Poglavarstvu grada Zagreba.

- Promocija knjige prof. **Milenka Pasinovića**, „Hrvati u Crnoj Gori“ trebala bi se održati u kolovozu u Gornjoj Lastvi, a knjigu bi predstavili prof. **Stjepo Obad** ili prof. **Lovorka Čoralić**, oboje iz Hrvatske.

- Promociju knjige **Tomislava Grgurevića** „Pe-

rast još živi“ trebalo bi održati u Perastu, po mogućnosti u vremenu održavanja Internacionalnog festivala klapa, a o knjizi bi govorio Andrija Bilifer.

– Knjiga – notni album, **Vicka Nikolića** iz Zagreba „Boka kotorska u pjesmi, slici i sjećanju izašla je iz tiska i trebalo bi održati promociju u Gornjoj Lastvi.

– Na natječaju NVO-a Općine Kotor, Društvo je prijavilo projekt „Humanitarna pomoć starim i iznemoglim osobama“. Projekt je prihvaćen od strane općinske natječajne komisije.

– Na natječaju NVO-a Republike Crne Gore, Društvo je kandidiralo projekt „Mediteranski zvuci i prekogranična suradnja“ odnosno, formiranje – obnova mandolinskog orkestra u Kotoru.

– Dogovoreno je održati sastanak s čelnicima HGI-ja Tivat i Kotor i HKD-a „Napredak“ oko predstavljanja njihovih aktivnosti u Hrvatskom glasniku, kao i uključivanja u provedbu i praćenje nastavnog programa dopunske škole na hrvatskom jeziku, koji je započeo i realiziran projektom našeg Društva.

10.08.2005.

Donacija Društva

Iz svojih skromnih novčanih sredstava Društvo je priložilo 100 € za organizaciju IV. Međunarodnog festivala klapa u Perastu.

17.08.2005.

Povratak druge grupe djece s ljetovanja u Zagrebu

Druga grupa djece koja je otišla u Hrvatsku na ljetovanje u Zagreb, vratila se zdravo i veselo. U kasnim večernjim satima autobus hrvatskog autoprijevoznika s djecom prešao je hrvatsko–crnogorsku granicu na Debelom Brijegu na putu ka njihovim kućama.

Dolaskom u Tivat i Kotor djeca su se sa suzama i zagrljajima rastavljala, obećavajući jedna drugima

daljnje druženje. Izmjenjivali su se telefonski brojevi i adrese, a bilo je i zaljubljenih pogleda. Roditelji željni svoje djece s nestrpljenjem i radošću dočekali su njihov povratak.

I ovogodišnje ljetovanje koje nam je osigurao grad Zagreb i njegova Turistička zajednica imalo je svoga velikog učinka. Radost djece, njihovo druženje, upoznavanje ljepota Hrvatske, ostat će njima i njihovim voditeljima u dugom i lijepom sjećanju. Uskoro počinje nova školska godina, pa će se događaji s ljetovanja u Hrvatskoj prepričavati među školarcima, vršnjacima.

Druga grupa djece na izletu u Varaždin

Mi im upućujemo poruku neka dobro uče, a sljedeće godine organizirat ćemo im ponovno nezaboravno ljetovanje u Zagreb.

19.08.2005.

Sastanak podržnice HGDCG-a – Kotor

Održan je sastanka podržnice HGDCG-a – Kotor, radi dogovora oko podjele prispjelih pelena za odrasle bolesne i neemoćne osobe. Dogovoreni su način i kriteriji dodjele pelena. Članovi Društva dobivat će pelene besplatno a oni koji nisu članovi će platiti 6.00 € za 60 pelena, čime će sudjelovati u režijskim troškovima koje je Društvo imalo prigodom preuzimanja pelena. Pelene će se dijeliti dva puta na tjedan utorkom i četvrtkom od 10:00 do 12:00 sati, a uskladištene su u upravnoj zgradi „Autoremonta“ u

Škaljarima – Kotor gdje će se i izdavati. Zainteresirani sve informacije mogu dobiti u uredu našeg Društva ili na telefon (082)304-232.

19.08.2005.

Održana VI. sjednica Predsjedništva HGDCG-a

– U skladu sa Statutom Društva, član 28., učinjena je popuna Predsjedništva profesoricom **Ljiljanom Markić** koja je izabrana na mjesto Darija Musića.

– Razmatran je izvještaj o financijskom poslovanju za proteklih 7 mjeseci i utvrđeno je kako se prihodi i rashodi kreću u planiranim okvirima.

vnatelja HMI-ja Domagojem Petrićem i Marijom Hećimović, stručnom suradnicom u odjelu za hrvatske manjine, gdje su razmatrana pitanja u svezi projekta upisa naših srednjoškolaca na hrvatske fakultete, kao i o aktivnostima našeg Društva koje će financirati HMI izravno ili preko svojih predstavništava u Splitu i Dubrovniku; producentom u HRT-u Josipom Barlovićem, o nastavku suradnje i realizaciji već tradicionalnih priredbi koje organizuje naše Društvo – kao Tripundanska večer i dr.; predsjednikom Turističke zajednice grada Zagreba Vladimirom Velnićem; Nikolom Bukilicom iz Ambasade SiCG u Zagrebu;

– Povodom početka suradnje s gradom Bjelovarom dat je intervju za lokalne medije grada Bjelovara.

– Razmatrano je pitanje pretstavljanja knjiga prof. Milenka Pasinovića i novinara Toma Grgurevića, koje će se vjerovatno odložiti za početak rujna, zbog poteškoća oko termina i mjesta održavanja.

– Dogovoreno je da realizacija dodjele pelena za odrasle počne idući tjedan u organizaciji podržnice Kotor.

– Odlučeno je da naše Društvo sa svojom izdavačkom djelatnošću (izdatim knjigama) sudjeluje na međunarodnoj izložbi knjiga u Zagrebu pod nazivom „Interliber“, koja se održava 8.–12. studenog 2005. god. na Zagrebačkom vele-sajmu.

Pripremio: Dario Musić

NISU VIŠE ČLANOVI DRUŠTVA

Isključeni iz članstva HGDCG-a:

- **Pavle Jurčina**, Tivat (br. čl. iskaznice: 4)
- **Zlatko Vučinić**, Lepetane (br. čl. iskaznice: 894)
- **Luka Ciko**, Zagreb (br. čl. iskaznice: 335)

Vratili članske iskaznice:

- **Vladimir Medović**, Bar (br. čl. iskaznice: 586)
- **Radojka Mijač**, Bar (br. čl. iskaznice: 388)
- **Krešimir Jelaković**, Bar (br. čl. iskaznice: 715)
- **Dragica Leković**, Bar (br. čl. iskaznice: 268)

DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA

Dubrovačko-neretvanska županija je najjužnija županija u Republici Hrvatskoj i teritorijalno je organizirana u 22 jedinice lokalne uprave i samouprave, odnosno 5 gradova i 17 općina. Proteže se na uskom kopnenom pojasu s otocima od Neretve na sjeveru do Prevlake u Zaljevu hrvatskih svetaca (Boka kotorska). Županija, a osobito njeno sjedište – Dubrovnik, danas je glasovito turističko odredište.

Sjedište Dubrovačko-neretvanske županije, Dubrovnik, najočuvaniji je grad muzej s brojnim palačama, crkvama, zidinama, tvrđavama, stoljetnim arhivima i muzejima u kojima se čuvaju uspomene na Dubrovčane zaslužne i za svjetsku kulturnu baštinu: Ruđera Boškovića, Ivana Gundulića, Marina Držića i druge.

Glavninu prostora Županije čini područje nekadašnje Dubrovačke Repub-

ličtvo usko uzdužno obalno područje s nizom pučinskih i bližih otoka (od kojih su najvažniji Korčula, Mljet, Lastovo i grupa Elefitskih otoka) te prostor Donje Neretve s gravitirajućim priobalnim dijelom.

Prostor je prekinut državnim granicom sa Bosnom i Hercegovinom i samo na području donjo-Neretvanske doline ima prirodnu vezu sa unutrašnjošću i spoj prema sjeveru i panonskom dijelu Hrvatske.

zma, te vrlo značajne mogućnosti poljoprivrede.

Poljoprivreda

Područje Županije ima sve karakteristike sredozemne klime, što daje mogućnost uzgoja svih vrsta poljoprivrednih biljaka kao nigdje u Hrvatskoj. Na prostoru Županije uzgajaju se najosjetljivije vrste voćaka kao što su agrumi, povrće i cvijeće na otvorenim površinama, vinova loza s vrhunskim bijelim i crnim vi-

nji je kulturni događaj festival „Dubrovačke ljetne igre“, utemeljen 1950. godine, na kojem tijekom 45 dana ljeta teku brojne kulturne priredbe.

Znanost se razvija u dubrovačkome Interuniverzitetskom centru, Međunarodnom središtu hrvatskih sveučilišta, zavodima i institutima HAZU-a. Od 1997. u Veleučilištu Dubrovnik djeluje i Američka visoka škola za menagement i tehnologiju.

like. Prvotno grad-komuna, nakon priključenja područja od Prevlake do Stonskog rata (Pelješca) postala je Republikom sa zastavom Libertas. Republika je imala svoja veleposlanstva po cijelome Sredozemlju pa i u udaljenijim zemljama. Najveći otok Korčula zavičaj je svjetskog srednjovjekovnog putnika Marka Pola. Okolica Metkovića, nalazište ostataka rimskih naselja, stanište je više od 259 ptičjih vrsta.

Geografski položaj

Prostor Županije čine dvije osnovne funkcionalne i fiziomske cjeline: rela-

Gospodarstvo

Gospodarski kapaciteti a time i ukupna gospodarska aktivnost su neravnomjerno raspoređeni na području Županije. Glavna sjedišta rada su gradovi Županije, s posebnim naglaskom na grad Dubrovnik u kojem je evidentirano oko 46 % aktivnog stanovništva Županije i koji raspolaže s 25 % ukupnih smještajnih kapaciteta Županije. Cjelokupno gospodarstvo najviše je orijentirano na ugostiteljstvo i turizam, te na morsko brodarstvo. Prirodne datosti prostora ukazuju na velike razvojne mogućnosti turi-

nima zaštićenog podrijetla, masline koje izdržavaju višemjesečne ljetne suše, te posebno ribe i školjke.

Glavna odrednica razvoja gospodarstva i dalje ostaje turizam, poljoprivreda i korištenje mora u gospodarskom i prometnom smislu.

Kultura, znanost, diplomacija

Dubrovnik, Korčula, Cavtat, Ston, Mali Ston i Orebić urbanističke su cjeline registrirane kao spomenici kulture. Zaštićenih spomenika prirode ima čak 37, a najpoznatiji su Nacionalni park Mljet, delta Neretve i arboretum Trsteno. Najvaž-

Diplomatska aktivnost teče u konzulatima kraljevina Velike Britanije, Nizozemske i Švedske.

Dubrovnik

Dubrovnik je grad i luka na obali Jadranskog mora i središte je Dubrovačko-neretvanske županije. Nastao je u relativno dalekoj prošlosti, pa je – kao i u slučajevima mnogih starih sredozemnih gradova – obavljen koprenom legende. Od više legenda o njegovu nastanku povijesno je najutemeljenija ona koja povezuje nastanak novoga grada s razaranjem i propašću rimskoga grada Epidaura

(na mjestu današnjeg Cavtata) u VII. stoljeću.

Epidaur je osnovan vrlo vjerojatno kao grčka kolonija, premda o tome nema sigurnih nalaza. U rimsko doba bio je razvijen grad i važno pomorsko-trgovačko središte. Godine 614. Epidaur su zauzeli i razorili Avari i Slaveni, a preživjeli stanovnici sklonili su se po obližnjem šumovitom području i na malom stjenovitom otočiću Lausu. Otočić je od kopna bio odjeljen uskim kanalom pa je tako naselje na njemu bilo zaštićeno i s mora i s kopna. Prije dolaska izbjeglica iz Epidaura otočić je vjerojatno već bio naseljen te su pridošlice samo znatno uvećale broj stanovnika. Najnovija arheološka iskopavanja, a posebno otkriće najranije dubrovačke katedrale iz VII. stoljeća, govore u prilog toj činjenici. Sudbina Epidaura i nastanak Dubrovnika povijesno su vrlo slični nastanku Venecije i Splita.

U međuvremenu, na kopnu preko puta naselja Raguse razvija se hrvatsko naselje, koje se vjerojatno zbog šume mediteranskog hrasta (dubrave) počelo nazivati Dubrovnik. S vremenom su jačale veze između dvaju susjednih naselja pa se počelo miješati hrvatsko i romansko stanovništvo. Tjesnac između otočića i kopna postao je tijekom X. i XI. stoljeća zbog naplavina sve plići, pa je potkraj XI. stoljeća nasut. Na mjestu gdje se otok spojio s kopnom danas je najšira i najslavnija dubrovačka ulica – Stradun. Na posljetku u XII. stoljeću oba su se naselja potpuno integrirala, zaštitivši se jedinstvenim sustavom gradskoga obrambenog zida, koji je u XIII. stoljeću opasao i sjeverno predgrađe, završena je regulacija ulica, pa je Dubrovnik integriran u svom današnjem opsegu.

Prvi zapisi o imenu Dubrovnika nalaze se u dokumentima bosanskog bana Kulina iz 1189. godine. Do XIV. stoljeća grad se pot-

Dubrovnik – razglednica

puno kroatizirao. Godine 1032. Dubrovčani sudjeluju sa svojim brodovljem u borbi Bizanta protiv Arapa. Godine 1153. arapski pisac Alldrisi govori o Dubrovniku kao o najjužnijem gradu na području Hrvatske, gradu s mnogo brodova koji odlaze na daleka putovanja. Dubrovnik i Pisa sklopili su 1169. godine ugovor o pomorskoj trgovini u Sredozemlju od Pise do Carigrada. Do kraja XII. stoljeća Dubrovnik je sklopio ugovore s mnogim hrvatskim i talijanskim jadranskim gradovima te sa svojim kopnenim susjedima, Bosnom i Srbijom, osiguravši tako status glavnoga trgovačkog emporija za ove balkanske zemlje. U XII. stoljeću Dubrovnik na čelu svoje uprave ima domaćeg kneza kojeg biraju građani, a 1205. dolazi pod izravnu mletačku vlast. Mletačka prevlast nad Dubrovnikom zadržat će se sljedećih 150 godina, što će ostaviti dosta traga na društvenom uređenju grada. Dubrovčani su za mletačke uprave morali prihvatiti kneza i biskupa iz Mletaka, a Venecija je cijelo vrijeme nastojala na raznorazne načine preuzeti potpunu vlast nad gradom. U XIII. stoljeću Dubrovnik se u više navrata odmetnuo od mletačke uprave. Unatoč usporenu razvitku grada, Mlečani nikad nisu uspjeli ovladati dubrovačkom trgovinom.

Zadarskim mirom iz 1358. godine Dubrovnik se riješio mletačke prevlasti, jer se Venecija morala odreći svog posjeda na istočnoj obali Jadrana. Od te godine Dubrovnik priznaje vrhovnu vlast ugarsko-hrvatskih vladara, koji nisu zadirali u unutrašnje uređenje, upravu, trgovačke i pomorske poslove Dubrovnika, što je urodilo potpunom emancipacijom samostalne aristokratske Republike. Tako je prijašnji naziv *Communitas Ragusina* (Općina Dubrovnik) prerastao u *Republica Ragusina* (Republika Dubrovačka).

Godine 1399. Dubrovačka se Republika širi u Primorju od Stona do Orašca, a 1419. i 1427. dobiva svoj konačni oblik – uz Konavle i Cavtat. U XV. stoljeću u Sredozemlju Turska počinje dominirati kao velesila, a Dubrovnik s njom uspostavlja izvanredne trgovačke veze, plaćajući joj pritom danak za slobodnu trgovinu sve do Mohačke bitke 1526. u kojoj su ugarsko-hrvatsku vojsku porazili Turci, a Dubrovčani prestaju plaćati danak ugarsko-hrvatskom kralju, čime se ugasila vrhovna ugarsko-hrvatska vlast na Dubrovniku.

U zlatno doba Dubrovačke Republike njezino se materijalno bogatstvo zasnivalo na razgranatoj proizvodnji i transferu srebra i

brovačkoga gospodarskog napretka.

Dubrovačka brodogradnja bila je nadaleko poznata. Već sredinom XVI. stoljeća Dubrovnik je imao više od 180 velikih brodova, koji su plovili sve do Engleske. Potkraj XVIII. stoljeća Dubrovnik je imao svoja konzularna predstavništva u više od 80 gradova diljem Europe. Cjelokupno političko djelovanje svih dužnosnika Dubrovačke Republike, ali i svi privatni interesi i etičke norme bili su podređeni isključivo dobrobiti države. S obzirom na svoju veličinu i osjetljiv geostrateški položaj, Dubrovačka Republika najviše je polagala na diplomatsku vještinu svojih predstavnika i poslanika. Stoljeća iskustva u najslabijim poli-

kih poklisara uspio je otkloniti neposrednu mletačku i tursku opasnost. Zanimljiva je činjenica da je Dubrovačka Republika jedna od prvih europskih zemalja koja je priznala nezavisnost Sjedinjenih Američkih Država.

Najtragičniji događaj koji je snašao Dubrovnik u njegovoj ukupnoj povijesti bio je katastrofalni potres 6. travnja 1667. godine. Više od 5000 građana Dubrovnika poginulo je u ruševinama svoga grada. Jedan od najljepših i najskladnijih mediteranskih gradova nestao je u ruševinama, a potom u dugotrajnim požarima koji su još danima pustošili grad. Cijela povijesna jezgra Dubrovnika sa svojom prekrasnom romaničkom katedralom i repre-

palača Sponza i djelomično pročelje Kneževa dvora. No i s takvim promjenama Dubrovnik je i dalje ostao jedna od najljepših i arhitektonski najvrjednijih gradskih cjelina na Sredozemlju.

Dubrovačka Republika nije se ugasila zbog svoje povijesne potrošenosti, nego 1808. godine kao izraz moći okupacijske Napoleoneove vlasti. Nakon pada Napoleona postojale su nade da će na Bečkom kongresu doći do obnove Republike, ali se s time nije složila austrijska carska vlast, koja je željela vladati na cijeloj istočnoj obali Jadrana.

Od pedesetih godina XX. stoljeća Dubrovnik bilježi nagli porast turizma. Grade se brojni hoteli visoke kategorije, a poslije cijela hotelska naselja u neposrednoj blizini grada. Izgradnja velike zračne luke u Čilipima (Konavle) znatno je unaprijedila i ubrzala turistički razvitak. Potkraj 80-tih godina Dubrovnik je bio jedno od najcjenjenijih europskih turističkih odredišta.

Od 1990. godine Dubrovnik je nakon demokratskih izbora i iskazane volje naroda jedan od najvažnijih gradova neovisne Hrvatske. Ali do pune slobode morao je proći najteža iskušenja. Okupatorska Jugoslavenska narodna armija izvela je u jesen 1991. jedan od najgrubljih i najzločinačijih ratnih pohoda protiv golorukoga stanovništva dubrovačkog kraja i samoga grada Dubrovnika. Više mjeseci temeljito se uništavalo, pljačkalo, palilo i razaralo ono najljepše što je ljudska ruka sagradila na tom prostoru.

Izdržavši najtežu opsadu, Dubrovnik je preživio teror. Ranjen, ali uzanosit, u slobodnoj domovini on se ubrzano obnavlja, a turisti ponovno hrle pod njegove zidine i pred njegove palače. Dubrovnik je ponos Hrvatske i istinski dragulj Europe.

Priredio: Dario Musić

Površina županije:	1.782 km ²
Broj stanovnika:	126.329
Općine:	Dubrovnik, Korčula, Metković, Opuzen, Ploče
Gradovi:	Blato, Dubrovačko primorje, Janjina, Kula Norinska, Konavle, Lastovo, Lumbarda, Mljet, Orebić, Poejzerje, Slano, Slivno, Smokvica, Ston, Trpanj, Vela Luka, Zažablje, Župa Dubrovačka

olova iz bosanskih i srpskih rudnika u razvijene krajeve Europe, gdje je vladala golemo potražnja za tim materijalima. Tako su se Dubrovčani pojavljivali kao zastupnici rudnika, pa čak i kao vlasnici jama, organizirajući proizvodnju i prijevoz metala do svoje matične luke i dalje preko mora u Europu. Za djelotvornije funkcioniranje tih važnih privrednih djelatnosti Dubrovčani organiziraju niz kolonija na čvorištima karavanskih puteva. Turskim osvajanjem Srbije i Bosne potpuno je zaustavljena ta važna privredna djelatnost. Tako je 1463. godine donesena odluka da se poruše sve radionice koje se nalaze izvan zidina. Proizvodnja i izvoz soli bili su među najvažnim čimbenicima du-

tičkim uvjetima stvorila su u Dubrovniku jednu od najsuptilnijih škola diplomatske vještine u tadašnjem svijetu. Činjenice da Dubrovnik nikad nije vodio nijedan napadački rat, a stekao je brojne teritorije, da je održavao – s Papinim dopuštenjem – trgovinu s Levantom u vrijeme najžešćih sukoba kršćana i muslimana, da nije sudjelovao ni u jednom ratnom pohodu saveznika protiv Turaka, da je održavao za cijeloga svog postojanja razgranate trgovačke veze s Turskom, da unatoč izravnim vojnim prijetnjama nikad od početka XV. stoljeća nije ratovao – dovoljno govore o umješnosti dubrovačke diplomacije. Čak potpuno razoren potresom, zahvaljujući vještini i hrabrosti dubrovač-

zentativnim gotičkim i renesansnim palačama, crkvama i samostanima pretvorena je u nepopravljivu hrpu ruševina. Stradalo je i dubrovačko brodovlje koje se nalazilo u luci. Dubrovnik se teško i sporo oporavljao od te katastrofe. Lik grada potpuno se promijenio. Umjesto karakterističnih gotičkih i renesansnih pročelja i arhitektonske živosti, koja nestaje kada grad raste i izgrađuje se u stoljećima mira i blagostanja, Dubrovnik se obnavljao u strogim i relativno skromnim baroknim kućama jedinstvena izgleda i dimenzija. Sve što je bilo porušeno od reprezentativne sakralne arhitekture obnovljeno je mahom u stilu rimskog baroka. Jedino je u izvornom obliku sačuvana

Reagirane dr. Zoltana Magyara na tekst o hrvatskoj povijesti

POVIJESNE ČINJENICE

U „Hrvatskom glasniku“ broj 12 u rubrici Upoznajmo Hrvatsku (6) pisali smo o hrvatskoj povijesti i hrvatsko-mađarskim odnosima u vremenu od 1102. do 1918. godine. Materijal za tu povijesnu temu preuzet je s hrvatske web stranice www.hr koju uređuje Zoran Lucić. Kratko nakon izlaska časopisa javio nam se povijesničar dr. Zoltan Magyar iz Austrije, inače rodom iz Zelenike – u Boki kotorskoj, iznoseći tvrdnje koje su bile u kontradikciji s onim o čemu smo mi pisali. Uredništvo je dr. Zoltana Magyara uputilo na izvor informacija, odnosno na Zorana Lucića, urednika web stranice, s koje smo preuzeli temu. Čini se kako dr. Magyar u kontaktu s Zoranom Lucićem nije uspio svojim tvrdnjama o povijesnim činjenicama izmijeniti tekst na hrvatskoj web stranici www.hr, te se ponovo obratio nama i zatražio da u našem časopisu objelodanimo tvrdnje, koje on iznosi i dokumentira, a koje kao takve opovrgavaju ono o čemu smo mi pisali. Glavni urednik je odobrio objavljivanje povijesnih podataka dr. Magyara, koje prenosimo u cjelosti.

Dr. MAGYAR, ZOLTAN
Arhitekturhistoriker
Luisernstrasse 50.
D-76137 KARLSRUHE
Tel./Fax: 0721-376556

Redakciji „Hrvatski glasnik“
Kotor, Stari grad
Pjaca od kina
Veresegyhaz: 26.07.2005

Poštovani,

Nadam se kako ste primili moje travanjsko pismo, sa CD-om za gospodina Lucića. Moj komentar „Hrvatske povijesti“ uostalom nije ušao u njegov web site.

U međuvremenu sam razgovarao u budimpeštanskom povijesnom institutu o stanju, koje publikativno vlada okolo hrvatske povijesti. Proizlazi da je ono što ste objavljivali, u kontradikciji sa gledištima mjerodavnih hrvatskih povijesničara. Da ne govorimo o ispuštanju skoro dva stoljeća od 1670. do 1848.

Predlažem ispravak po mjerodavnoj knjizi Hrvatskog instituta za povijest – koju Vam ovim dostavljam – ili po također priloženoj mojoj recenziji iste knjige. Ovu recenziju otposlao sam i rečenom Institutu, sa Vašom adresom... (izvod iz pisma vezano za spornu temu).

Sa srdačnim pozdravima

Zoltan Magyar

**HRVATSKO –
MAĐARSKI ODNOSI
1102. – 1918.**
Zbornik radova Hrvatskog instituta za povijest.
Zagreb 2004.

Okavo naslovljeni tom sadrži referate sa četverodnevne konferencije povijesničara obiju instituta Hr-

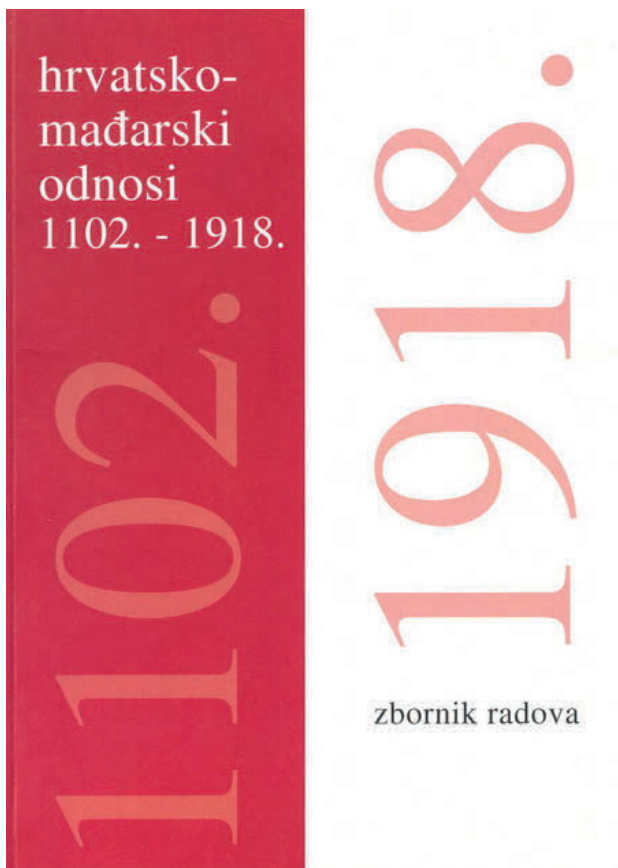
vatske i Mađarske. A povod da o ovom obavijestim čitatelje Hrvatskog glasnika CG, bilo je objavljivanje „Hrvatske povijesti“ u Hr-

ko im nije bila namjera iznositi netočne povijesne činjenice, odnosno, da se samo poslužilo tekstovima web-sitea www.hrvatska

mijenjaju, ali „izabiranje“ činjenica nije znanstveni posao. U najboljem slučaju tako nastaju romantične priče; ili u gorem slučaju, krivotvori se povijesti za neznalačku publiku. S kakvim rezultatima, to smo baš sada iskusili...

Rečenim povodom dostavio sam Uredništvu i jedan pregled hrvatsko-mađarskih povijesnih odnosa – sačinjeno iz moje priručne biblioteke – što nije objavljeno, ali je dostupno u Uredništvu zainteresiranim čitateljima. Suština tog sastava je bila: Hrvatsko-mađarska krunska zajednica se ne bi mogla održati više od 800 godina, da je ona bila tako negativna, kako je to zatrovano u 19. stoljeću. Objektivnom revizijom te zatrovanosti, danas nam se otvara ponovo harmonična u Europskoj uniji. Jer, hrvatska se povijest ne može razumijeti bez poznavanja te – u Europi najstarije! – unije Hrvata i Mađara. Istaknutim uzorom za to, prikazao sam hrvatskog bana Nikolu Zrinskog mlađeg (1647.–64.) – izvrsnog vojskovođu i genijalnog pisca – čije je životno djelo bolje poznato Mađarima nego Hrvatima. Naime, i ja sam ga upoznao tek iz mađarske literature, a ne kroz moja školovanja u Jugoslaviji.

Nakon te korespondencije, od nazad pola godine, sada sam razgovarao s jednim koautorom predmetne knjige, gospodinom Imreom Rass, iz Instituta za povijest Mađarske akademi-

vatskom glasniku br. 12 (studeni–prosinac 2004.), uz napomenu kako rečeni povijesni nastavci još odišu nacionalistički osijenjenim promatranjem hrvatske povijesti iz 19. stoljeća – drugim riječima – redovitim pejorativnim tonom protiv mađarstva. Uredništvo mi je korektno odgovorilo ka-

povijest.tk. No uz ovo je objavljeno i pismo uređivača tog web-sitea, gospodina Zorana Lucića, s opravdanjem: „teorija je puno, i svatko izabere onu koja mu najbolje odgovara“. Kao akademski kvalificirani povijesničar, sada odgovaram: Pogledi na povijesne prioritete se doduše vremenom

je znanosti u Budimpešti. On je oduševljen objektivnom suradnjom s kolegama u Zagrebu, te mi je darovao knjigu, o kojoj je ovdje riječ, a ja je dostavljam Uredništvu u Kotoru, s ovom recenzijom.

Sadržaj knjige je podijeljen na poglavlja:

– **Srednjovjekovna personalna unija (1102 – 1527.)**, to jest od nastanka kraljevske personalne unije do bitke s Turcima kod Mohača.

– **Zajedno na granici između dvaju velikih carstava (16.–18. st.)**, odnosi se na suženu zajednicu između turskih i austrijskih carstava.

– **Ideologije i politička pitanja (1790.–1868.)**, s razmatranjem kriza između Francuske revolucije i Austro-ugarske, odnosno Hrvatsko-ugarske nagodbe.

– **Hrvatsko-mađarski odnosi od nagodbe do rasula (1868.–1918.)** – epoha prije prvog svjetskog rata.

U svakom poglavlju se smjenjuju mađarski referenti – gosti Konferencije u Zagrebu – i hrvatski referenti. Ograničavam se samo na hrvatske referente i navodim uvodne riječi domaćina **Mirka Valentića**, izrečene u „Zlatnoj dvorani“ zagrebačkog Instituta, gdje polovina zidnih slikarija prikazuje hrvatsko-mađarske povijesne odnose. Danas, u potpuno izmijenjenim uvjetima, kada smo potpuno samostalni i time ravnopravni, a nadam se i mudriji za 100 godina, mogli smo pripremiti ovaj zajednički znanstveni skup.

S ovim se izvrsno slažu uvodne riječi referenta **Dinka Šokčevića**: *Jedna od najvažnijih zadaća međudržavnog znanstvenog skupa „Hrvatsko-mađarski odnosi 1102.–1918.“ – da povjesne stereotipne predodžbe, konačno, na fin način, ali odlučno, s područja povjesne znanosti uputiti u svijet legendi, mitova, ili eventualno beletristike, i da stvarne povijesne događaje istraživači prošlosti gledaju oslobođeni tereta predrasu-*

da koje su nastale tijekom razdoblja sukoba dvaju naroda.

Još citiram referenta Tomislava Raukara: *Pogled u srednjovjekovnu ugarsko-hrvatsku dinastičku zajednicu nužno se mora odmaknuti od pragmatiziranih shema starije historiografije i njihovih prežitaka. Godina 1102. (Krunjenje mađarskog kralja Kolomana kao hrvatskog kralja u Biogradu na moru) jest prijelomni čin hrvatske srednjovjekovne povijesti, ali ne i „nesreća“, kako je o ulasku hrvatskog kraljevstva u dinastičku zajednicu sa Ugarskom sudila romantična historiografija.*

Što još i generalizira **Mladen Antić**, izlaganjem o tome kako su se od druge polovine 19. stoljeća hrvatske i mađarske historiografije dijametralno razišle, te zaključuje, kako se današnja promatranja i interpretiranja ne mogu zamisliti na aparatima izgrađenim u 19. i 20. stoljeću.

Nove aparate razmatranja hrvatske povijesti – koja je neodvojiva od mađarske – treba dakle tek uspostaviti. Ali to i nije bio predmet prošlogodišnje Konferencije u Zagrebu, nego tek izraz dobre volje, u tom pravcu. Konstatirano je prije svega, kako baš srednji vijek iskazuje suprotnosti između Hrvata i Mađara, što i jest lightmotiv ovih referata, počev s iznimno značajnim utemeljenjem zagrebačke biskupije, negdje između 1087.–1095., po mađarskom kralju Ladislavu Svetom. Ova je pripadala do polovine 19. stoljeća nadbiskupiji Kalocsa, i danas Mađarskoj. S Ladislavovim zahvatom na jug – sestra mu je bila udova kralja Zvonimira, čija je hrvatska stranka pozvala Mađare zbog pacifikacije – tek ulazi Slavonija u povijest, s potonjim rezultatom integracije od Drave do Jadrana. Ladislavov nasljednik Koloman, prvi hrvatski – mađarski kralj, definitivno je slomio unutarnji razdor, osigurao je Hrvatsku od

Bizanta i osvojio dalmatinske gradove od Venecije. Inače dinastija Arpadovića nije bitno utjecala na unutarnje prilike, potonji kraljevi su čak gubili dalmatinske gradove. Njihovim izmirenjem 1301. godine, biraju se takozvane „mješovite dinastije“, prije svih Anžuvinci, još Arpadovi potomci po ženskoj liniji, i to iz Napulja, što ih navodi na jači interes za Jadran. Ludvig Veliki (vl. 1342.–82.) ponovo je osvojio dalmatinske gradove, a pridružuju mu se i Dubrovnik i Kotor. Poznati uspon Dubrovnika otpočeo je upravo s tim protektoratom. Mađarska i hrvatska „zajednička država“ dosegla je vrhunac baš krajem srednjeg vijeka, pod vladavinom Matijaša Korvina (1458.–90.), na čijem se budimskom dvoru već gajila talijanska renesansa – preko hrvatskoga mosta.

Početak ranog novog stoljeća označen je međutim katastrofalnom bitkom protiv Turaka, kod Mohača 1527. Zajednička država se raspada. Središte okupiraju Turci, Erdelj ostaje suveren ali je turski vazal, dok zapad i sjever postaju poprište neprestanih sitnih ratovanja, uz jalova junaštva.. Prvi referat ovog razdoblja, u predmetnoj knjizi, nabraja zajednička hrvatsko-mađarska junačka imena – Nikola Šubić Zrinski sa prunucima Nikolom i Petrom, te Fran Krsto Frankopan i Jelena Zrinski – pa se pita: kako pisati ova imena? Ovako hrvatski, ili na mađarski način? Hrvatsko i mađarsko plemstvo je dotada već prepleteno rodbinskim vezama i naslijednim imanjima s obje strane Drave, a jednako je osiromašeno kroz vječite čarke s Turcima. No oni su već prožeti i nezadovoljstvima zbog indolentnosti Beča. Stoga se ova imena dijelom podrazumijevaju i po buntu protiv Austrije. Protjerivanje Turaka krajem 17. stoljeća bila je najzad ipak pobjeda Beča, pa su i osvojene teritorije tretirane apsolutistički. Protiv toga se

na početku 18. stoljeća digao Ferenc Rakoezi – sin Jelene, odnosno unuk Petra Zrinskog. Ali postupno: Mohačkom bitkom poginuo je i kralj, bez zakonitog nasljednika. Već iduće godine Hrvatski sabor, nezavisno od Mađara, odlučuje da se Ferdinand Habsburški pridobije za hrvatskog kralja. Svršishodno, kako bi on preuzeo obranu od Turaka. No ubrzo se pokazalo kako Ferdinand ne odgovara ovom prohtjevu, pa se slavensko plemstvo distanciralo od te odluke Hrvatskog sabora. Posebnim saborom 1558. se i hrvatsko plemstvo već opire Ferdinandovim zapovijedima, te po vlastitoj inicijativi organizira obranu. Beč je naime težio podčinjavanju banstva centralnim institucijama, a ugrožavao je bansku samostalnost i s novim vojnim vlastima. Postupno, Beč zaista i uspijeva prisvojiti graničnu obranu prema Bosni. Pred 1670. godinu Zrinski i Frankopan kuju zavjeru protiv Beča, bezuspješno, a Beč odgovara ukidanjem staleškog ustava i s totalnim apsolutizmom – ojačanog zatim i istjerivanjem Turaka. Iza sveg tog uslijedio je Rakoczev legendarni ustanak, s rezultatom nagodbe o vraćanju ustavnog prava. Kraljica Marija Terezija to isto proširuje i na Hrvatsku – izuzevši međutim Vojnu krajinu, gdje su bili naseljeni Vlasi iz Turske, kao samohrani seljaci sa slobodarskim privilegijama, ali i obvezom za oružanu spremnost. Štoviše, isti Krajišnici nisu se smatrali ni pripadnicima mađarsko-hrvatskog kralja, nego neposrednim podanicima austrijskog cara.

Građanska emancipacija krajem 18. stoljeća proizvodi i ideologiju nacionalizma – naspram internacionalno tolerantnog plemstva – što će izazivati tragedije sve do danas. Prvobitni nacionalizam je bio još u znaku pozitivne emancipacije: Hrvati tada izgrađuju svoju državno-pravnu ideologiju, proglašuju svoj jezik službenim, izražavaju pro-

gram nacionalnog identiteta i u tom aktiviraju svoju inteligenciju za politički život, ujedno se ruši feudalizam, a jača građanstvo. Polazi se međutim još s prijedlogom Hrvatskog sabora 1790., da se uspostavi zajednička vlada sa Mađarskom, privremeno, dok se ne oslobode venecijanski posjedi i dijelovi Bosne. (Austrija je ove teritorije tijekom 19. stoljeća zauzela, ali ih nije pripojila Hrvatskoj). Službeni jezik te Vlade bi bio latinski, kao što je i inače posvuda bilo. Međutim u Mađarskoj se baš tada budio „seljački“ nacionalni jezik, da bi 1830. postao i službeni jezik sabora u Požunu – na decidirano nezadovoljstvo Hrvata. Ipak, sve druge moderne reforme u Mađarskoj, tada već pokazuju izvanredne privredne i kulturne rezultate – s neizbježnim privlačnostima i za sjever Hrvatske. Dočim se izvjestan dio plemstva okreće Austriji, njegujući njemački jezik. U ovom kontekstu se agresivno pojavljuje „Ilirski“ pokret – izbor ovog naziva asocira građanski determiniranu Napoleonovu Iliriju – s orijentacijom na balkansko slavenstvo. U svemu, napeto stanje između hrvatskih „mađarona“ i ovih narodnjaka, dovelo je 1845. čak do krvoprolića pred županijskim saborom u Zagrebu.

Ovakvo stanje izbacuje na svoju površinu jednog krajiškog časnika Josipa Jelačića. Oslanjajući se na nacionalno buđenje Hrvata, on nema ništa sa mađarstvom, nego je sasvim okrenut Beču, pa ga kralj rado potvrđuje za bana, a instalira ga srpski patrijarh iz Srijemskih Karlovaca. Otprilike istovremeno u Pešti građanstvo masovno demonstrira protiv bečkog režima, gdje građanska revolucija ujedno i protjeruje protagonista tog režima Metternicha. A u Požunu sabor ukida feudalne zakone i oslobađa kmetske seljake, zajedno sa zemljištima što su obrađivali.

Jelačić ovo na svoj način potvrđuje, ali kada slavoniski seljaci počnu zauzimati zemljišta, izvodi ih pred prijeki sud, a raskida stoljetni odnos sa Mađarskom, dok na drugoj strani, u osobi Jelačića se najzad ostvaruje ujedinjenje hrvatskih zemalja. On je zapovjednik Vojne krajine i gubernator Dalmacije. Pošto su se revolucionarni pokreti po Europi i u Beču smirili, Kralj smjera restituciju i u Mađarskoj, što povjerava Jelačiću. On je prešao Dravu na jesen 1848. ali mu je marš na Budim bio spriječen, te je pohitao u Beč. Tamo je revolucija opet usplamtjela, pa mu je pripala uloga gušitelja tog građanskog pokreta. Krajem zime iduće godine, Jelačić ponovo stupa na mađarsko tlo, sada pod zapovjedništvom generala Windischgraetza, ali je i ova ofanziva osujećena, pa novi car Franjo Josip mora zamoliti Ruse, da oni dokrajče oslobodilački rat u Mađarskoj u čemu Jelačić više ne sudjeluje, a po slomu i ove građanske revolucije, prisiljen je proglasiti oktroirani ustav iz Beča, kojim se Hrvatska – jednako s Mađarskom – apsolutno podjarmiljuje. Josip Jelačić ostaje nominalni ban, ali Beč vlada bez njega.

I oktroirani ustav je uskoro ukinut, u korist svojvremeno već sasvim besprimjernog neoapsolutizma. Hrvatska, kao i Mađarska, preplavljeni su njemačkim činovništvom, službeni jezik je njemčki, pa je i u školama to postao jedini jezik, ukinut je tradicionalni upravni sistem i zamijenjen njemačkim, sve kontrolira žandarmerija i cenzura, a i seljacima su uskraćena obećanja. Narod je morao shvatiti kako je Hrvatska za „spašavnaje Monarhije“ dobila isto što i Mađarska, koja je već bila proglasila republiku. Skoro je i izlišno reći, da ovakvo nasilje nije moglo dugo trajati, jer vojnički poraz Mađara nije promijenio europske procese. Podiže se Italija i 1859. izbacuje Au-

striju sa svog sjevera. Time Beč postaje koncilantniji u preostaloj carevini. Jelačić baš tada umire, pa je banom imenovan Josp Šokčević, koji ukida najbrutalnije ugnjetavanje, te slijedi vremensko razdoblje zvano „Provizorijum“. Dopusšteno je razmišljanje o novom oblikovanju Hrvatske. Sabor 1861. definira državno-pravnu ideologiju o tome kako postoji neprekidni kontinuitet od ranosrednjovjekovnih narodnih kraljeva, reflektiran je prohtjev za ujedinjenje s Dalmacijom i razrješenje pitanja Krajine, razmotrene su i kulturne perspektive. Što se tiče odnosa sa Mađarskom, izražene su tri varijacije: Kraljeva osoba je jedina legalna veza, ili je potreban savez s Mađarskom, ili pak – sasvim ekstremno – totalna nezavisnost. Što se tiče Austrije, zaključeno je, kako Hrvatska tamo nema nikakvih poslova. Mađarske tri alternativne povlačit će se još tijekom provizornog režima, ali najmanje u pravcu ekstremne varijante. Jer se nije mogao previdjeti primjer nezaustavljivog napretka u Mađarskoj, i to uz sve uspješniju politiku pasivnog otpora protiv austrijskog režima. Katarza ove situacije uslijedila je porazom Austrije protiv Pruske, na što se Beč konačno odlučio za obuhvatnu nagodbu sa Mađarima, svrhom Austro-ugarske dvojne autonomije. Franjo Josip je 1867. okrunjen za kralja, a sljedeće godine je sklopljena i Hrvatsko-mađarska nagodba, isto u smislu dvojne autonomije.

Tako počinje posljednje razdoblje hrvatsko-mađarske državne zajednice, sve do prvog svjetskog rata. Karakteristika referata predmetne knjige je, za ovo razdoblje, izrazita fragmentarnost. Reklo bi se, povijesničari su vrlo oprezni u procjeni ovog vrlo odsutnog vremenskog segmenta, za što još nedostaje znanstveno integralno sagledavanje. Referati se slažu u tome kako hrvatsko-mađarska podnagodba nije bila

zadovoljavajuća za Hrvate, ali i objašnjavaju razlog. Jelačićev raskid s Mađarskom nije bio formuliran unutarnje-hrvatskom institucionalizacijom – suprotno mađarskom raskidu sa Austrijom. Tako su Mađari prilikom nagodbe s Austrijom raspravljali na bazi svojih zakona iz 1848. god, dočim su Hrvati pred Mađarima stajali – praznih ruku. Mada je 1871. izvršena izvjesna korektura nagodbenog zakona, Hrvatska je ostala sriječena u vođenju samostalne gospodarske i financijske politike. Ovo je, sukcesivnom modernizacijom zemlje već pod Mažuranićevim banstvom 70-tih godina, a još i više za vrijeme europske konjunkturu oko prekretnice stoljeća, zamučivalo atmosferu sa Mađarskom – iako su Hrvati bili znatno privilegirani, nego bilo koja druga narodnost u Monarhiji. Izvjesna shvaćanja Hrvata karakterizira ovaj pasus knjige (str. 321): „*Diskriminativna mađarska politika na području investicija i tarifa, problem grba koji je zbog niskih prestižnih aspekata zagorčio situaciju, mađarski natpisi na hrvatskim željezničkim postajama, površna i ohola politika Budimpešte prema Hrvatskoj, kao i zatražujući pokušaji mađarizacije sa druge strane Drave*“ – potpaljivali su antimađarstvo. Tijekom prvog desetljeća 20. stoljeća misaonost Hrvata se već usmjerila na jugoslavenstvo...

Definitivna pouka recenzirane knjige jest: Hrvatska povijest se ne može razumijeti bez saznanja o osamstogodišnjem neposrednom odnosu s Mađarskom. Međutim, ova je povijesnost krivotvorena u 19. i 20. stoljeću – te danas ne postoji koherentna hrvatska historiografija. Dakle: onaj tko odgovorno namjerava publicirati nešto o tome, treba se konsultirati s Hrvatskim institutom za povijest u Zagrebu. Ova publikacija, koji čitatelj drži u ruci, zasnovana je baš tako.

Dr. Zoltan Magyar

Braća Barlović u konobi „Lozo“

Vremeplov Barlovića u Donjoj Gretvi iznad Starog Bara

KONOBA „LOZO“ BAŠTINI OBITELJSKO BLAGO

Obiteljska kuća Barlovića u Donjoj Gretvi u svom dvorištu krije mali vremeplov – konobu „Lozo“, svojevrsnu etnološku zbirku Starog Bara i Zubaca koju već šestu godinu predano skuplja Jozo Barlović.

Na dva zida konobe koja, kako ističe vlasnik, služi samo za osobnu uporabu, priređene su dvije izložbe – primorska i tradicionalna barska, odnosno „starobarska i zubačka“.

„Ovo je nekad bio kutak kuće u kojem smo samo odlagali stvari. Vremenom sam došao na ideju kako bi taj prostor malo kultivirali. Ovdje još treba puno raditi, postavu malo sistematizirati. Naziv „Lozo“ je kratica imena mog brata Lovra i moga“ – priča Jozo. Ovaj rođeni Starobaranin koji od 1962. živi u Zagrebu, gdje radi kao producent na HRT-u, počasni je član HGDCG-a. – podružnica Bar

Jozo je krajem prošlog stoljeća konobu počeo op-

remati obiteljskim raritetima iz Zubaca, odakle mu potječe obitelj po majčinoj strani, pa zatim i onima iz Starog Bara. Najstariji eksponati su „još od našeg pračeda“ – verige i pinjata od prije 120 godina. Primorski dio postava stigao je s Cresa, gdje Barlović često boravi – mreže, ferali, brodska truba i dijelovi opreme sa zapovjednog mosta. Među njima podsjećanje na korijene – već izbljedjele crno-bijele fotografije predaka.

Središnje mjesto konobe pripada posebno, „po starinskom kalupu“ ozidanoj furuni. Ona služi za roštiljanje i sač.

Oko furune je staro posude u kojem se nekada u ovom kraju na obrncima Rumije spremala hrana.

„Evo, ovo je zubačka modla za patišpanj, panjege uvijek dobro ohlade boce vina, ovo su stare demizane, žrvanj, ručni mlin u kojem su naši stari mljeli žito, a koji sam našao u djedovoj kući ispod ruševina“ – kaže Jozo, dok kroz ruke vrti negdašnji cjedilnik za makarone koji je već „pojela maća“.

Domaćin se s posebnom pažnjom odnosi prema starinskom obiteljskom ogleдалu, jedinom koje su Barlovići tih davnih dana imali u kući. Pred njim je, kaže, stalno bila gužva. Uspomena na djetinjstvo je i mala sofra „za kojom smo jeli mi, djeca“. U obilju detalja u konobi, na stolu“ veteranu“ upečatljiv je cvijet od šipka u šalici. Poslijeratno razdoblje – poslije onog ra-

ta, 1945. – baštini legedarni „Kosmaj“ radio-aparat, „iz druge serije“,

„Vidiš ovaj feral, služio nam je za noćne obilaske. Mlin za papar nosi oznaku „Pežo“, iz Carigrada ga je donio djed koji je tamo boravio 45 godina“ – dodaje Jozov brat Lovro, koji također živi i radi u Zagrebu.

„Posao me vodi na sve strane, ali, ovdje u Gretvi, najslabije se odmorim. Konoba me potpuno opusti, skrene misli u mladost, vrati precima, ali, sve u pozitivnom tonu, nikakva tuga ili melankolija“ – zaključuje Jozo priču o svojoj konobi o kojoj su njegove kolege iz televizije već snimile i dokumentarni film!

Text i foto: Anto Baković

Prve morske orgulje izvedene u Zadru

KAD MORE SVIRA

U okviru projekta uređivanja obale zadarskog poluotoka, ovoga su proljeća zasvirale u svijetu jedinstvene morske orgulje, a na istoj će obali biti podignut spomenik Pozdrav suncu.

Zadar, grad Sv. Donata, Svete Stošije i Kalerarge, kaleta, bunara, bedema i Foruma, svojih tajnih simbola, od ovoga je proljeća i grad jedinstvene glazbene obale.

Naime, u okviru uređenja obale zadarskoga poluotoka, koji čuva tragove vjerske, kulturne i društvene hrvatske povijesti i čija obala stoljećima prima i ispraća brodove i putnike, događaju se zgodne umjetničke intervencije u prostor. Uz prilagodbu morske luke za uplovljavanje velikih brodova za kružna putovanja, čime se Zadar uključuje u moderne svjetske turističke putove i upisuje na sve zemljoivide svojim dubokim pristaništem, na jednom dijelu Istarske obale ugrađen je sustav ugođenih cijevi koje čekaju vjetar i gibanje vode, valove – tzv. orgulje.

Autor cijeloga projekta uređenja obale jest ugledni arhitekt Nikola Bašić, autor nacrt crkve Sveta Mati Slobode na Jurunu, pa crkve Hrvatskih mučenika na Udbini, crkve Svete Ante u Šibeniku, itd. Bašić je uz proširenje i produbljenje luke i obnovu njezinih prioritetnih funkcionalnih komponenata na dijelu Istarske, Liburnske i Krešimirove obale, „nametnuo“ potrebu oplemenjivanja prostora glazbenim i vizualnim sadržajima. U tome je imao potporu investitora Ministarstva turizma, prometa, razvitka i veza, grada Zadra, građana i široke hrvatske javnosti. Naravno, i stručnjaka koji su surađivali na tom značajnom projektu. Čula se i bojazan na obali susjednih stanara, no prevagnula je ideja da Zadaar dobije nešto što ni jedan

drugi grad nema. Na tu zanimljivu hvalevrijednu ideju obogaćivanja prostora obale, grada, ali i cijele Hr-

djelovali su i Brodarski institut u Zagrebu na čelu s **Vladimirom Andročecom**, stručnjakom za hidrauliku,

sni model orguljske svirale od plastike. Pokus smo načinili tako da je jedan majstor lagano gurao nogu svi-

Panorama Zadra

vatske, jer orgulje imaju atribut morske, zadarske i hrvatske, autora Bašića je potakla želja da šumu valova i krik galebova, doda plemeniti zvuk, suzvučje koje bi imitiralo more, odnosno prirodni fenomen – šum koji more proizvodi zvlačeći se u kamene šupljine.

Pokusi u „lavoru“

Uz akustičara i glazbenika **Ivicu Stamaća**, u izradi ovoga instrumenta su-

a murterska tvrtka „Goran Ježina d.o.o.“ izradila je prototip od tri tona. Najveći je problem što – kako su ovo prve takve orgulje – stručnjaci nisu mogli koristiti ničije iskustvo – jer ga jednostavno nema. Izrada svirnih elemenata povjerenja je zagrebačkoj tvrtki „Hefner i sinovi“, koja je morala izvesti određena istraživanja. Akustičar i glazbenik Ivica Stamać nam o tome kaže: „S prof. Andročecom razradili smo poku-

rale u kabao s vodom – i ona je uredno prosvirala! Dalje je sve išlo timski: promotrili smo sve aspekte, od redovitog održavanja instalacija, preko utjecaja planktona na uvodne cijevi do moguće pretjerane glasnocće zvuka u odnosu na okolne stambene zgrade. Dakle, prave orguljske svirale, ali nevidljive, ugrađene su u posebne šupljine ispod pločnika. Njihov zvuk izlazi iz „podzemlja“ kroz predviđene otvore u čelima

ZANIMLJIVOSTI IZ HRVATSKE

stuba i usmjeren je prema moru, ne prema obližnjim kućama. Ukupno 35 svirala – odnosno pet skupina po pet tonova – raspoređeno je uzduž 70 metara skalinate. Pitali smo je li kompozicija preglasna i kako to more svira: Zvuk mogu čuti oni koji sjede ili stoje na skalinadi, i to najviše 4–5

dva temeljna durska akorda: G i C6. U toj lagi orguljske svirale proizvode najtopliji zvuk, sukladan jeziku 'klapskog pjevanja'".

A da je zvuk doista topao i privlačan dokazali su, uz mnogobrojne Zadrane koji dolaze na novu rivu i strani turisti, i posebni, sasvim neočekivani slušatelji. Ne-

ali na atribut „prve“ odmah su se pojavile reakcije. Ništa zato, autori su na sve primjedbe kao i na ovu da nisu „prvi“ bili spremni: potvrđuju kako su ove orgulje, zadarske odnosno hrvatske, doista prve morske orgulje u svijetu. Naime, kažu kako je točno da u San Franciscu u Kaliforniji

kivati Bachove toccate i fuge, nego pojačano more koje opušta i daje priliku za iskonski susret čovjeka i prirode.

Zato i ovdje u Zadru vriedi ona dobro nam poznata pozivnica za koncertne večeri koju ćemo parafrazirati: glazba je zvonka radost, more se veseli vašem dolasku.

Pozdrav suncu

Ako je autor želio Zadru, orkuženom nacionalnim parkovima Krka, Paklenica i Kornati, ucijepiti novi odgovarajući sadržaj, ne remeteći cjelinu njegova tri tisuće godina staroga identiteta – u tome je očito i uspio. Tim krasnim projektom stavljen je u opticaj dio grada koji nije u uobičajenom diru Zadrana. Ali od sada će sigurno biti. Pogotovo kad, uz orgulje, na najistaknutijoj točki zadarskoga poluotoka zasvijetli jedinstveni „Pozdrav suncu“. Zadar koji je poznat po lijepom prizoru zalaska, odnosno uranjanja sunca u more, upravo će na tom mjestu (II. faza projekta) dobiti amfiteatar promjera 22,5 metara koji će imati ugrađene fotonaponske ćelije – dnevne skupljače sunčeve energije, a oni će tu energiju noću zračiti i tvoriti svjetlosni spomenik.

Velika prisutnost ove teme u medijima svjedoči koliko je javnost otvorena za nove sadržaje koji odražavaju ljudsku potrebu za prožimanjem funkcionalnih i kulturnih sadržaja, trajne emanacije ljudskoga duha. Tako nova riva postaje atraktivno okupljalište, mjesto za šetnju i odmor, za osluškivanje glazbe prirode u njezinoj suradnji s čovjekom te za mistiku svjetla i meditaciju, a Zadrani se nadaju da će, uz staru bogatu jezgru njihova grada, ovi sadržaji biti odredište i dodatno jamstvo za obećavajuću turističku budućnost.

Mira Ćurić

(Preuzeto iz časopisa „Matica“ br. 5.)

Zadarske morske orgulje

najbližih svirala, dakle jedan ugodni akord ili razložni akord, već prema tome kako to maestro – more odluči. To je bila moja skladateljska zadaća: odabrati sekvencije tonova tako da u bilo kojoj kombinaciji navale valova, od juga, preko pulentade, tramuntane, do znanoga zadarskoga maestrala – uključujući i valove 'mrtvog mora' – orgulje zvuče svakom uhu ugodno. Odbrao sam višekratni slijed

pravog mora' – orgulje zvuče svakom uhu ugodno. Odbrao sam višekratni slijed

Prve i prave

Iz nekog razloga, zato što smo mi Hrvati veliki ljubitelji istine ili možda veliki sumnjičavci, ne znamo,

postoje cijevi koje prenose tek šumove mora, a u Sydney-u postoje „zračne orgulje“. Ove hrvatske su ugodni instrument, nešto drugo, drugim riječima – prave. Dakle, prve.

Pa ako se zaželite promijeniti, bar na neko vrijeme, svoj glazbeni ukus ili se odmoriti od svakodnevnih buke, na zadarskoj obali čeka vas neponovljivi koncert što će ga more i jedan trenutak u vječnosti izvesti samo za vas. Ne treba oče-

*U Vlačićima na otoku Pagu otvoren Kulturno-prosvjetni centar
i odmaralište Hrvata iz Mađarske*

NA „KAMENOJ LAĐI“ ZAVIČAJ

U petak, 6. svibnja, u Vlačićima na otoku Pagu otvoren je Kulturno-prosvjetni centar i odmaralište Hrvata iz Mađarske. Na svečanosti koje je organizirala Hrvatska državna samouprava, ispred obnovljenog i lijepo uređenog objekta, u nazočnosti brojnih gostiju s otoka Paga, zadarske županije, Hrvatske i Hrvata iz Mađarske, nakon intoniranja himni obiju država, te brojnih pozdravnih govora, Centar i odmaralište su zajedničkim presijecanjem vrpce otvorili dr. **Slavko Leban**, pomoćnik ministra vanjskih poslova RH i **Antal Heizer**, predsjednik Ureda za nacionalne i etničke manjine u Mađarskoj. Time su i Hrvati iz Mađarske dobili „ono za čime su dugo težili, dio hrvatske zemlje“, kako je naglasio dr. **Mijo Karagić**, predsjednik Hrvatske državne samouprave, i koji su simbolično nazvali – Zavičaj.

Obnovu objekta u Vlačićima materijalno su pomo-

gli Vlada Republike Hrvatske i Vlada Republike Mađarske, te uz njih MOL Rt., mađarska tvrtka rafinerije nafte (suraduje i s našom Inom), najveće dioničko društvo u Mađarskoj, koja je dala pomoć pri završetku radova.

Na kraju svečanosti, obogaćene nastupom tamburaškog sastava Hrvata iz Mađarske, a prije bogate zakuške hrvatskih i paških delijcija, Kulturno-prosvjetni centar i odmaralište u Vlačićima blagoslovio je msgr. **Ivan Prenda**, nadbiskup zadarski. Hrvatsku maticu iseljenika su predstavljali **Nikola Jelinčić**, ravnatelj i **Ervoje Salopek**, voditelj Odjela za autohtone hrvatske manjine.

– *Otvaranje ovog Centra je dokaz kako može biti spona Hrvata iz Mađarske sa svojom domovinom i time se korijeni vraćaju svome kraju*, naglasio je dr. Mijo Karagić, predsjednik HDS-a zahvalivši se Vladi-
ma RH i RM, te također na-

zočnom, **Laszlu Gesztju**, direktoru MOL-a Rt, te se obratio posebno domaćinima:

– *Dragi Pažani Vlačićani, primite našu djecu kao svoje. Oni dolaze u Hrvatsku – svome domu. Pružite im ruku u jačanju nacionalnog identiteta, nacionalne svijesti i vjere. Treba sačuvati svoje korijene – to nam je sveta dužnost, nadahnuto je govorio dr. Karagić.*

Uz spomenute goste, nazočili su **Andreja Bukša**, gradonačelnik grada Paga, don **Srećko Frka-Petešić**, nadžupnik paški, **Radovan Dunatov**, predstavnik Poglavarstva grada Zadra, **Jošo Ostrogonac**, predsjednik Saveza Hrvata u Mađarskoj, dr. **Stanko Nick**, veleposlanik RH u Mađarskoj, **Laszlo Mohai**, mađarski konzul u Zagrebu, **Ivana Sućec Trakoštanec**, predsjednica pododbora za hrvatske nacionalne manjine RH, a kratke su govore održali dr. Jen Kaltenbach, povjerenik za nacionalne i

etničke manjine u RM, dr. **Nevio Šetić**, tajnik Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i **Ladislav Gujaš**, prvi ravnatelj Centra u Vlačićima, te **Andrija Jakovčević**, veleposlanik MVP RH koji je od Republike Mađarske primio odličje Zlatni križ za vrijednu i učinkovitu djelatnost.

Uručena su i još dva priznanja. **Stipan Karagić**, zamjenik predsjednika HDS-a iz Mađarske dobio je orden viteškoga reda Republike Mađarske za poseban doprinos razvitku hrvatske zajednice u Mađarskoj. Dar je dala i **Zorica Lukač**, predstavnica AMNON-a, tvrtke koja se bavi montiranjem aquaparkova, koja će iduće sezone montirati jedan tobogan na plaži u Vlačićima.

Posebno su sretni i Vlačićani. Naime, mjesto od 200-tinjak žitelja otvaranjem Centra, najmanje za vrijeme sezone, dobilo je deset novih radnih mjesta.

Žorži Paro
(Matica, svibanj/maj 2005.)

Crnogorsko-poljski tim arheologa najavljuje značajne rezultate aktualnog istraživanja u Risnu

RISAN KAO MIKENA

U „Hrvatskom glasniku“ br. 6 i 11 pisali smo o početku arheoloških istraživanja u Risnu i aktivnostima crnogorsko-poljskih arheologa na lokalitetu Carine“. U ovom broju čitatelje ćemo upoznati s aktualnim rezultatima ovogodišnje kampanje

Jedan od najpoznatijih svjetskih arheologa John Arthur Evans koji je prvi došao na ovaj lokalitet, u svom poznatom radu „Antiquarian researches in Illyricum“ posebno poglavlje „Risinium“ posvetio je upravo Risnu.

Prije pet godina, temeljno traganje za starim Risnom, počeli su poljski arheolozi pod rukovodstvom prof. **Piotra Dyezeka**. Nosilac ovih istraživanja je Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture – Kotor, u kojemu je za ovaj projekt zadužena arheolog **Vilma Kovačević**.

Završena je arheološka kampanja u Risnu, kao dio naučnoistraživačkog projekta iz oblasti arheologije „Risinium – prijestolnica kraljice Teute“.

Istraživanja je vršila zajednički, ekipa arheologa iz Poljske na čelu sa profesorom Piotrom Dyezekom, sa crnogorskim arheolozima, čiju ekipu čine Vilma Kovačević (rukovodilac kompletnih istraživanja), **Predrag Lutovac**, **Marija Jabučanin** (arheolog ronilac) i **Dejan Gazivoda**. U obje ekipe uključeni su studenti arheologije iz Poljske i naše zemlje, kao i regionalni centar za obuku ronilaca iz Bijele, pripadnici obalske jedinice MUP-a Crne Gore i Lučke kapetanije iz Kotora. Kompletan projekt financirali su Ministarstvo kulture Crne Gore i Univerzitet iz Varšave. Po prvi put su našu ekipu sačinjavali arheolozi iz svih institucija Crne Gore, koje se bave arheologijom (Republički zavod za zaštitu spomenika kulture – Cetinje, Centar za arheološka istraživanja – Podgorica, JU „Muzeji i

Lokalitet Carine u Risnu

gale-rije Podgorica), što je ovim istraživanjima dalo poseban kvalitet.

Projekat koji su 2001. godine započeli poljski arheolozi i Regionalni zavod iz Kotora puni zamah ostvario je tokom prošle godine, jer po riječima profesora Dyezeka na Carinama su otkriveni giganstski bedemi, kao dio tvrđave, širine čak 5 metara, a rađeni su u IV. stoljeću prije naše ere.

„To su kiklopski zidovi, kao u Miken. O ovoj tvrđavi svjedoči i natpis pronađen u Sjevernoj Africi, koje je uradio legionar rimske vojske“, rekao je Dyezek.

Kako je pojasnila Vilma Kovačević, zidine su analogne sa onima u staroj Grčkoj, a tvrđava je postojala do trećeg stoljeća naše ere, odnosno punih sedam stoljeća. Dakle, radili su ih Grci i Iliri, a tek kasnije ovdje su stigle osvajačke legije Rima. Zidane su prije kra-

ljice Teute. Postoji zapis o suživotu Grka i Ilira, a sada se istražuje period prije Rima, kada je ovdje bio izrazit uticaj Helenske kulture, ali je vrijeme napravilo autohtonu ilirsku kulturu.

U ovogodišnjoj kampanji otkriveno je lice kiklopskog zida sa tri strane u dužini od 10 metara, čija faza gradnje odgovara takođe otkrivenoj popločanoj ulici, koja kroz formirana vrata izlazi na riječicu Spilu. Uz ovu ulicu konstatirano je i šest manjih objekata. Cjelokupna otkopana površina na lokalitetu Carine, tokom kampanje 2004.–2005, iznosi 400 m², a otkrivene faze potiču od antičkog do au-

strougarskog perioda.

Kad je u pitanju keramika, amfore govore o I. stoljeću prije naše ere, a korišćene su za vino iz Grčke i južne Italije. Pronađene su i posude iz Grčke, obojene crnom bojom, a visoko su kvalitetne. U Risnu se dakle, kupovalo grčko vino, a za uzvrat davano je drvo i željezna ruda iz „Brskova“.

Pored keramičkih nalazišta najviše je pronađeno novca iz vremena malo poznatih ilirskih kraljeva prije Teute, jer izgleda da slavna kraljica nije kovala svoj novac. U ovogodišnjoj kampanji pronađeno je približno 200 novčića, za koje se predpostavlja da najveći

broj pripada emisiji ilirskog vladara Balajosa, dok manji broj pripada nekoj od grčkih emisija. To govori da je novac kovan u Risnu, što je ranije bilo pod znakom pitanja. Ranijih godina ta-

nu se sada već mogu brojati stotinama, što govori da je ovdje bila ilirska prijestolnica. Posebno su bila interesantna istraživanja u podmorju, na dubinama od 10 do 12 metara, gdje su pri-

primjerci davno izvađeni i ilegalno prodati muzejima i kolekcionarima širom svijeta. Ovo je bilo prvo stručno arheološko istraživanje morskog dna u Crnoj Gori jer poljska ekipa posjeduje

konzervator, na licu mjesta.

„Treba naglasiti da je ‘put’ nalaza sa arheološkog lokaliteta do konzervatorskog ateljea, muzealije u depou i konačnog odredišta u vidu eksponata u izložbe-

Unutrašnje lice „kiklopskog“ bedema (snimljeno sa zapada)

Ispitna sonda uz unutrašnje lice „kiklopskog“ bedema (snimljeno sa sjevera)

kođe ih je iskopano veliki broj, a na području ogromne rimske imperije pronađeno ih je samo desetak. Pojedinačni primjerci istog novca pronađeni su na Krku i u Dubrovniku, a u Ris-

prezni radovi i prospekcija obavljena prošle godine Podvodnom prospekcijom locirano je potencijalno sidrište antičke luke, a sa dna su izvađeni veći fragmenti anfora, od kojih su mnogi

suvremene uređaje za istraživanje podmorja.

Još jedna specifičnost ovogodišnjih istraživačkih radova na lokalitetu „Carine“ je u tome što je po prvi put angažiran stručnjak

noj vitrini samo potpun, ako ga prati saradnja arheologa i konzervatora. U ranijem radu na ovom lokalitetu vidni su tragovi nestručnog tretiranja na samom terenu. Neizvršena konsolidacija na vrijeme, umnogome oštećuje sam nalaz i njegovu kasniju obradu“ – istakla je poznati konzervator **Zorica Stjepović** i dodala – „Eksponat nije tu zbog nas, već mi zbog njega“.

Prioritetan značaj svih kulturnih poslenika, pa i konzervatora, jeste zaštita naše neprocjenjive kulturne baštine.

Očekuje se da će u narednim godinama biti riješena jedna od najvećih arheoloških nepoznanica u priobalju Jadranskog mora, te da će se dobiti odgovor na pitanje gdje se zaista nalazi nekadašnji ilirski, grčki i rimski grad, koji je bio na mjestu sadašnjeg Risna.

Ružica Ivanović

Nalazište keramike na lokalitetu Carine – fragmentirane amfore

U povodu izložbe „Tivatska solila – proučavanje i valorizacija“

BIJELO ZLATO EUROPSKE POVIJESTI

Na svim obalama Evrope i Sredozemlja, od Bretanje na atlanskoj obali Francuske do Crnog mora, kao i na ostrvima, postoje krajevi u kojima je proizvodnja soli manje više ista kao što je bila prije 1000 godina. Te solane predstavljaju izuzetno kulturno blago.

Priobalne močvare Tivatskog arhipelaga čovjek je odavno pretvorio u slana polja koja i danas dijele kao vrtovi prošlosti čudesno opstajući u neravnoj borbi između fabrika, skladišta, puteva, aerodroma, i novih naselja.

Njihova krhka fizička struktura – nastala stoljetnim radom ljudskih ruku u sadejstvu sa prirodom – sačuvana je do danas, uprkos povijesnim događanjima koja su na njima tokom gotovo svih proteklih razdoblja ostavljali ožiljke i uprkos zaboravu koji je učinio da svijest o njihovim vrijednostima iščezava zajedno sa nestajanjem njihovih oblika ispod nanosa vremena.

Krajem ožujka na izložbi pod nazivom „**TIVATSKA SOLILA – Proučavanje i valorizacija**“ putem povijesne dokumentacije, izvoda iz literature i fotografija predstavljene su vrijednosti prostora na kome su do danas sačuvane srednjovjekovne solane. Izložbu su pripremili Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture Kotor, Centar za kulturu Tivat i NVO „Projektor“ – Centar za kulturno nasljeđe iz Tivta. Kao moto izložbe, koja je otvorena u Galeriji Ljetnikovca Buća u Tivtu navedena je misao Teodore Petanidou: „*So se vjekovima smatrala za bijelo zlato europske povijesti jer je pokretala i promovirala trgovinu i bogatstvo. Oni koji su je posjedovali, bile to osobe, obitelji, vladari ili države, kreirali su povijest svog doba.*“

U privrednom životu srednjovjekovnog Kotora i kasnije proizvodnja, promet i trgovina solju imala je izuzetno važno mjesto. Svoj prosperitet Kotor je, dobrim dijelom, temeljio na proizvodnji i trgovini ovim važnim artiklom u ishrani ljudi. So je bila posebno važna za područja koja su svoje privređivanje i egzistenciju zasnivala na uzgoju stoke.

Nije nimalo neobično da su „odredbe o soli“ našle mjesta u starom Statutu grada Kotora kojim su se regulirali proizvodnja, izvoz, uvoz, i prodaja soli sa ovih solana.

Dubrovačka Republika se naročito protivila konkurenciji koja je dolazila iz

Tivatska solila (u lijevom gornjem uglu pogled na rijeku Odoljenšticu)

Kotora, kasnije iz Novog (Herceg-Novi), te nekih centara u Neretvi, koje su otvarali i forsirali gospodari tih prostora. Zbog toga su bila na sceni stalna trvenja pa i otvoreni oružani sukobi-ratovi, između Republike i njenih susjeda.

U vrijeme turske vlasti u Grblju, proizvodnji soli u Solilima posvećivana je posebna pažnja. Četiri dokumenta iz prve polovice 17. stoljeća (sačuvana u obitelji Tujković u Nalježićima), koja potječu od najviših državnih organa Turske, odnose se na položaj stanovništva Grblja, koje je, sudeći po ovim podacima te po podacima iz deftera iz 1683. godine svojim radom u solanama ostvarivalo na poljima soli u Solilima 81 posto ukupnih prihoda Grblja kao carskog hasa.

Iz pomenutog deftera saznajemo da je iz sela Nalježići bilo 18 solara, iz Duba 16, Pelinova 19, Šišića 19, Prijerada 16, Bratešića 16, Bogosava 16, Lastve 12, Svinjišta 10, a Prijevora 3.

Solari sela Donjeg Grblja evidentirani su, također, u defteru: selo Belaš – solara 4, Vranovići 7, Mioković 7, Grbilj 3, Ukropci 11, Glavatičići 15, Košorani 18, Kovači 19, Glavati 7, Šutci 7, Višnjivo 8, Krimovice 5, Turija 14, Pehlović 7, Siodar 6, Gostović 7.

Podaci iz povijesnih izvora omogućavaju da se sa velikom pouzdanošću rekonstruiraju rad u solanama tokom svih etapa njihovog postojanja. Njihova gradnja se odvijala pod budnom pozornošću protomajstora solana (priprava podloge za njive soli, izrada nasipa, kanala, propusta) a rad na prikupljanju i skladištenju soli koji je trajao od travnja do listopada, obuhvatao je ukupno radno stanovništvo i tegleću stoku.

Prostor Solila predstavljen je i na starim kartama. Omeđen je dvjema rijekama – Odoljenšticom i Koložunjom – koje su se, sudeći po podacima iz stare kartografije, uljevale u more na mjestu koje je danas

prepoznatljivo po trouglu ispred najsjevernijeg nasipa. „Otimanje“ terena slanih močvara pogodnih za proizvodnju soli očituje se i u pregradnjama koje su se odvijale tokom dva posljednja stoljeća.

Trud da se na području tisućugodišnjih solana u Tivatskom arhipelagu obnovi proizvodnja soli javlja se u vidu krupnih građevinskih radova posljednji put sredinom 20. stoljeća. Nakon toga, rad u solanama zamiire i ovaj prostor se napušta.

* * *

Prostor Solila danas predstavlja jedinstveno područje slanih močvara, između rijeke Odoljenštica i Koložunja (Široka rijeka, Mala rijeka), s građevinskim ostacima, rasterom i planimetrijom prvobitnih solana i njihovih višeslojnih pregradnji. Zajedno s prostorom Tivatskog arhipelaga, sa kojim je tokom prošlosti činilo jedinstvenu prostorno-funkcionalnu cjelinu, područje Solila predstavlja prostor izuzetnih prirodnih vrednota, čije se očuvanje i zaštita treba odvijati u skladu s preporukama i konvencijama organizacija za očuvanje i zaštitu svjetskog prirodnog i kulturnog nasljeđa.

Neophodno je, stoga, da se poslovima zaštite područja Solila pristupi sa sviješću o njihovim povijesnim, kulturnim, etnološkim i prirodnim vrijednostima. Taj pristup podrazumjeva kompleksno sagledavanje, valorizaciju i zaštitu ovog prostora u kome je sadržana višestoljetna simbioza prirodnog nasljeđa i ljudske djelatnosti u jednom od najkompleksnijih vidova.

Upravo je ta simbioza stvorila na području Solila jedan od najljepših sačuvanih primjera kulturnog pejzaža na istočnoj obali Jadranskog mora. Zajedno s više od 4000 grupnih ili pojedinačnih solana područje Solila predstavlja važan segment ukupnog kulturnog i prirodnog nasljeđa Sredozemlja.

Zorica Čubrović

Šetači koji prođu oko dva kilometra dugim starim kolskim putem od nekadašnjeg restorana „Delfin“ do naselja brda, mogu uživati u pogledu na brojne rijetke ptice-močvarice, koje se ovdje hrane i gnijezde, zbog čega su Solila idealna lokacija za „Bird watching“ i ornitološki rezervat, na čijoj ravnoj formaciji lokalne vlasti i ekološke NVO već uveliko rade. Ambijent, kakav u Crnoj Gori postoji jedino u ulcinjskoj Solani, koja je međutim i danas aktivna, a samim tim i manje pogodna za ptice, tivatska Solila čini idealnim mjestom za svakog ko želi da ljetni odmor i kupanje u moru upotpuni zanimljivom šetnjom lokalitetom sa bogatom poviješću – jedinstvenom slanom močvarom, koja je danas i svojevrsna meka za ornitologe i druge zaljubljenike u netaknutu prirodu

* * *

So. Vađenje morske soli bejaše u srednjem veku jedno od najvažnijih prihoda svih gradova od Kvarnera do Peloponeza. Kotorska „solila“ nalazila su se u Grbaljskom Polju, južno od Prevlake. Stoga se ovaj dio Grbaljskog polja zove „Soliocko Polje“. U Statutu se govori o trgovini i produkciji soli. Sva pitanja koja se odnose na so regulisala su dva činovnika, koji su se zvali *doanari salis*. Kako je so bila opštinski monopol, ovi su činovnici upravljali njenom prodajom, unutrašnjom i spolnom, kao što je izloženo na drugom mestu. U sukobima između Kotora i Dubrovnika težili su Dubrovčani u prvom redu da poruše kotorska „solila“. God. 1452, za vreme bune u Grblju, Mlečani su porušili sva privatna „solila“, ali su ih docnije ponovo uspostavili. Za vreme turske okupacije Grblja turske vlasti su veliku pažnju obraćali „solilima“. Još god. 1736. Mlečani su nacrtali kartu, na kojoj je tačno predstavljeno Soliocko Polje. Monopol prodaje soli, imali su u doba Nemanjića Kotorska opština i srpski vladaci. Da li su ovi poslednji imali učešća u proizvodnji soli, nije poznato, ali nije isključeno. O vlasništvu pojedinih „solila“ imamo pouzdanih vesti tek iz prve polovine XV stoleća. God. 1425 bilo je 109 „solila“; od toga 32 bejahu svojina Kotorske opštine, 24 Zetskog mitropolita, 24 Đuraševića i 27 Luštičana.

dr Ilija Sindik, Komunalno uređenje Kotora, Beograd, 1950.

Jireček je zapazio, da su episkopski manastiri sv. Arhandela na Prevlaci i Bogorodičin na poluostrvu Pelješcu podignuti neposredno uz more u pojasu bujne sredozemne flore gdje se so cijedila. Čuvena su bila solila, kako Jireček dalje kaže, na južnoj strani sredine Bokokotorskog Zaliva, preko puta manastira sv. Arhandela na Prevlaci. Njihovi trgovci s množinom rovova pokrivaju pola časa dugu ravnicu Solila, t. zv. Soliocko polje, jugoistočno od Prevlake. Iz instrukcija koje je dobio mletački poslanik Frančesko Kvirini, kada je g. 1425. putovao k srpskom despotu Đorđu radi regulisanja granica, vidi se da je tada ovdje bilo 109 solila (*salinae*) od kojih su 24 bila vlasnost zetskog mitropolita, 27 su pripadala stanovnicima poluostrva Luštice, 10 su posjedovali Đuraševići, 16 su imala četiri vlastelina, a 32 grad Kotor. Vlastelin Rajko Moneta dobio je svoja 4 solila od mitropolita zetskog. Balša III poklonio je oko 1417 dva „gumna soli“ manastirima Vranjini i Moračniku uz uslov da „desetak“ od soli daju Manastiru Bogorodičinu u Krajini. Da bi se dobila so, morska voda bi se ulila u „gumna soli“ gdje bi bila izložena sunčanom žaru. Voda bi postepeno isparila a pri dnu „gumna“ bi ostala staložena morska so.

Spomenuta solila su bila od velike ekonomske važnosti za njihove vlasnike, pa naravno i za manastir na Prevlaci. Kada je pak Grbalj bio g. 1497. okupiran od Turaka, čitav Grbalj i Gornji i Donji, bio je carski has, t.j. carevo dobro. Carski godišnji prihod od solila iznosio je 94.878 akči, a od 260 kuća t.zv. „filurdžija“ (ljudi većinom stočara, koji su plaćali 1 dukat na godinu u ime poreza) 20.123 akče. Muselimima, čija je dužnost bila da skupljaju carski porez i da vrše službu na solilima, t. j. da nadgledaju i upravljaju radom t. zv. „tuzdžija“, čija je obaveza bila da rade na solilima, bili su oslobođeni poreza. Sličnu službu kakvu je vršio muselim, obavljali su prema odredbama Kotorskog statuta u XIV i XV v. dva činovnika „doanarii salis“. Za vrijeme turske vladavine u Grblju svake je godine u mjesecu maju dolazilo iz Crne Gore u Grbalj 2000 radnika, koji su vršili razne opravke na solilima, kako bi se u ljetnim mjesecima sezonski rad mogao normalno obavljati. Kako je zabilježio Bolica, solilima su upravljali u tursko doba „nazor“ i „jemin“ iz Hercegovoga.

Petar D. Šerović, KRTOLJSKI ARHIPELAG KROZ ISTORIJU, Godišnjak Pomorskog muzeja u Kotoru VII, 1958, 23–43

KARAMPANA

Čuvena česma Karampana postala je tijekom stoljeća prepoznatljivi simbol neuništivog duha Kotora. Opjevana u pjesmama kotorskih veseljaka, ušla je u literaturu i kao jedan od „Sto kotorskih dragulja“, kako glasi naslov knjige mr. Jovana Martinovića, iz koje za naše čitatelje prenosimo integralni tekst o njoj.

Kotor se u prošlosti snabdijevao vodom iz izvora Škurde i Gurdića na dva suprotna kraja grada, ili iz bunara u dvorištima i kućnim ulazima – portunima, kakvih se sačuvalo još nekoliko. U ove plitke bunare voda je dotjecala iz brojnih podzemnih izvora i tijekova, koji postoje na sastavu strme stijene brijega Sveti Ivan iznad grada i naplavine mulja, pijeska i organskih otpadaka na kojoj je nastala urbana jezgra Kotora. No kako je grad sve do početka XIX st. bio bez ikakve kanalizacije, a i tada je uvedena samo kišna kanalizacija dok su po kućama zadržane suhozidne septičke jame – fose, to je vrlo često dolazilo do miješanja pitke s otpadnim vodama, posebno fekalnim, pa stoga i česte epidemije, strašnih bolesti koje su odnosile brojne živote nemoćnih stanovnika grada.

Jedini javni bunar, odnosno, izvor na urbanom području grada nalazio se u središnjem dijelu, na malom proširenju – pjaceti, blizu palate Grgurina i baroknog stambenog bloka s palačom Lombardic. To je u pjesmama opjevani bunar Krampana, opće prihvaćeni simbol neuništivog duha Kotora. U sadašnjem obliku potječe iz vremena baroka, s kraja XVII. ili početka XVIII. stoljeća, suđeći po izvanrednoj umjetničkoj obradi ograde od kovanog željeza, remek-djelu nekog od brojnih majstora kovača, članova kovačkog ceha – bratovštine koja se spominje u dokumentima počevši od XIV. stoljeća. Uostalom, zar nije u Kotoru živio i radio čuveni Novak Kovač iz narodnih pjesama, suvremenik Kra-

ljevića Marka i bojeva na Marici i Kosovu, te njegov sin Marko Novaković, koji je u prvoj polovini XV. st. snabdijevao Zetu mačevima, oklopima i štitovima?

Bunar je radio na načelu jednostavne pumpe s dva klipa, koju su povlačenjem dugačke ručice „batoća“

novijih i najintimnijih vijesti, ogovaranja i čakula nastavljena je sve do danas – naravno, u izmijenjenom obliku, oko lista za humor i satiru „Karampana“, ogleдалa bokeških naravi i savjesti, koji izlazi u doba karnevala i zna vješto pecnuti ili nemilosrdno ošinuti

kvartu grada na lagunama, u palači izumrle obitelji Rampani (ven. Ca’ Rampanni). Otuda „Karampana“ u Veneciji označuje javnu kuću uopće. Još nije potvrđeno u izvorima bogatog kotorskog Arhiva nije li se možda podružnica neke takve mletačke institucije nalazila negdje u ovom dijelu grada Kotora i tako dala ime ovom slavnom, ali i pomalo na zlu glasu bunaru. Kotorani su u svakom slučaju ponosni na njega i pjevaju mu:

*Karampano, lijepo ti je ime,
Možemo se ponositi njime!*

(Iz knjige „100 kotorskih dragulja“ Jovana Martinovića)

* * *

Naš član i dopisnik iz Splita, **Heliodor Prelesnik** piše:

Najstariji Kotorani, kojih danas možda više i nema, sjećat će se dobrodušnog sijedog veseljaka Lesa Špicera, koji je s velikom crnom kožnom torbom, obješenom oko vrata, raznosio po gradu pisma i druge poštanske pošiljke. Imao je sina Aleksandra (odavno pokojnog), koji je završio pravo i dugo godina bio sudac u Splitu. Iako daleko od Kotora, uvijek se smatrao Kotoraninom i sjećao svoje mladosti i kotorskih ordinala. Evo njegove pjesme „Karampana“. Mitar, koga on u pjesmi spominje jeste zlatar Mitar Kaluđerović, sin Bogdana, također zlatar, koji su butigu imali na Pjaci od cirkula, sasvim blizu Karampane. Ova pjesma dopunjuje priču o Toninu Bruštulin, koja je objavljena u „Hrvatskom glasniku“ br. 7. I ja se sjećam Tonine i Mitra, koji ju je dočekivao sa „Bru-Bru“, a tako su joj dobacivali i mnogi drugi zafrikanti.

Česma Karampana

(sada učvršćene) – crpili vodu iz podzemlja. Kada je 1917. godine, uveden u grad prvi vodovod sa cijevima od lijevanog željeza, od izvorišta u selu Šišići u Gornjem Grblju, prestala je upotreba Karampane kao javnog bunara sve do 1958. godine, kada je pripojen na novi vodovod iz rijeke Škurde. Međutim, tradicija okupljanja građana, a prije svega žena, oko te Karampane, kao institucije za razmjenu naj-

po manama i opačinama stanovnika Kotora.

Postoji nekoliko objašnjenja imena Karampana. Jedno od njih je: starudija, šklopocija, ropotarija na izdisaju, uopće, nešto što škripi i stenje a daje male rezultate. Drugo tumačenje nalazimo u Boerijevom „Rječniku venecijanskog dijalekta“, gdje stoji kako se to ime još od XIV st. upotrebljavalo za označiti lanac javnih kuća, nastao u jednom zabitnom

KARAMPANA

*Tko je pio vode s Karampane
te preslavne kotorske fontane
Taj se vazda može da pohvali
Da mu nije sve šuplje u glavi.*

*Jer je slavna voda Karampana
Sakupljala mudrost svakog dana
Doživljaje cura i mladića
Od Pazara pa sve do Gurdića.*

*Tko je samo kadgod posmatrao
Cvijet društva što se sakupljao
Okolo vode gdje veselo sjeda
Događaje gradske da raspreda.*

*Taj nikada zaboravit neće
Tu družinu, što se tuda kreće,
Lavandere i sve vodarice,
Čistačice, sluge, kuvarice.*

*Kad zagrme iza svega glasa,
Zaglušuju uši istog časa.
Vika, buka, teški zveket lata
Odjekuju, da te muka hvata.*

*Među njima uvijek se spominje
Svima znane gradske prvakinje:
Kate Cikla, Bruštulin Tonina,
Jane Biza, Naste i Moretina.*

*Tu dolazi i Milica „po brade“
I još druge tko ih svijeh znade,
Jedna drugu psuje i proganja
Sve poštene, kao vrata od Šuranja.*

*Jadne li su neke od njih bile,
Kada bi se samo pojavile
Kroz ulice gradske da što kupe,
Tresle su se od jada i muke.*

*Skakala su djeca sa svih strana,
Berekini iz svojih dućana,
Vika, zvižduk zrakom se prolama
Odjekuje gradskim ulicama.*

*„BRU“ je bila najlošije sreće
Povorka se cijela za njom kreće,
Ni odrasli nisu s mirom stali,
Kada bi je samo ugledali.*

*Mitar odmah na vrata iskače
Rukom vrti i „BRU“ tiho šapće,
A Tonina skoro da plače,
Viče, psuje: „Muč, stari magarče!“.*

*Nesretna se jedva noga drži
Dok uporno Mitar kavu prži
Nemoćna se tad rukama maši
Hoće time Mitra da uplaši.*

*Ali sve to ništa ne pomaže,
Jer običaj stari to nalaže
Da Toninu svatko zadirkuje
Bez obzira što ona prijete i psuje.*

*Još su one najsigurnije bile
Okolo vode kad su se vrtile
Pa su zato morale da paze
Da se vazda drže svoje baze.*

*S Karampanom bjehu povezani
Svi poznati gradski velikani,
Najprvi je bio Dender Niko,
A do njega odmah brat mu Tripo.*

*Tad dolazi skoro cijela banda:
Pićo, Golub, Luiđi „casa granda“
Mato Šumplek, Lampo, Oštroilo
I još drugih, tko zna koliko je bilo.*

*Svi su bili stručnjaci od oka
Znala ih je skoro cijela BOKA
Al' se ne zna zanat gdje su učili
Samo da su svi majstori bili.*

*Jedni od njih pase su lovili
Drugi opet ulice čistili,
Čak su neki govornici bili
I tko znade, što su sve činili.*

*Osim njih je vrijedan spomena
Puro nosač držanja otmena,
Grmio je uvijek svojim basom
Jak debeljko, ali mali stasom.*

*Sve su ovo djeca Karampane
Te preslavne kotorske fontane.
Zato oni sa njom vječno žive.
Pokoljenja uvijek da im se dive.*

*Karampano, besmrtna fontano,
Nestala si i suviše rano,
ali ti ime nikad umrijeti neće,
Dok je Boke s njom uvijek živjeće!*

SREDNJOVJEKOVNI STATUT KOTORA

U Istorijskom arhivu Kotor primjerak štampanog statuta iz 1616. godine se nalazi u zbirci Zbirka štampanih stvari, pod signaturom ŠTAMP I, 1.

Kako će uskoro u redakciji dr **Sime Ćirkovića**, dr **Jelene Danilović** i dr **Miloša Miloševića** izaći iz štampe fototipsko izdanje i prevod srednjovjekovnog Statuta grada Kotora, štampanog u Veneciji 1616. godine, damo prepis dijela dokumenta iz 1614. godine u kojem se nalazi odluka da se Statut štampa.

„Uz mogućnost da postoje i neotkriveni primjerci Kotorskog statuta, za sada se pouzdano zna za tri njegova rukopisa od kojih se jedan nalazi pohranjen u Biblioteci sv. Marka u Veneciji, drugi je kod porodice Kapor na Korčuli a treći u Bogišićevoj biblioteci u Cavtatu. Postoji i desetak štampanih primje-

raka od kojih se jedan nalazi u biblioteci Istorijskog arhiva u Kotoru, a drugi,

vić Svetislav, *Crnogorsko sudstvo kroz istoriju*, Cetinje 1998, 70).

Korice Statuta grada Kotora

nešto mlađi u Biblioteci Istorijskog instituta Crne Gore u Podgorici“ (Marino-

Na sjednici oba vijeća, Malog tajnog i Velikog vijeća, održanoj 21. oktobra

1614. godine na kojoj su uz članove ovih vijeća prisustvovali i Zanfrancesco Dolfin, rektor i providur, Aleksandar Paskvali, Vicko Buća i Frano Bolica, sudije, između ostalog je odlučeno da se sačini i pošalje prijepis Statuta u Veneciju radi štampanja, kako bi se zakoni koji su na snazi još od doba „kada su naši preci slobodno vladali“, zaštitili od propadanja i uništenja. Kako prvo poglavlje datira iz 1301. godine, a posljednje iz 1444. godine, uz činjenicu da je te 1614. godine pisani primjerak Statuta bio u upotrebi već 313 godina, razumljiva je odluka Gradskih vlasti o njegovom štampanju.

Borivoj Jovanović

Prijepis:

/Adi 21 ottobre 1614/

/Na margini/: Sul stampar il statuto e le leggi Municipali

Stimandosi cosa degna, e lodevole il riparar con l'arte, e con la ragione sulli difetti, e mancanenti della natura, et massimamente in quelle cose che tendono al Politica, e civil vivere, come anco al publico, et universal interesse. Quindi è, ch'essendo le Municipal Leggi /statuite già dalli Padri di questo Consiglio nelli tempi del loro libero Reggere/ divenute caduche con pericolo, che per trahendosi il tempo del rimedio di perder molte di esse; Ha deliberato questo Consiglio per riputatione, et comodo di questa molto Illustrissima Comunità, mandar alle stampe esse leggi; onde

L'andara parte posta per l'Illustrissimo Signor Zanfrancesco Dolfin Rettor et Provveditore, e per li Nobili Signori Alessandro Pasquali, Vincenzo Bucchia, et Francesco Bolizza Giustissimi Giudici, che le sopradette leggi esistenti nel volume dei statuti, e parti, siano poste in copia da persona diligente, et fedele, e poi mandate a Venezia, da esser ivi fatte stampate. Dovendo la spesa, che per tal effetto occorerà, esser fatta coll'anessa di questo Consiglio delli denari, che si ritrovano nella cassa della medesima Comunità con questa conditione, che siano eletti e deputati dallo stesso Consiglio doi Nobili che haverano carico di far perfectionare detta opera, e con obligatione di tener conto di stato di tal spesa, affine che il tutto segua con quell'ordine, che si richiede al publico interesse.

Ballottata nel suddetto magnifico minor segreto Consiglio resti presa de tutti gli Voti.

Ballottata nel magnifico maggior Consiglio resti presa de voti trenta, nonostante sei incontrario.

IAK, SN LXXVIII, 465/t – 466

Prijevod:

/Dana 21. 10. 1614. godine/

/Na margini/: O štampanju statuta i zakona Opštine

Cijeneci dostojanstvenu i hvale vrijednu stvar koju sa umijećem treba spasiti, i sa znanjem o oštećenjima i prirodnim nedostacima, a najviše u onim stvarima koje se tiču upravljanja i građanskog života, kao i javnog i opšteg interesa; dakle, budući da su opštinski zakoni (koje su ustanovili već oci ovog Vijeća u vrijeme njihove slobodne vladavine) došli u opasnost od propadanja, te će odugovlačenjem njihove zaštite mnogi od njih biti izgubljeni. Ovo Vijeće je odlučilo radi ugleda i dobrobiti ove Presvijetle Komune, da se rečeni zakoni daju štampati, dakle slijedi odluka koju su donijeli Presvijetli Gospodin Zanfrancesco Dolfin, rektor i providur, a za plemstvo gospoda Aleksandar Paskvali, Vicko Buća i Frano Bolica, pravedne sudije, da gore navedene zakone koji se nalaze u svesku statuta i odluke, prepíše marljiva i odana osoba, a da se zatim pošalju u Veneciju, da se tamo daju štampati. Troškovi, koji će nastati na taj način, će morati snositi ovo Vijeće od novca koji se nalazi u kasi iste Komune, pod uslovom da se izaberu i ovlaste, od strane istog Vijeća, dva plemića koji će biti zaduženi da privedu kraju rečenu stvar, sa obavezom da vode računa o stanju tih troškova, da bi sve išlo onim redom kako traži javni interes.

Izglasano u rečenom Uzvišenom Malom tajnom Vijeću jednoglasno.

Izglasano u Uzvišenom Velikom Vijeću sa trideset glasova za, i šest protiv.

IAK, SN LXXVIII, 465/t – 466

KOTORSKI PRINOSI HRVATSKO-MLETAČKIM KULTURNIM PROŽIMANJIMA

Hrvatska prekojadranska iseljavanja neodvojiva su sastavnica povijesnog razvoja obaju susjednih jadranskih obala. U razdoblju mletačkog vrhovništva nad istočnojadranskom obalom (XV.–XVIII. st.), a poglavito u doba osmanlijskih nadiranja i mletačko-turskih ratova u XV. i XVI. st., odvijala su se snažna iseljavanja s istočne na zapadnu jadransku obalu. Mleci – glavni grad Prevedre Republike – tada su jedno od najučestalijih odredišta hrvatskih iseljenika u sklopu kojih posebno istaknuto mjesto pripada hrvatskoj iseljeničkoj zajednici iz Boke i njezinog glavnog grada Kotora. Preboga vrela pohranjena u mletačkom Državnom arhivu zorno svjedoče da su Kotorani tijekom svih prošlih stoljeća činili najbrojniji dio hrvatske zajednice u gradu na lagunama. Njihova najintenzivnija useljavanja odvijaju se tijekom druge polovice XV. i u XVI. st., a zanimanjima su poglavito vezani za djelatnosti tradicionalne za hrvatsku obalu (graditelji brodova, drvodjelci, pomorci, trgovci i sl.). Mjestom stanovanja Kotorani su ponajviše zabilježeni u gradskom predjelu Castello, stoljetnoj središnjoj zoni useljavanja i obitavanja Hrvata iz svih krajeva. Kotorani se drže i osnivačima središnje ustanove okupljanja i očuvanja domovinske svijesti iseljenih Hrvata – bratovštine Sv. Jurja i Tripuna (1451.), u kojoj su stoljećima obnašali vodeće dužnosti.

Najzapaženiji dio kotorske iseljeničke skupine u Mlecima činili su odvjetci plemićkih obitelji, koji su poradi svoga bogatstva i moći doprinosili ugledu hrvatske nacionalne zajednice u Mlecima.

Među brojnim istaknutim osobama iz kotorske povijesti koje su dio svoga životnoga puta i stvaranja vezale za Mletke, možemo izdvojiti nekoliko primjera koji svojom važnošću svjedoče o iznimnim prinosima ovoga grada sveukupnim

hrvatsko-talijanskim povijesnim i kulturnim prožimanjima. Tako posebno istaknuto mjesto pripada kotorskoj plemićkoj obitelji Zaguri (Zagurevići), koja je življenjem i doprinosom Republici Svetoga Marka stekla prestižan status mle-

tačkog plemstva. U Mletke se jedan njihov ogranak doselio sredinom XV. st. Tijekom iduća dva stoljeća potomci iseljenih Zagurevića istaknuli su se u mletačkoj vojnoj službi, sudjelujući u gotovo svim ratovima koje je Republika vo-

Palača Bizanti u Kotoru

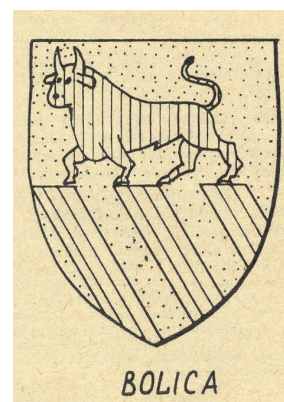
dila za svoje posjede u južnom Jadranu. Status mletačkih građana stječu 1504., a 1646. godine braća Jerolim Petar i Vicko, koji se u mletačkim izvorima tada pišu prezimenom Zaguri, primljeni su u mletačko plemstvo. U XVIII. i početkom XIX. st. istakli su se Petar (I) i pjesnik Antun (1733.–1806.), koji je dao preurediti crkvu S. Maurizio u kojoj se nalazila obiteljska grobnica. Njegov je brat Petar (II) Marko, književnik i filozof, koji 1777. stječe biskupsku stolicu u venetskom gradu Cenedi

nakon nekog vremena vraćali u rodni grad. Tako se iz drevne kotorske plemićke obitelji Bolica spominje kao općinski poslanik u Mlecima Nikola Tripov (1451.–1452. god.), a njegov imenjак je sredinom XVI. st. naveden u vrelima kao student i profesor padovanskoga Sveučilišta (1549.). Potkraj istoga stoljeća Nikola Antunov Bolica obnašao je dužnost rektora pravnikа i profesora na istom sveučilištu. Studij teologije završio je u Padovi i svećenik Marin Bolica (1603.–1643.), tajnik papin-

stičkog pisca Girolama Donata. Kretao se u vodećim književnim krugovima, vodio prijepisku s Lodovicom Ariostom i često bio spominjan u djelima mletačkih pjesnika. Nakon završetka studija prava u Padovi kretao se u mletačkim humanističkim krugovima i pjesnik Juraj Bizanti (oko 1490.–1560), objavivši ondje (1532.) kanconijer *Rime amorose*. Nadalje, Antun Bizanti (1683.–1742.) je nakon studija prava u Padovi duže vrijeme živio u Mlecima te prijateljivao s književnikom i bibliofilom

protutursku obranu. Godine 1549. u Mlecima je objavio talijansku liriku petrarkističko-bembističkog stila pod naslovom *Rime volgari*, a nekoliko mjeseci nakon njegove smrti Lodovico Dolce je u Mlecima objavio Paskalićevu latinsku zbirku *Carmina*.

Naposljednju, iako je teško nabrojiti sve zaslužne Kotorane koji su održavali učestale veze s gradom na lagunama, potrebno je spomenuti i Tripuna Vračena (1692.–1783.), koji je šest desetljeća života obnašao odgovornu službu pravnog

Grbovi kotorskih vlastelinskih obitelji Bizanti, Zaguri i Bolica

(danas: Vittorio Veneto), odakle je 1783. premješten za biskupa u Vicenzi (umro 1810.). Sjedište obitelji Zaguri nalazilo se u župi S. Maurizio u središnjem predjelu S. Marco. Ondje se uz ulicu, prolaz, kanal i most nazvan njihovim imenom (*Calle Zaguri, Sottoportego Zaguri, Fondamenta Zaguri, Ponte Zaguri*), nalazila njihova palača (*Palazzo Zaguri*), koja je kasnije pripala mletačkoj plemićkoj obitelji Corner (*Palazzo Corner Zaguri*).

Osim Zagurevića, u Mlecima se spominje i niz drugih istaknutih Bokelja, poglavito odvjetaка uglednih kotorskih plemićkih rodova koji su ondje boravili najčešće privremeno te se

skoga nuncija, podučavatelj mladeži u Mlecima te vrstan pjesnik latinskog stiha.

Iz roda Bolica Grbičić potječe Frano (oko 1583.–1653.), poslanik grada Kotoru u Mlecima i nositelj viteškoga naslova Sv. Marka, dok je Ivan Bolica Kokoljić (umro oko 1674.) pravo studirao u Padovi i ondje 1645. god. obnašao službu savjetnika studenata iz Dalmacije.

Kulturnim su prožimanjima bogate i raznovrsne mletačke veze članova kotorske obitelji Bizanti. Tako je humanist i pjesnik Ilija Tripun Bizanti (oko 1480.–1530.) studij filozofije završio u Padovi te potom djelovao u Mlecima kao učitelj djece humani-

Apostolo Zenom. Provodeći mnoge dane u mletačkim arhivima i knjižnicama, sakupio je brojne podatke o povijesti rodnoga kraja. Tijekom 40-tih godina XVIII. st. studij filozofije i teologije u Padovi pohađa Grgur Bizanti (1720.–1790.) te potom u Mlecima sastavlja diplomatski elaborat koji je Republika uputila papi Benediktu XIV.

Učestale veze s mletačkim područjem imao je i jedan od najboljih latinskih pjesnika izvan Dubrovnika – Kotoranin Ludovik Paskalić (oko 1500.–1551). Školovao se u Padovi, a nakon zatočeništva u Africi (gdje su ga zarobili gusari), djelovao je na Kreti kao mletački dužnosnik zadužen za

savjetnika Republike. Slovio je kao bibliofil, zaštitnik i poticatelj književnog i kulturnog stvaralaštva, a drži se da je na njegov poticaj prirodoslovac Alberto Fortis otpočeo svoj istraživački put po Dalmaciji.

Kotorski plemići, prisutni u najrazličitijim oblicima javnog djelovanja (politika, diplomacija, umjetnost, književnost i dr.), stoljećima su činili prevažnu sponu između naroda koje spaja jedno isto more. Svojim prinosima nezaobilazna su, iako još uvijek nedovoljno istražena sastavnica bokeljske kulturne povjesnice.

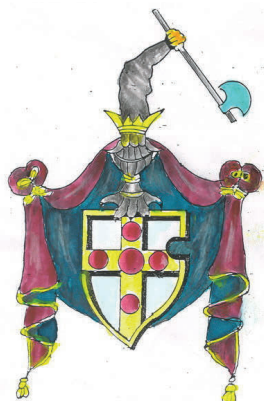
Dr. sc. **Lovorka Čoralić**
Zagreb

BRATSTVO KAMENAROVIĆ

Kamenarovići su se u Dobroti naselili oko 1500. god. pod prezimenom Krasoevići. Današnje su prezime dobili po nadimku „kamenari“, po kamenarskom zanatu kojim su se bavili. Kao pomorsko bratstvo prvi put se javljaju u XVII. stoljeću, a najveći procvat doživljavaju od XVIII. do XX. stoljeća, kada je iz tog bratstva poteklo 109 pomoraca, od čega 68 kapetana i 41 mornara.

Proces prelaženja sa stočarsko-zemljoradničkog na pomorsko bavljenje u Dobroti bio je dugotrajan. Zanimljiv je podatak iz Historijskog arhiva u Kotoru koji nas obavještava o bavljenju kamenorezačkim zanatom u Dobroti još u XIV st. Riječ je o udovici Stjepana Kame-

Grb Krasoevića

nara (kamenoresca) iz 1385. god. (*uxor Quondam Stephani petrarii de Debrato*). Možda se ovdje radi o dalekim precima kasnijeg bratstva Kamenarovići koji su se ubrajali među najjače pomorske trgovce u Dobroti. Ilustrativan primjer toga je sačuvana najstarija nadgrobna ploča u Dobroti iz 1640. god. s uklesanim jedrenjakom tipa „polaka“ i podatkom da su braća Niko i Ilija Kamenarović „paroni“, dakle zapovjednici ili brodovlasnici.

Za razliku od ostalih bratstava u Dobroti, Kamenarovići se javljaju vrlo rano sa svojim prezimenom, a prema sačuvanoj tradiciji, u Dobroti su se nastanili iz Hercegovine oko 1500. god. bježeći pred Turcima, pod prezimenom Krasoevići. Bavili se kamenarskim zanatom i dobili nadimak *kamenari* od čega je postalo prezime *Kamenarovići*.

Sačuvana je slika grba Krasoevića.

Oni su poslije bratstva Radimira u XVIII st. imali

U razdoblju od XVIII. do XX st. dali su 109 pomoraca od čega 68 kapetana i 41 mornara. Šest kapetana

Bark „Conte Ignazio L“ (vl. Božo Kamenarović)

najviše brodova ukupno 39 (15 velikih tartana i 1 po-

služilo kod Austrijskog Lloyda u Trstu od kojih su

Brigantin „Arnea“ (vl. Anton Kamenarović)

laku), a u XIX st., 23 broda i to: 2 barka, 13 brigantina,

dvojica bili zapovjednici. Za vrijeme popisa kuća

Parobrod s jedrima „Medea“

2 polake, 1 tartanu i 5 pjelega.

1808. god. imaju 9 kuća, a u austrijskom popisu iz

1839. god. 20 kuća.

Ekonomska moć bratstva Kamenarović u XVIII. st. ogleda se i u doprinosu izgradnji matične crkve sv. Mateja u Dobroti kada je prema knjizi blagajne u razdoblju 1708.–1756. god. ovo bratstvo uplatilo 16.217 mletačkih lira kao najbogatije bratstvo u Dobroti onoga vremena. Tijekom XVIII. i XIX. st. najistaknutiji pomorski kapetani iz ovog bratstva bili su:

Pavo Đurov Kamenarović (1696.–1787.)

Bio je brodovlasnik s nekoliko velikih tartana kojima je često svraćao u Mletke i tamo duže ostajao baveći se trgovinom. Imao je s drugim Dobročanima „*Un banco posto sopra la Riva degli Schiavoni*“ („Trgovački stol iznad Rive degli Schiavoni“). Dukalima Mle-

Pavo Kamenarović

tačkog senata od 2. siječnja 1761. god s pohvalom je istaknut njegov rad oko razvitka pomorstva s velikim tartanama „*con gloria e riputazione in ogni incontro della veneta insegna*“ („S velikim poštovanjem i uvažavanjem pri svakom susretu s mletačkom zastavom“).

Smatran je jednim od najboljih pomorskih privrednika i najbogatijih ljudi

onoga vremena u Boki kotorskoj. Bio je poznat kao veliki mecena crkve sv. Mateja u Dobroti. U jednoj venecijanskoj radionici nabavio je veliki mramorni oltar 1772. god. za spomenutu crkvu, sagradio je veliku prezbiterijansku kapelu nad tim oltarom i podigao drugu – bočnu, južnu kapelu Gospe od Začeca s mramornim oltarom 1773. god. u čijoj je mramornoj niši smjestio barokni drveni kip Bogorodice. S lijeve strane oltara, ugrađen u zidu, nalazi se mramorni barokni reljef „Navještenje“ veličine 160×100 cm, rad poznatog mletačkog kipara Giovannija Bonazze s njegovim potpisom. Darovao je istoj crkvi 12 srebrenih svjećnjaka koji nose njegove inicijale P. K. Pošto se u Dobroti, kao izrazito pomorskom mjestu štovao kult sv. Nikole dao je izraditi kod mletačkog slikara Pietra Ant. Novelija 1787. god. veliko platno (167×169) na kojemu je prikazan sv. Nikola u biskupskom ornatu s crkvom sv. Mateja i tartanom Kamenarovića.

Osnovao je u Dobroti razne zadužbine za siromahe, za prćije siromašnih djevojaka kao i za bolesnike. Više puta bio je za dugi niz godina načelnik Dobrotske općine. Bio je u više navrata na dužnosti predstojnika Bratovštine sv. Jurja i Tripuna u Veneciji. Bavio se i knjigama, pa je 1773. god. njegovom zaslugom objavljeno novo izdanje takozvanog „Ščaveta“ („Pistole i Evandjelja preko svega godišta“) kod tiskare Ivana Novelija u Mlecima.

Po svojoj želji, izraženoj u oporuci, pokopan je u sakristiji crkve sv. Mateja u Dobroti 1787. god.

Mato Vickov Kamenarović (XVIII. st.)

U mletačko-turskom ratu (1714.–1718.) predvodio je postrojbu Dobročana (85 ljudi) u osvajanju Bara u listopadu 1717. god., preuzimajući zapovjedništvo od bolesnog kapetana Toma

Radimira, zatim je tijekom srpnja 1718. god. predvodio postrojbu Dobročana kao zastavnik u osvajanju Ulcinja.

Jozo Nikov Kamenarović (1724.–1768.)

Pomorski kapetan i junak u borbama s piratima. Bio je sinovac kap. Pava Gjurona

Jozo N. Kamenarović

va Kamenarovića. O njegovu junaštvu pjeva Kačić-Miošić u „Razgovoru ugodnom“:

*Ište Jozo Barbareze
Turke
da junačke okrvavi ruke
Dvakrat su se na njegov
namjerili
al sramotno jesu
pobignuli
Namira ga trećom
namirila
na tartanu velku djemiju
Kamenar je na nju udario
ter je mnoge Turke
pogubio.*

Pirati su mu se osvetili kada je svojim brodom došao u Drač 1768. god. i ondje ga ubili. Crnogorski vladika Sava obratio mu se 1760. god. za pomoć potresnim riječima tražeći od njega 1000 cekina „Učini za karitad Božji i za svoju dušu i poštenje uzajmi mi 1000 cekina da ti ih pošteno vratimo“. Na položaju načelnika Dobrotske općine naslijedio je svoga strica kap. Pava Gj. Kamenarovića 1765. god.

Pavo Božov Kamenarović (1821.–1908.)

Pomorski kapetan i brodovlasnik. Polovinom XIX. st. postaje jedna od najmarkantnijih osoba u Dobroti. God. 1885. izabran je za

narodnog zastupnika u Saboru u Beču, a bio i je zastupnik na Dalmatinskom saboru u Zadru 1895. god., Njegova aktivnost u Boki bila je vezana za tri institucije: Bokeljsku mornaricu, Slavjansku čitaonicu u Dobroti, a godinama je bio predsjednik osiguravajućeg društva „Družba bratinska pomorske sigurnosti“ sa sjedištem u Dobroti.

Austrija je u revolucionarnoj 1848. god. ukinula Bokeljsku mornaricu, pa je kap. Pavo, koristeći svoj osobni autoritet, u zajednici sa kotorskim biskupom Markom Kalogjerom, uspio obnoviti Bokeljsku mornaricu 1859. god. i tom prigodom je u duhu narodnog preporoda ispevao stihove za kolo Mornarice.

U Slavjanskoj čitaonici u Dobroti, koju je osnovao sa svojim bratom Vidom, bio je ovome vrlo aktivan su-

Pavo B. Kamenarović

radnik. Ovdje treba spomenuti da su se među počasnim članovima nalazili knjaz Nikola i J. J. Strossmayer.

Poznat je kao kroničar Dobrote i Boke, pa je, na svoj pjesnički način tadašnja zbivanja opisao stihovima i prigodnim pjesmama. Njegov pjesnički opus još nije potpuno istražen.

Vido Božov Kamenarović (1827.–1911.)

Bio je kapetan i brodovlasnik. Pavov je brat. Kao veliki stručnjak u pomorstvu zaslužan je za osnivanje „Udruženja austrijskih brodovlasnika“ u Trstu 1877. god. U Veneciji je bio predsjednik bokeljske Bratovštine sv. Jurja i

Vido B. Kamenarović

Tripuna braneći njezin slavjanski karakter putem narodnog jezika. U Dobroti je posebno zaslužan za osnivanje Slavjanske čitaonice 1862. god. u duhu narodnog preporoda. Umro je u Veneciji.

Dipl. inž. Vlado Urošev Kamenarović (1910.)

Rođen je u Juzovki 1910. god. Maturirao je 1931. god. u Beogradu, diplomirao na Arhitektonskom fakultetu 1936. god. i habilitirao 1958. god. Diapazon njegovih interesa iznimno je širok pa je, uz slikarstvo, posebnu ljubav imao prema povijesti te je tako pregledao, uz ostalo, i mnoge značajne dokumente Kotorskog arhiva. Značajan rad iz ovog područja je vrlo opsežna Kronika bratstva Kamenarović, koju je objavila SANU 1994. god.

Velik dio njegovog rada su iznimno zanimljive reportaže iz dalekih krajeva, mnoge stručne knjige i prijevodi, a više stručnih radova pohranjeno je u knjižnici Sv. Eustahija u Dobroti.

Od muških su potomaka (Kamenarovića) sin Uroš i unuk Vladimir.

Živi u Beogradu, a u Kostanjici (Boka kotorska) ima vikendicu u kojoj njegova obitelj često boravi.

Prof. dr. Ivan Božidarov Kamenarović (1934.)

Rođen je u Sinju 1934. god. Gimnaziju je završio u Kotoru, a diplomirao na smjeru Teoretska matematika na Prirodno-matematičkom fakultetu u Zagrebu 1957. god. Veći dio svog radnog vijeka proveo je na

Tehničkom fakultetu u Rijeci do umirovljenja. Do 1967. god. kada je magistrirao radio je kao asistent,

Ivan B. Kamenarović

a zatim je izabran za docenta, pa za višeg predavača na katedri za matematiku. Na matematičkom odjelu PMF – a u Zagrebu 1979. god obranio je doktorsku disertaciju i iste godine izabran je za izvanrednog, a 1997. god. za redovnog profesora. U tri mandata bio je pro-

dekan, zatim predsjednik Savjeta Fakulteta i dekan 1986/87.

Za svoj rad dobio je više priznanja, među kojima Orden rada sa srebrnim vijencem 1985. god. i Nagradu grada Rijeke za znanstveni doprinos u geometriji 1992. god.

Autor je pet udžbenika Sveučilišta u Rijeci iz oblasti matematike i geometrije. Od tridesetak znanstvenih radova veći je dio objavio u znanstvenim časopisima s međunarodnom recenzijom dok je drugi dio prezentirao na međunarodnim znanstvenim skupovima.

Prof. dr. Ivan Pavov Kamenarović (1948.)

Rođen je u Beogradu 1948. god. i iste je godine njegova obitelj, iz političkih razloga, emigrirala iz Jugoslavije u Pariz gdje je i odrastao i danas živi i radi.

Na pariškom sveučilištu Sorbonne diplomirao je klasičnu filozofiju i kineski jezik, te stekao doktorat iz klasične filozofije 1979. god. kao i magisterij iz ki-

Ivan P. Kamenarović

neskog jezika 1982. god. Na sveučilištu Sorbonne profesor je od 1988. god. te član – istraživač Centra za istraživanje Dalekog istoka (CREOPS) od 1994. god. Autor je niza vrlo zapaže-

nih radova o kineskoj kulturi, posebno o klasičnoj Kini i kineskoj tradiciji. U stručnoj se literaturi često citiraju njegovi radovi o konfucionizmu. Više je puta boravio u Kini u koju je putovao i Transsibirskom željeznicom i sa svojih je putovanja objavio vrlo zanimljive putopise. Uz svoj stručni i znanstveni rad bavi se i režijom u operi i sa svojom je suprugom vrlo angažiran u kazališnom životu.

Na kraju ovog kratkog prikaza bratstva Kamenarović, spomenut ćemo kako danas ima više živih članova toga bratstva koji žive u Škaljarima kraj Kotora, Dobroti (Boka kotorska) i širom svijeta, a brojno potomstvo pok. Boža, Vladovog brata, nestaloga u Staljinovim čistkama, živi u Rusiji.

Antun Tomić

Umjetnici Boke: Anđelko Stjepčević, Gornja Lastva

47 GODINA DRUŽENJA S FOTO APARATOM I KAMEROM

Foto i kino amater Anđelko Stjepčević rođen je 1941. godine. Fotografijom se bavi od 1958., a amaterskim filmom od 1970. godine. Sudionik je brojnih izložbi i festivala i dobitnik niza priznanja, među kojima i povelje FIAP-a. Posljednjih godina predano radi na fotografijama dokumentima iz kulturno-prosvjetne prošlosti Lastve.

Fotografijom se počeo baviti 1958. godine u Gornjoj Lastvi u novoosnovanom foto klubu „Mladost“ Gornja i Donja Lastva, jednom od najuspješnijih klubova sedamdesetih i osamdesetih godina u Crnoj Gori, a poznatom i na prostorima bivše Jugoslavije. Prvi put izlaže svoje fotografije na IX. Republičkoj izložbi fotografije Crne Gore u Kotoru 1961. god., a zatim na 41 izložbi saveznog i republičkog ranga, međuklupskim i klupskim izložbama u Lastvi, Tivtu, Kotoru, Titogradu, Bijelom Polju, Dubrovniku, Beogradu, Nikšiću, Ivankogradu, Sko-

plju, Karlovcu, Banovići-ma, Sarajevu, Kragujevcu, Valjevu, Titovom Užicu, Kranju i Zagrebu. Izlagao je više od 30 fotografija i osvojio tri prve, dvije druge i više trećih nagrada i pohvala.

Zapaženu aktivnost iskazuje i na polju dokumentarne fotografije prateći, s članovima kluba, značajna društvena, privredna, kulturna i športska zbivanja u Općini Tivat.

Amaterskim filmom bavi se od 1970. godine kad se u Foto kino klubu „Mladost“ organizira prvi tečaj za kino amatere, a odmah zatim i prvi klupski festival

amaterskog filma. Klub je i organizator prvog festivala amaterskog filma Crne Gore 1971. godine. S deset, uglavnom dokumentarnih filmova, sudjelovao je na šest republičkih i međuklupskih festivala u Lastvi, Tivtu, Titogradu, Jasencima i Omoljici i njima osvojio dvije prve i po jednu drugu i treću nagradu.

Na filmskoj traci bilježi mnoga zbivanja u okruženju. Jedan je od osnivača Foto kino kluba „Mladost“ i njegov višegodišnji predsjednik. Biran je za predsjednika Foto kino saveza Crne Gore i predsjednika Foto i kino saveza Jugosla-

vije. Za doprinos u razvoju foto i filmskih organizacija dobitnik je niza priznanja, među kojima i povelje FIAP-a – Međunarodne federacije fotografije.

U posljednjih desetak godina predan je radu oko fotografija i dokumenata iz kulturno-povijesne prošlosti Lastve.

U predivnom ambijentu kanonike, mlina i Doma kulture u Gornjoj Lastvi, a u sklopu tradicionalnih Lastovskih fešti pripremio je i organizirao sljedeće izložbe:

– 154 godine od osnivanja osnovne škole u Gornjoj Lastvi;

– 80 godina od osnivanja Hrvatskoga tamburaškog društva „Napredak“ i kulturno-prosvjetne djelatnosti u G. Lastvi;
– Lastovljani u Bokelj-

skoj mornarici;
– Mlinovi Lastve;
– Pečati Lastve;
– Općina Lastovska i Gornja Lastva – pogled u prošlost.

Osnivač je zbirke fotografija, dokumenata i predmeta iz kulturno-istorijske prošlosti Gornje Lastve. Anđelko je, također, uključen u i niz društvenih i

političkih aktivnosti, a redovito djeluje i u većini turističkih, kulturnih i sportskih udruga.

Zoran Nikolić

Ribarske mreže

Cipoli

Plaketa za film „Bokeljske fešte“

Povelja Međunarodne federacije fotografije (FIAP)

Iz pera naših pjesnika: Jovan Martinović

KOTORSKI KANCONIJER

KOTORSKE PJACE

*Kao sazvežđa u kosmos bačena
Po tkivu mog grada pjace razasute,
Liče na toge starinskih vremena,
Ili raskošnih krinolina skute.*

*Uokviruju ih kuće i palate
Kotorskih pučana, plemića, vlastele,
U mraku crkava ikone se zlate
K'o da ti tajnu vječnu reći žele.*

*Kad prođeš gradom toplo pozdravlja te
Pjaca od drva, Pjaca od salate,
Pjaca od brašna, Pjaca svetog Luke,*

*I srdacno ti maše izdaleka
Pjaca od oružja, Pjaca od mlijeka,
Sa Svetog Tripuna čuješ zvona zvuke.*

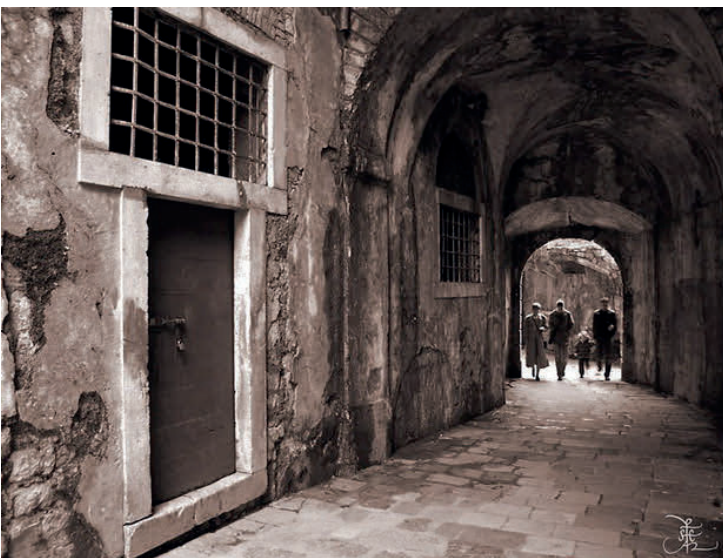
KOTORSKE ULICE

*Ulice mog grada uski su kanjoni
Po kojima mnoštvo neprekidno zuji,
Topot koraka bez prestanka zvoni
Uprkos kiši, suncu il oluji.*

*Ulice mog grada nemaju imena,
Ali su poznati još nazivi stari,
Opšte prihvaćeni, iz davnih vremena,
Za nove odredbe niko i ne mari.*

*Ulice „Mokra“, „Duga-uska“, Kriva“,
O njima postoji tradicija živa,
Nadam se nikad iščeznuti neće,*

*I zato ima li potpunije sreće
Nego pod baršunom naših toplih noći
Šetati ulicom „Daj, pusti me proći“!*

Naši sportaši: Zdravko Radić, vaterpolista

OD ŠURANJA DO MONTREALA

Nakon zvjezdanih trenutaka i osvojenog prvog mjesta na Svjetskom prvenstvu u vaterpolu u Montrealu (Kanada), a najnovije i prvog mjesta u Svjetskoj ligi za 2005. god., nastavlja se vrhunska međunarodna vaterpolska karijera golmana Zdravka Radića.

A li nije bilo lako stići do tih rezultata. Trebalo je uložiti puno rada i odricanja pri čemu je podrška obitelji, majke Blaženke, oca pok. Stjepana i brata Zorana imala iznimnog udjela za postizanje svih tih uspjeha.

Počnimo zato redom: rođen u Kotoru 24.6.1979. god. na „pjenu od mora“ – na Šuranju (Maceo), gdje svaka kuća živi s Primorcem, imao je, kao i sva druga djeca sa Šuranja, već zacrtan svoj športski put: more i Primorac.

Uz starijeg brata Zorana koji je već trenirao u pionirima Primorca i Zdravko je počeo dolaziti na treninge, a popodne ispred kuće pomagati starijem bratu, braniti mu na improviziranom голу – jednoj barki – dok ovaj šutira.

Zdravko Radić

na pozvan je u juniorsku reprezentaciju tadašnje Ju-

goslavije, što je za njega predstavljalo i iznimno priznanje. Već 1995. godine počinje braniti za prvu postavu „Primorca“, i od tada je stalni član i oslonac prve ekipe, bilježeći s njom i veće i manje uspjeha, ali uvijek dokazujući svoju kvalitetu. I dalje igrajući za juniore, svoj prvi veći uspjeh ostvaruje na Europskom junior-

U idućem razdoblju, u velikoj konkurenciji golmana (ima mišljenja i kako bivša jugoslavenska te sadašnja srpsko-crnogorska reprezentacija ima najbolje golmane na svijetu...) bio je povremeno u reprezentaciji 2002. i 2003. god., a ove godine postao je standardni član reprezentacije te ostvario s njom svoj sportski san – biti najbolji na svijetu.

U međuvremenu igrao je za „Primorac“ i, kao što smo rekli, ostvarivao veće i manje uspjeha na domaćoj i međunarodnoj sceni. Najveći u sklopu klupskog natjecanja bio je kup tadašnje Jugoslavije, koji je s ekipom osvojio 2002.–2003. godine, dok je na međunarodnoj sceni to bio ulazak u polufinale Kupa LEN za 2004.–2005. godinu.

Izuzetno značajno priznanje za sve rezultate i njegov rad bilo je i proglašenje za športaša 2000. godine Općine Kotor.

Još uvijek mlad, sigurno s novim zanosom poslije najnovijih vrhunskih rezultata, Zdravko Radić očekuje nastavak sportske karije-

Na голу „Primorca“

I tako je počela Zdravkova golmanska karijera. Bilo je to godine 1989.

U jednoj dosta nadarenoj generaciji dječaka „Primorca“ okitio se s puno medalja pionirskog, kadetskog i juniorskog prvaka i osvajača kupa tadašnje Jugoslavije. Već u toj dobi iskazivao je izuzetnu nadarenost i ambiciju.

Zbog svojih kvaliteta već 1994. god. s petnaest godi-

goslavije, što je za njega predstavljalo i iznimno priznanje. Već 1995. godine počinje braniti za prvu postavu „Primorca“, i od tada je stalni član i oslonac prve ekipe, bilježeći s njom i veće i manje uspjeha, ali uvijek dokazujući svoju kvalitetu.

I dalje igrajući za juniore, svoj prvi veći uspjeh ostvaruje na Europskom junior-

Doček svjetskih vaterpolskih šampiona u Kotoru

vije iste godine, te na europskom prvenstvu u Firenzi s njom osvoja šesto mjesto.

re te još puno novih uspjeha na njegovo i naše zadovoljstvo.

Slobodan Vičević

Pisma čitatelja

NAPOKON NOVIJE RUHO?

U narodu se obično kaže za svaku započetu djelatnost da je dobra kad se dobro završi, a u očima prčanjkih starosjeditelja i vjernika se napokon pojavilo malo nade i zadovoljstva, jer se je barem nešto počelo obnavljati. Naime, radovi oko kuvjerte (krova) crkve sv. Nikole, kao i kampanjela (zvonika) su privedeni kraju.

Ne krijemo radost, jer smo dugo gledali otkrivenu crkvu još od Nove godine kada su vremenski uvjeti bili vrlo loši, a crkva u cjelosti otkrivena i zapljuskivale je goleme oborine praćene vjetrovom. Izvoditelji radova bili su nemoćni zbog vremenskih uvjeta, ali su se maksimalno trudili i puno riskirali obavljajući radove na opasnoj visini kampanjela.

Polovicom svibnja malo smo odahnuli, jer je sada crkva sv. Nikole pod novim krovom i „refanin“ zvonikom. Sada s razlogom možemo očekivati kako ćemo uskoro čuti i crkvena zvona sv. Nikole, kao i sat, koji je mnoga desetljeća brojao ure starome Prčanju i njegovom pučanstvu.

Živimo u nadi kako će se naći i dodatni uvjeti za popravak unutrašnjosti crkve, pa neka je hvala svima onima, koji su sudjelovali u realizaciji ovih radova, a nama vjernicima probudili malo optimizma, da makar s te strane Prčanj ne pasaje u zaborav, jer on to ne zaslužuje.

Prčanj akonto turizmu uistinu dobiva novije ruho, jer se vidno u privatizaciji dograđuje, obnavlja i otvaraju novi objekti u samome centru, koji je godinama bio napušten, zapušten, i zanemaran, jer je „Markov Rt“ sve više dobivao turističku prednost.

U središtu Prčanja nalazi se velebna crkva Gospina rođenja (Bogorođičin hram), koja oduvijek privlači poglede mnogih radoznalaca, kako domaćih tako još i više fu-reštih. Možda je potrebno napomenuti kako se još nije našlo načina organizirati da

ta crkva bude svakodnevno otvorena za posjete, kao i mnoge druge crkve u Boki. Ne bi to bilo ništa novo kad gotovo svakog dana, posebno sada u stadonu ljeta, mnogi gosti ne bi željeli vidjeti crkvu iznutra, ali nailaze na zatvorena vrata. Tu se fotografiraju i idu dalje pomalo i razočarani. U dogledno vrijeme možda ćemo i sami biti razočarani još i više, jer sam u „Hrvatskom glasniku“ već apelirao kako može lako doći do rušenja ulaznog stubišta (skalinade), koje se vidno odvaja od zida nosača, što bi bilo nenadoknadiiva šteta, pa bi bilo nužno da se takvo stanje sagleda i makar preventivno spriječi najgore.

Dobronamjerno i s ljubavlju prema rodnom Prčanju želim pridonijeti brizi očuvanja kulturnih spomenika i vrednota starog Prčanja, pa se i ovim pismom nadam probuditi pozornost odgovornih.

Poznato je kako su želje jedno, a mogućnosti nešto drugo, ali se s pravom želimo zapitati što je sa „Tre sorelama“, legendom starog Prčanja i spomenikom kulture zakonom zaštićenim?

Za njega stari mještani danas znaju reći da više i nije legenda, jer su privatizacija i biznis novoga doba prekoračili ovlaštenja, ne štedeći ni iznimna kulturna dobra. Na objektu „Tre sorele“ sada se vide tragovi narušavanja izgleda same zgrade, a prije početka navodne adaptacije moglo se čuti kako će to biti turistička atrakcija, ali kako sada stvari stoje: „tresla se brda, rodio se miš“.

Na kraju i to je je dio ruha novog Prčanja.

Božo Usanović
Prčanj

HRVATSKI JAL

Cijenjeno uredništvo,

Mnogo sam bio ožalošćen saznanjem da je na Izbornoj skupštini HGDCG 5.3.2005. g. došlo do razdora i da je skupština neslavno prekinuta. U toliko me više raduje da ste „ostali na nogama“ i da HGDCG dalje djeluje. Ti-

Bokeški govor minulih vremena

TAKO SMO NEKAD ZBORILI

AVANCAT – napredovati, preteći, ostati više. „Avancao je dobro, sad je kapetan.“ „Koliko je toga paricao, pola mu je avancao.“

AŠTIKO – oprezno, da se nešto dozna i čuje. „Stojala sam na videnicu, aštiko, i opet mi je promakla.“ „Valja stat aštiko, da vidiš kad će arivat kafa u butigu.“

DITA – kratki izlet. „Idemo popodne u ditu, ne mogu sve doma stojat.“ „Pošli su svi u ditu, nema nikog doma.“ „Sinoć sam ih vidio u ditu put Dobrote.“

FEBRA – Temperatura, ognjica, vrućica. „Ima febru pa leži.“ „Mala mi ima febru, pa smo žbatili bjelance od jaja, napunili smo bječve i tako joj navukli na noge, da joj izvuče febru, jer ne smije uzimat nikakvu medijinu.“

KALIJERGA – stolac, stolica. „Sjedi na tu kalijergu.“ „Koliko su prije jače bile kalijerge, a ove sad ne valjaju ništa.“

KOMONČIN – noćni ormarić. „Donesi mi očale sa komončina.“ „Uštuvaj lampicu na komončin.“

MALORA – Propast, nesreća, k vragu. „Malora, jesi li videla što je učinio.“ „Pošlo mu je sve u malora, s đavolom došlo, s đavolom pošlo.“

MARETA – Valovi. „Evo ide vapor, čini velike marete, treba molat barku.“ „Puvala je lebičada, a marete su bile do kuća.“

PALUDINA – močvarno tlo, mjesto u baštini gdje ne dopire sunce. „To je zemlja paludina, tu ne može ništa rast.“ „Loza mi je u paludinu i ništa ne rađa.“ „Što si dentil ki cklo kao da rasteš u paludini.“

PARUN – vlasnik ribarske barke, mlina, veleposjednik. „Đe kaže parun, tu ćemo bacit šabakun.“ „On ti je veliki parun.“ „Kad nema paruna, ne znam kad ću doć na red za samljet masline.“

me je opovrgnuta otužna tvrdnja v. d. glavnog urednika u uvodnom napisu br. 14 Glasnika „da više nemamo nijedne jedine okosnice, ideje i programa oko kojih bi se barem okupila većina, ako ne i svi.“

Navodite da je jedna skupina članova Društva pokušala razbiti Društvo smišljenim planom za nasilne kadrovske promjene i novo ustrojstvo Društva, te lažima, da Predsjedništvo radi određene kriminalne radnje, a da elemenata zloupotrebe i kriminalnih radnji ni u 2003. ni u 2004. g. nije bilo, što je

ustanovila financijska policija. Skinuta je, dakle, objeda s Predsjedništva, ali je Društvu ipak učinjena velika šteta, jer u narodu ostaje sumnja u pravu istinu po onoj „gdje ima dima ima i vatre“, tim više, kada optužuje i jedan „karizmatični“ svećenik.

Novom Predsjedništvu želim puno uspjeha u ostvarenju postavljenih zadataka, posebno u daljnjem izdavanju Glasnika i nastojanju oko ostvarenja Hrvatskog doma.

Sugeriram da bi bilo razložno da u Glasniku objavite prihode i rashode Društva da bi šira javnost mogla vidjeti

u što se novac troši. Možda poneka kritika „skupine“ stoji i treba je prihvatiti?! Uvijek se može bolje! Čudna mi je tolika upornost pojedinaca da silom žele ući u upravu Društva u kojem svi rade besplatno! Ovisi, dakako, o sredstvima, ali besplatan rad ne može biti dugoročan; barem glavni urednik bi trebao biti plaćen. O sredstvima zavisu li se više učiniti na svim poljima, pa i na humanitarnom i socijalnom planu.

Iskreno želim Društvu puno uspjeha u radu, a svim djelatnicima dobro zdravlje. Srdačan pozdrav.

Ing. **Heliodor Prelesnik**
Split, Hrvatska

OSTALA SAMO ZVONA

Nakon dvije godine, u Zupcima (Bar) pri kraju je gradnja crkve Svetog Ivana Krstitelja stradale 1979. u travanjском potresu. Uz vjernike iz Bara, podizanje crkve poduprli su i brojni stanovnici toga kraja koji odavno žive i rade u inozemstvu.

Niko Četković, koji živi u Švicarskoj, najviše je pridonio akciji, jer je angažirao brojne donatore u toj zemlji. Božan Vicković iz Pariza, također je bio jedan od pokretača akcije na njezinom samom začetku. Stanovnici Zubaca neizmjenjerno su zahvalni katedralnom župniku u Baru i seoskom župniku u Zupcima Pateru Krešimiru Đakoviću. Da on nije došao, crkva vjerojatno nikad ne bi bila dovršena. Ministarstvo vjera Crne Gore bilo je jedan od donatora, a ne smije se zaobići ni nadbiskup barski Zef Gaši koji je pomogao osigurati dodatnog novca za završetak radova.

Crkva je iznova napravljena od ostatka kamena stare crkve, a jedino su stara ostala zvona. Prvobitno se crkva nalazila na Ribnjaku, kada ju je Jelena Anžijska obnovila. Stradala je u vrijeme dubrovačkog potresa 1667. godine. Stanovnici Zubaca na ledima su je prenijeli 1844. i obnovili 1857. na novoj, sadašnjoj lokaciji. Očekuje se kako će crkva Svetog Ivana Krstitelja uskoro biti i posvećena.

Ilija Vukotić
Sudionik obnove crkve

SADRŽAJ

Hrvatsko-crnogorska suradnja NA MARGINAMA SASTANKA NA VRHU U CAVTATU 4	Iz aktivnosti HGDCG-a ČETIRI GODINE RADNOG KONTINUITETA 32
Hrvatski predsjednik Stjepan Mesić u službenom posjetu Srbiji i Crnoj Gori JAČATI SURADNJU MEĐU SUSJEDIMA 5	Upoznajmo Hrvatsku (10) DUBROVAČKO-NERETVANSKA ŽUPANIJA 36
Hrvatsko građansko društvo Crne Gore – Kotor proslavilo četvrti rođendan 23. LIPANJ – DAN NAŠE UDRUGE 6	Reagirajte dr. Zoltana Magyara na tekst o hrvatskoj povijesti POVIJESNE ČINJENICE 39
Ovogodišnji 25. srpanj u Gornjoj Lastvi bit će posebno upamćen PROSLAVLJEN DAN DRŽAVNOSTI REPUBLIKE HRVATSKE 7	Vremeplov Barlovića u Donjoj Gretvi iznad Starog Bara KONOBA „LOZO“ BAŠTINI OBITELJSKO BLAGO 42
U Kotoru svečano obilježen 26. lipanj – Dan Bokeljske mornarice PROSLAVA U ZNAKU BRATIMLJENJA KOTORA I VENECIJE 7	Prve morske orgulje izvedene u Zadru KAD MORE SVIRA 43
Svečano proslavljen 13. srpnja – Dan državnosti Crne Gore CRNA GORA JE VJEČNA I NEPOBJEDIVA 8	U Vlašićima na otoku Pagu otvoren Kulturno-prosvjetni centar i odmaralište Hrvata iz Mađarske NA „KAMENOJ LADI“ ZAVIČAJ 45
Mladi iz cijelog svijeta susreli se s papom Benediktom XVI. u Kölnu SUSRET U KÖLNU – SUSRET NADE 10	Crnogorsko-poljski tim arheologa najavljuje značajne rezultate aktualnog istraživanja u Risnu RISAN KAO MIKENA 46
Poduke i pouke iz pera vlč. dr. Andrije Kopilovića OBNAVLJATI IDENTITET 12	U povodu izložbe „Tivatska solila – proučavanje i valorizacija“ BIJELO ZLATO EUROPSKE POVIJESTI 48
U Sesevskom Kraljevcu organizirana međunarodna smotra folklor V. PRIGORSKI DANI 13	Iz povijesti Kotora KARAMPANA 50
Naš intervju: dr. Miloš Milošević (2) BOGATA IZDAVAČKA DJELATNOST 14	Iz riznice kotorskog Arhiva SREDNJOVJEKOVNI STATUT KOTORA 52
U organizaciji grada Zagreba i Turističke zajednice grada Zagreba djeca Hrvata iz Crne Gore i ove godine provela dio ljetnog odmora u Hrvatskoj NEZABORAVNO LJETOVANJE U ZAGREBU 17	Iz prošlosti Boke KOTORSKI PRINOSI HRVATSKO-MLETAČKIM KULTURNIM PROŽIMANJIMA 53
Kotorsko kulturno ljeto 2005. BESKRAJAN NIZ MANIFESTACIJA 21	Pomorska bratstva u Boki BRATSTVO KAMENAROVIĆ 55
Kultura Hrvata Crne Gore – vodič u europske integracije PREKO BOKE U EUROPU 29	Umjetnici Boke: Anđelko Stjepčević, Gornja Lastva 47 GODINA DRUŽENJA S FOTO APARATOM I KAMEROM 57
	Iz pera naših pjesnika: Jovan Martinović KOTORSKI KANCONIJER 59
	Naši sportaši: Zdravko Radić, vaterpolista OD ŠURANJA DO MONTREALA 60
	PISMA ČITATELJA 61

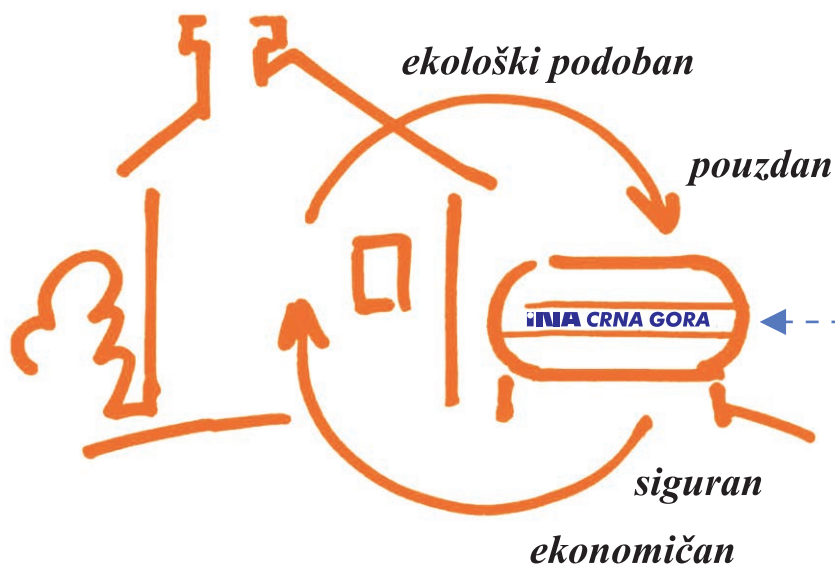

INA CRNA GORA vam nudi

propan-butan *plin*

u malim spremnicima

volumena 1,8; 2,7 i 4,85 m³ uz izuzetne pogodnosti

za dodatne obavijesti u vezi s najmom spremnika i mogućnostima primjene, obratite se u centralu INA Crna Gora, Kotor, Dobrota 3

INA CRNA GORA d.o.o. Kotor Dobrota 3

tel.: +381 82 334 974, +381 82 334 969, fax: +381 82 302 004,
e-mail: inacg-kotor@cg.yu

PROplin
PROPLIN d.o.o. ZAGREB ČLAN INA GRUPE

Split Ship Management

SSM, Boktuljin put bb, POB 305, 21000 Spil, CROATIA
tel: +385 21-558-558; fax: +385 21-558-555; e-mail: ssm@ssm.htnet.hr

